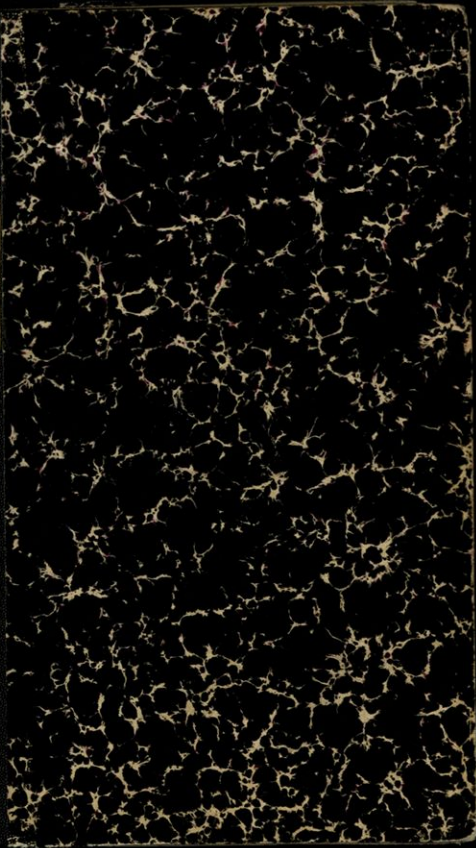
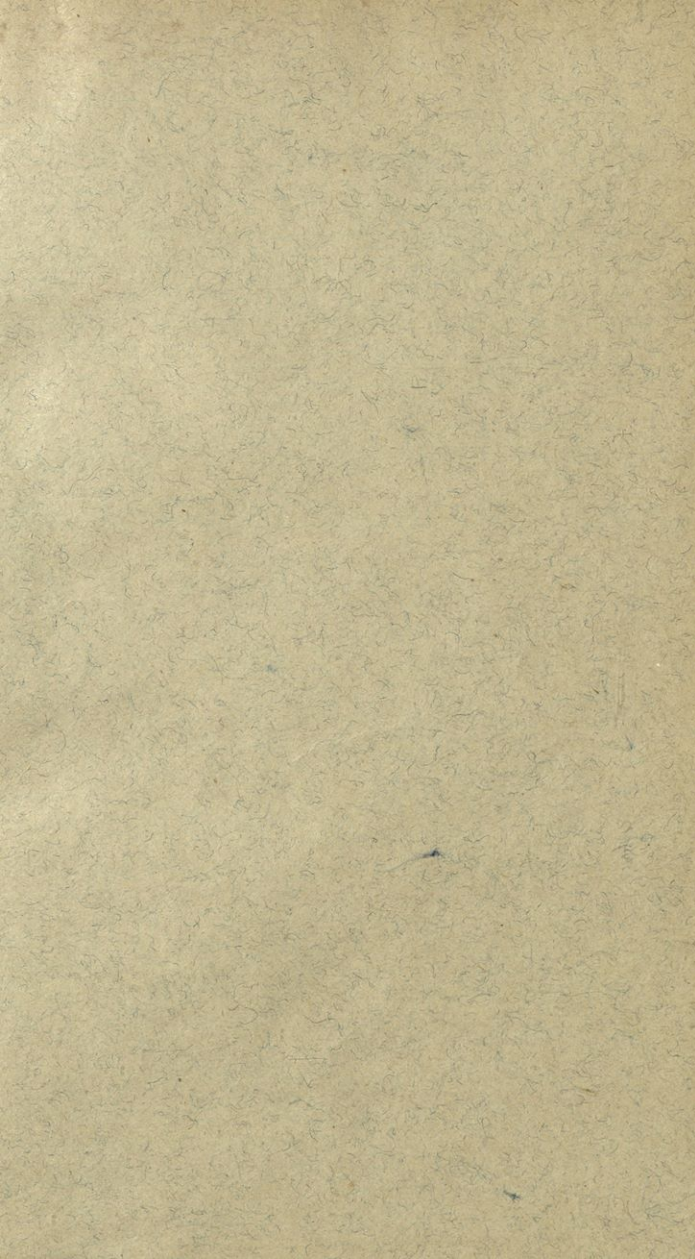

T
234,

ta,
ec,
pe
yo.

36234, II, C, e.

5. Дневн

JOSIP KOSTANJEVEC ◀

IZ KNJIGE ▶ ▶ ▶

▶ ▶ ▶ ŽIVLJENJA

II. ZVEZEK

ZALOŽIL PISATELJ
▶ TISKAL R. ŠEBER
▶ V POSTOJNI 1904

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

THE EAST ASIAN LIBRARY

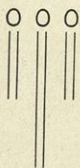
UNIVERSITY OF CHICAGO

030044573

VSEBINA.

Vid Dobrin	1
Utrinki:	
I. Začetek ali konec?	27
II. Prijateljeva povest	32
III. „Pet pedi“	37
IV. V poštnem vozu	40
V. Brez naslova	45
Bila je pomlad	51
Kaj je prinesel Božidarčku Miklavž?	75
Kotanjaska elita	91

IZ KNJIGE ŽIVLJENJA

VID DOBRIN

I.

Vid Dobrin je bil že dve leti poročen in bil je, kar je veliko bolj važno, v zakonu srečen. Njegova ženka Netka je bila eno onih bitij, ki ne morejo nikogar žaliti, najmanj seveda svojega moža. Bila je srednjega stasa, bujnih udov, modrih, dobrodušnih oči in živahna kakor veverica. Njena glava sicer ni kazala eksotične lepote, njeno čelce je bilo nekoliko preveč stisnjeno, toda nihče dozdej še ni trdil, da bi ta glava ne bila na prvi pogled prikupljiva. Netkin glas je bil nekoliko tih, a zvonek, in kadar se je zasmejala, je božal ušesa pošlušalcev nalik glasu, ki ga izvablja večča roka srebrnim strunam. In ta Netka je podarila Vidu tudi že prvega sinčka, ki je imel zdaj že skoro celo leto življenja za sabo. Zakaj bi toraj Vid ne bil srečen?

Vid je bil sodni adjunkt v Dolgivasi. Ta dolga vas bi se bila morala pravzaprav prekrstiti v dolgočasno vas brez vsakega socialnega življenja, kakršnih

je pa sicer še mnogo v naši ožji domovini. Uradniki so bili skoro vsi vklenjeni v sladki zakonski jarem ter so zvečer in ob prostih urah prečepali pri svojih družinah, pomagali pestovati najmlajše svoje nade, klali drva ter skrbeli, da ni ugasnil ogenj. Z dovoljenjem svojih „milostivih“ so si semtertje prižgali tudi pipo ter izpili kozarec vina, a nato so pomagali slačiti debelokračne maličke ter jih devali v postelj. To je bilo vse njih očetovsko veselje. K „boljšim“ ljudem sta pripadala še dva trgovca, ki sta bila vajena, da sta vsak dogodek in nedogodek v Dolgi vasi merila natančno na vatlje, ter nekoliko krčmarjev, ki so se pa videli na prvi pogled zelo sumljivi. Navzlic vsemu temu pa je imela Dolgavas vendar to prednost, da se je vsak škandalček zasledil že v povojih, in radovednost ter klepetavost sta imeli razprostrte svoje mreže v najskrivnejši kotiček.

Ko je prišel Vid v Dolgovas, je bil še samec. Na hrano je moral hoditi v gostilnico, ki so mu jo nasvetovali. Ali po nesreči je zahajal tja tudi davčni praktikant, vsiljivo, nezrelo človeče. In Vid si je gostilno prebral zaradi njega. Toda glej, že čez nekoliko dni je bil za njim praktikant! Od tedaj pa je začel razmišljati, kako bi se rešil in poiskal miren kot, ki bi mu ugajal. In prepričal se je, da je sedaj najpripravnejši trenotek, ko lahko izpolni svoji nevesti srčno željo ter jo povede pred altar. Vid se je torej oženil največ iz dolgega časa in zaradi filistrskih razmer v Dolgivasi. A navzlic temu se dozdej še nikdar ni pokesal, da je storil ta korak. Bil je srečen in v

tej sreči niti ni mislil, da bi tako hitro odšel iz Dolge vasi. To filistrstvo se mu je nekako prikupilo, in slutil je, da je prav ono vzrok, da more imeti svojo ženko popolnoma samo zase.

Vid je torej začel živeti samo sebi in Netki. Redno je hodil vsak dan v pisarno in iz pisarne, proti večeru napravil z ženko kratek izprehod v bližnji gozdič ali sosednjo vas ter potem prebil po ves večer v njeni družbi. Ko je dobil sinčka, pestoval in oblačil in slačil ga je prav tako, kakor so to delali drugi, manj duhoviti zakonski možje, nego je bil Vid . . .

A danes je dobil Vid v svoji pisarni na mizi listek brez podpisa, ki mu v njem razodeva „dobrohoteč prijatelj“ s suhoparnimi besedami, da ga žena vara, ter da mu zahaja v škodo Milan, nadobudni mlečnozobi sinček trgovca Vejača . . .

Vid se je glasno zasmel ter vtaknil list v žep. Kakor bi se ne bilo pripetilo nič posebnega, je sedel k mizi ter vzel v roko bližnji akt. Prebrskal je par strani, a takoj mu je roka nehote segnila v žep, in iz njega je vzel pismo „dobrohotečega prijatelja“. In prebral je njegovo vsebino vnovič. Nato je naslonil glavo v dlan ter razmišljal. In vnovič se je glasno zasmel.

„Prav navadno, surovo obrekovanje!“

Hotel je verjeti tem besedam, ki so mu polglasno ušle iz ust, saj je bil globoko prepričan o ljubezni in poštenosti svoje žene. A vendar mu je v tem hipu legla na dušo temna misel, in postalo mu je tesno okoli srca. Tako neprijeten čut ga še ni nikdar obšel kakor v tem trenutku.

Vstal je ter stopal po pisarni gori in doli. Semtertja je stresal z glavo ter večkrat ponavljal:

„Ne, to ni mogoče, ni mogoče! In pa s takim obližnjem gigrlom!“

A bolj ko se je izkušal pregovoriti, da to ni mogoče, bolj in bolj mu je šepetal drugi glas: da, to je prav lahko mogoče! Ne! . . . Da! . . . Vrag ga vedi, vsaka ženska je naposled največja uganka na svetu! . . .

Čez nekoliko časa je vnovič sedel, vzel pero v roko ter nekaj napisal na zadnjo stran prejetega lista. Nato ga je zopet skrbno zvil ter vtaknil v žep.

Kmalu se je zopet zatopil v svoje akte in bil je videti miren, vsakdanji . . .

Ko je opoldne stopil v svoje stanovanje, mu je prišla nasproti Netka. Prizibala se je na prstih, lahka in vesela. Svoje bele, do komolca zavihane roke je iztegnila proti njemu ter se mu ovila okoli tilnika. Njene ustnice so iskale njegovih.

„Ah, porednež, čemu se umikaš?“

„Pusti te neumnosti, saj sva že stara!“

Njene roke so se hipoma umaknile od njega in padle navzdol. Vprašujoče njene velike oči so mu plašno zrle v blede obraz. Njegove besede so bile trde in izgovorjene z glasom, kakršnega še ni čula iz njegovih ust.

„Vid, kaj to pomeni?“ je viknila, in solze so ji zalile oči. Tedaj se je pa Vid siloma otresel preplavlajočih ga čutil in planil je k njej ter jo z vso silo prižel na prsi svoje.

„Nič, dušica, nič. Tako sem nekam čuden! . . .“

Sedla sta in obedovala. In Vid je bil ves čas tako nenavadno vesel in razposajen, da se je morala Netka vedno in vedno smejati.

A med obedom ga je vprašala:

„Vid, kdaj pojdeš zopet na kako komisijo?“

Vid pa se je nehal smejati, in neka resnost mu je šinila v obraz. Oko se mu je vprlo v soprogo ter ji hotelo prodreti v dušo.

„Za Boga, Vid, kaj ti je?“

„Eh, nič, prav nič . . . da . . . glava me boli!“
Skoro je jecljal, ko je to govoril.

„Da, glava me boli. Toda, čemu . . . čemu bi rada vedela, da bi šel kam na komisijo?“

Gledal je v tla in bobnal s prsti po mizi.

„Toda glava me boli, za nekoliko časa ležem. Pusti me samega!“

Naglo je vstal ter odšel v bližnjo sobo. Tamkaj se je zleknil po divanu ter se obrnil proti steni . . .

Netka je v tem vršila svoje gospodinjske posle, kolikor se je dalo tiho, nešumno. Hodila je po prstih, prestavljala semtertje posodo tako rahlo, da bi se slišala miš v sobi.

Vedenje Vidovo jo je vznemirjalo. Še nikdar ni bil tak. Kaj mu je prišlo navzkriž? Razbijala si je glavo, da bi ugenila, ali slednjič je prišla do zaključka, da je res bolan, ali pa da ga zalezuje huda bolezen. In že ga je videla v duhu vijočega se v smtnih bolečinah, bledega in ugasujočih oči. Prijeti se je morala ob omaro, tako se je prestrašila lastne domišljije. Oči so ji zrle plašno skozi okno na vrt, kjer se je v jesen-

skih solnčnih žarkih blestelo rdečkasto listje po drevju. In potegnila je močna sapa, drevje se je streslo, in odtrgalo se je nekaj listov ter v ovinkih plulo proti tlom. In Netki se je hipoma zazdelo, da so se tako odtrgale nade njene duše, njenega življenja ter se sedaj razprhujejo . . .

V sosednji sobi je nekaj zašumelo. Vid se je obrnil na divanu. Netka se je vzdramila ter hitela k njemu. In ko se je nagnila nad njegovo glavo, je zazrla pred seboj smrtnobledi njegov obraz in trdo stisnjene ustnice. Oči so se mu bile za hip vprle vanjo, a takoj so se zopet zaprle, kakor bi bile utrujene.

Netka mu položi drobno svojo desnico na čelo ter mu pogladi zmršene lase.

„Vid, kaj ti je? – Govori!“

A Vid molči in se ne gane.

„Vid, jaz pošljem po zdravnika! – Slišiš, Vid?“

„Po zdravnika? Čemu? Saj nisem bolan!“

„Kaj pa ti je, duša zlata?“

„Duša zlata? – Haha, haha!“

In Vid je planil kviško in se je smejal glasno in grozno. Premeril je parkrat sobo gori in doli, a potem se ustavil na sredi pred Netko. In pogledal jo je topo in zbegano ter dejal polglasno, vsako besedo naglašujoč: „Netka, čuj: kdaj pa hočeš, da pojdem na – komisijo?“

Netki je zastala beseda, in hkratu ji je oledenela kri po žilah. Vidov pogled, njegovo govorjenje, vse njegovo vedenje ji je hipoma rodilo misel, da je Vid

obolel na duhu. Ta misel pa jo je prestrašila tako, da so se ji zašibila kolena in je morala sestiti.

V tem se je pa Vid zavedel. Spoznal je, da je govoril nepremišljeno, da se je vedel nerodno, in vse to iz ničevnega vzroka. Kaj pa dokazuje ono brezimno pismo? Ali je imel kdaj povod, da bi dvomil o svoji ženi? In vest ga je začela peči.

„Potolaži se, Netka; jaz sam ne vem, kaj se godi z mano,“ je dejal rahlo ter pristopil bliže nje. „Saj te imam rad, tako rad!“

In sklonil se je k njej ter dahn timer poljub na njeno belo čelo.

Netki je nekoliko odleglo.

„Čuvaj se, Vid, da ne oboliš! Pojdi na izprehod; čisti jesenski zrak bo dobro del tvojim razburjenim živcem. Toda prej poglej še Borisa!“

Prijela ga je pod pazduho ter ga rahlo vlekla za sabo v bližnjo sobo.

Tam je na posteljici spal njun sinček Boris. Ročici z drobnimi belimi prstki je držal izpod snežno-bele rjuhice, a nežna glavica z napetimi ličci iz ozkimi, črešnjevordečimi ustnicami je bila nagnjena nekoliko na stran. Počrez po rjuhici se je žarel rumen solnčni trak, ki je uhajal skozi presledek pri zastoru, ter se zrcalil kakor zlat, posteljico preprezajoč pas.

„Kako rahlo spi,“ je dejala Netka ter popravila rjuhico.

Vid se je približal ter se zamaknil v otroka. Nepremično je strmel v njegov obrazek. A glej čudo! Bolj ko je motril te poteze, bolj so se zabrisavale

pred njegovimi očmi, in predno se je bil zavedel, je videl na posteljici neko drugo glavo s potezami in obrisi – Milana Vejača. Huj, kako mu je podoben! Ta misel se mu je ostro zarila v komaj pomirjene možgane . . .

„Vidiš, Vid,“ je dejala v tem Netka. „Zopet bode treba novih rjuhic in nove odeje. Kaj ne? Glej, kako se vidi že oguljena! Toda glej, že davno sem ti hotela povedati, pri Sedlaku v prodajalnici nismo dobro postreženi. Vse je nekako preležano in predrago. Tudi jestvine niso vedno sveže. Kaj praviš, Vid, ako bi začeli jemati pri Vejaču?“

Vid se zasmije in reče:

„To se pravi, pri – Milanu Vejaču, kaj ne?“

Vid je pričakoval, da pride Netka v zadrego, da zardi ali povesi oči . . . Toda ona je stala pred njim popolnoma mirna, le sama pri sebi se je čudila, čemu poudarja vprav Milana Vejača.

Hej, kako je prekanjena, si je mislil Vid. A glasno je dejal: „Dobro, dobro, le jemlji pri Vejaču, toda vse, razumeš vse, sladkor in maslo, kavo in slanino, rjuhe in rjuhice in – in – in – vse, z eno besedo popolnoma vse, kar potrebuješ za telo in – in – dušo!“

Njegov glas je bil hripav in skoro kričeč. Pograbil je klobuk ter naglo odšel . . .

II.

Ko je Vid stopil na ulico, je nekoliko postal ter pogledal na okno svojega stanovanja. To je storil

vselej, ko je odhajal sam z doma, ali pa sam prihajal domov. In res, tudi sedaj je bila Netka pri oknu. Toda sedaj se mu ni smehljala kakor navadno, pač pa ji je odsevala z lic resna skrb. Vprav mu je hotela zaklicati vnovič, naj se čuva, a v tem hipu je stopil Vid že dalje, ne da bi se brigal zanjo. Tedaj se je pa Netka opotekla ter omahnila na stol. In naslonila si je glavo v roke ter zaihtela . . .

Vid pa je stopal dalje po prašni ulici. Ni se ozrl niti na desno, niti na levo, mrko zroč predse. Na ovinku ga je srečal Milan Vejač ter ga pozdravil. Vidu je zastala noga. Nekaj ga je zgrabilo v prsih, in pest se mu je skrčila. Hu, kako bi skočil vanj in trgal bi mu meso kosec za koscem z grešnega telesa! Tak smrkavec, a rušitelj njegove sreče! Toda o pravem času se je še domislil, kako neumnost bi storil, ako bi iztegnil roko svojo po takem pobalinu. In stopal je dalje, ne da bi bil odzdravil. Milan pa se je ustavil, zmajal z glavo ter gledal za njim. Ko se je skrtil Vid za ovinkom, je Milan zmajal vnovič z glavo ter mirno nadaljeval svojo pot.

Vid ni imel danes sreče. Najrajši bi bil videl, da bi se neopazovan zmuznil skozi ulice tja ven iz Dolgevasi, daleč, daleč, kjer bi bil sam, nemoten v mislih svojih. Ali že za par korakov dalje ga je srečal notar ter ga ustavil.

„Lep dan, gospod prijatelj, kaj ne-e? Škoda ga je prečepeti v pisarni, kaj ne-e? Ako dovolite-e, pa vas malo spremim, kaj ne-e? Sicer pa bi rad nekaj govoril z vami, torej dovolite, kaj ne-e?“

„Ne maram, hodite svojo pot!“ zavpije Vid ter korači dalje.

Notarju so od strahu in začudenja zdrsnili naočniki z nosa, in usta so se mu odprla sama ob sebi.

„Kaj mu je-e?“ je vzdihnil ter se počasi obrnil. „Sicer jako vljuden človek, a danes tak surove-ež! . . .“

Komaj se je Vid iznebil notarja, že mu je prihajal od druge strani nasproti njegov šef, stari sodnik. In Vid je vedel, da ga obsuje cela ploha praznih besed, in streslo ga je. „Hu, hu“, je zaječal, a v istem trenutku se je že obrnil ter izginil v bližnjo stransko ulico. Hodil je naglo, skoro da ni tekkel, a ko mu je izginila za hrbtom zadnja hiša, si je oddahnil ter snel klobuk z glave. Na čelu so mu stale potne kaplje, a v srcu ga je zeblo, da, zeblo . . .

Pot je vodila Vida naprej mimo travnikov, na katerih se je v velikih skupinah plodil jesenski podlesk. V ozadju blizu že orjavele seči so se pasla goveda, in glasovi obvratnih njih zvoncev so se tožno razlegali po planjavi. Na koncu travnikov je bila dolga njiva, posajena s krompirjem. Suha, rjava krompirjevica se je vila po črni, mastni zemlji in spletala velike, semtertje rahle zanjke. Iz pomandrane zemlje je tupatam gledal napol izkopan rumen krompir, debel in podolgovat in se svetil, kakor bi bil že zdaj zabeljen. Ko je Vid došel do konca njive, ga je prestrašil rezek šum, ki je nastal na njegovi desnici. Noga mu je nehote obstala, in v prsih ga je zapeklo. Iz krompirjevice je namreč sprhutala jata poljskih jerebic z glasnim vpitjem ter letela proti bližnji meji.

Napravila je velik ovinek, a nazadnje je sedla med nizko grmičevje. Ko je Vid povzdignil oko na nasprotno stran, je zagledal človeka s puško na rami.

„Ah, ah, jerebice, kaj ne, gospod adjunkt?“ je že od daleč vpil prihajač. „Oh, dobro sem jih videl, kam so sedle. To bo pokanje, kaj ne, Diana? Dober dan, gospod adjunkt!“

Vid je spoznal v lovcu trgovca Vejača, in kletvica mu je siknila iz ust.

„Ali ne bom imel nikjer miru?“ je vzdihnil nato bridko ter naglo stopal dalje, ne da bi se bil odzval prišlecu.

„Ali je gluhi ta gosposki sin?“ je mrmral sam s sabo Vejač. „Ej, brate, nikar tako ponosen! Vejač ima več pod palcem nego ti v svoji ošabni glavi. Ej, ej!“

Vid se niti ni ozrl ter je zavil prav v nasprotno stran. Komaj se je bil oddahnil četrť ure, že je za mejo dvakrat počilo.

„Uboge živali! In kaki tepci jih streljajo!“ je dejal pomilovalno Vid ter se zleknil na nekem osredku v mehko travo . . .

In bilo je, kakor bi se bila mati zemlja usmilila Vida, kakor bi mu bila počasi izsesala razburjeno kri ter mu vlila v žile hladila in krepila. Vid je začutil, da se mu živci krepijo, da se ga počasi pollašča neki dobrodejen mir in se mu jasni v možganih. In nehote je izpregovoril dvakrat zapored: „Ah, to je dobro, dobro!“

In s polnimi požirki je začel dihati vase sveži vzduh in vonj po smrečju, ki se je črnelo nedaleč od njega po nizkem holmu. Ta vonj!

Solnce je počasi lezlo proti zapadu. Od daleč so se svetile strehe dolgovaške in šipe pri oknih v njegovih žarkih, in svetili so se gorski vrhovi in vrhovi smrek in jelk, svetili se obrobki gozdni, svetila se v morju svetlobe cela okolica.

In solnčni žarek je prodril tudi v srce Vidovo in mogočno razsvetlil njegovo dušo. In solnčni žarek je šinil tudi v njegove možgane ter jih razsvetlil v najskrivnejši kotiček, in Vid je začel misliti bistro in jasno . . .

Vnovič je potegnil brezimni list iz žepa ter ga zopet prebral. Nato ga je obrnil ter prebral tudi ono, kar je zjutraj napisal sam.

Kako to, da so mu prav tačas šinile na misel te besede? Ali je to slučaj, ali je več nego slučaj?

Napisal pa je bil:

„Kaj temu treba žalovati
in kaj jeziti se, ječati,
kaj treba tistemu trpeti,
kdor moč ima, vse — razumeti!?“

Te besede pa mu je roka napisala samo mehansko, o njih ni hotela duša vedeti prav nič; to je kazalo vse njegovo današnje nastopanje, kazal njegov gnev in njegova potrtoost. A zdaj šele je začel razmišljati o njih. Ali je imel on moč, da bi bil ta dogodek prav razumel? Recimo, da ga žena res vara, ali ni morda upravičena v to? Ali je on v svoji sebičnosti res upravičen, zahtevati od nje, da bodi samo in edino le njegova? In ali se ni morda ona nehote motila v onem usodnem trenutku, ko je verjela, da

ga ljubi, ko mu je obljubila večno zvestobo? Da, trenotek, kako važen, kako usoden je človeku najčešče samo trenotek! Kaj potem, ako je spoznala, da je prevarala samo sebe, ko je bila uvidela, da je priklenjena na neljubega moža? Ali ni tedaj ona tisočkrat bolj vredna pomilovanja negoli on? In ima li on pravico, da ji spričo tega kaj očita, da jo muči in mesari njeno notranjost? Kaj pa, ako bi se njemu kaj takega pripetilo, ako bi kdaj uvidel, da je tudi njega prevaral trenotek, ako bi hkratu začutil v sebi led in mraz, ako bi ga nepripravljenega zalotila tema, noč? In ako bi kdaj iskal utehe drugod, kdo bi bil upravičen, da bi mu smel kaj očitati? Ali nima na svetu vsakdo enakih pravic? Bodi to, kar je meni v tolažbo, drugemu v greh, kar je meni v bodrilo, drugemu v propast in pogubo? Vsakemu enake pravice! Tam, kjer kdo misli, da je upravičena trda beseda in surovo dejanje, tam pošten človek mnogo prej uvidi, da je treba -- usmiljenja in človekoljubja! In usmiljen, vznesen nad vsako vsakdanjostjo je hotel biti odslej tudi Vid Dobrin. In prvi korak, ki ga je hotel storiti do tega vzvišenega načela, je bil ta, da je izkušal razumeti prestop ek svoje žene. In kdor izkuša kaj razumeti, ta čestokrat tudi najde moč, da razume! —

Vid je spravil mirno listek v žep ter vstal. Pogladil si je obleko, pogledal na solnce, ki je bilo zdaj že blizu zatona, ter se odpravil domov. Pri srcu mu je bilo nekam praznično, svečano in toplo, kakor bi bil vprav spretno dovršil težavno nalogo. Počasi je

stopal proti Dolgivasi, niti sence nezadovoljstva ni bilo v njegovem srcu.

Ko je bil dospel do prve hiše, je zagledal čuden prizor. Priletna ženska zagorelega obraza in visoko izpodrečanega krila, ki se je izpod njega videlo dvoje tankih, izsesanih nog, je tirala po stopnicah gori na hodnik opotekajočega se in preklinjajočega pijanca. Toda bolj nego on je vpila ona in hkratu je udrihala s polenom po hrbtu njegovem, da je tulil vsled bolečin.

„Čakaj, klada pijana! Prasič pijani, da bi te strela! Joj, ta gliva glivasta zažre vsak krajcar, doma pa stradamo. Čakaj, na, na!“

In zopet je udrihala.

„Včeraj so nam prodali kravo, jutri pa pojde za njo še koza. Vrag te ubij! In otroci, še srajc nimajo in želodce si morajo greti na solncu, da jim lakote ne zamrznejo! Na zlodej!“

Zdaj je pa treščilo po glavi, in mož se je vrhu stopnic krvav zgrudil na hodnik. Nobenega znamenja ni dal od sebe. Ležal je na zobeh.

Ženska se je pa oddehnila vidno zadovoljna, potegnila z rjavo roko preko ust ter izginila v hiši. Kmalu nato je stopila zopet ven, in ž njo je bil nekako dvanajstleten deček zmršenih las in potuhnjenega pogleda. Na sebi ni imel drugega, nego razcapane hlačice, ki mu niso segale dosti čez kolena, a rjave, ozke prsi so bile popolnoma gole.

„Primi!“ je zavpila ženska ter potegnila izpod moža njegove roke.

In deček je prijel očeta za roke, mati pa ga je držala za noge. In drsajoč ga po tleh, sta vlekla moža črez prag. Sinček je zakrivil usta kakor v posmeh, in iz njih mu je molel slinasti jezik . . .

Vid je nekoliko postal ter opazoval grozni prizor. Strah in groza sta mu napolnila dušo. In ko je stopal dalje, si je mislil: kaj nesrečna ljubezen, kaj nezvestoba zakonska, to še ni nikaka nesreča; ali to, to, kar sem videl sedaj, to je nesreča! In kolikor dalje je stopal, toliko bolj je bil prepričan, da je na svetu še mnogo, mnogo bolj perečih vprašanj, nego so vprašanja ljubezenska, mnogo in mnogo večjih nesreč, nego so nesreče, izvirajoče iz ljubezni. Za té naj se brigajo debelotrebušneži, ki se brezskrbno valjajo v svoji masti, plitveži, ki ne mislijo ped predse, in sebičneži, ki so zaljubljeni v svoje gnilo meso. Poštenih, resnih mož delo pa je, da se posvetijo občnemu človeškemu blagru, da pozabijo sami nase in žive človeštvu . . .

Solnce je zahajalo za gorami, ko se je Vid obrnil proti njemu. In zdelo se mu je, da ga gleda samo obličje božje, ki mu prijazno namiguje, ki ga potrjuje v njegovih mislih ter mu kaže za sabo pot tja gori proti jasnim višavam . . .

III.

Ko je stopil Vid v svoje stanovanje, je na hodniku nehote postal. Iz sobe je zaslišal polglasno govorjenje. Bil je glas Netkin, a drugi — moški glas, ki ga ni poznal.

V tem hipu je prihajala mimo njega pestunja.

„Kdo je notri?“

„Gospod Milan Vejač,“ odgovori pestunja ter gre svojo pot. Vidu se je zazdelo, da ga je pogledala nekako škodoželjno. Že jo je hotel poklicati nazaj. Toda v tem hipu se je premislil ter izginil v svojo sobo. Tam se je najprej sezul ter nataknil mehke cipele. In začel je hoditi tiho gori in doli.

„Torej, to je gotovo sedaj, da imata nekaj skupaj,“ si je zamrmral. Bil je popolnoma miren, kakor se spodobi možu, ki se je otresel vseh predsodkov in si ustanovil za svoja dejanja tako vzvišena načela. In da bi ta mir svoj še bolj podkrepil, si je dejal: „Saj sem tako miren!“

A nehote se je pri teh besedah ozrl na divan ter gledal tja, kakor bi tam nekdo sedel, ki mu ugovarja ter dokazuje ravno nasprotno.

„Res, popolnoma miren,“ je potrdil Vid vnovič skoro jezno. „Vzvišen sem nad take malenkosti, v meni je jasno, in pred sabo vidim jasno načrtano svojo pot. Jaz sem miren!“

Toda oni na divanu se mu je zarežal v obraz ter dejal porogljivo: „Vid, saj res, ti si miren, kaj ne? In duša tvoja je tudi mirna, kaj ne?“

„Duša moja?“ je vzdihnil Vid. „Seveda, popolnoma mirna!“

„Ha-ha, nagni svoje uho in prislušuj! Ali ne čuješ, kako ti nekaj groznega, pošastnega komaj slišno leze vanjo? Ali ne čuješ, vedno večji šum . . . glej, narašča!“ mu je govoril nasprotnik . . .

Vida je zaskalelo v prsih, in prijel se je zanje. „Beži izkušnjavec, beži . . . jaz sem miren,“ je viknil ter se prijel za glavo.

A Vidu se je temnilo pred očmi, neznanska duševna boleost se ga je polotila.

„Toda jaz sem miren,“ je dejal vnovič ter s pestjo udaril po mizi.

A tedaj se je napolnila soba z zlobno se režečimi obrazi, ki so iz vseh kotov strmeli vanj z brezobnimi svojimi čeljustmi. In rogali so se mu ter sikali: „Vid, oj Vid, v tebi je jasno. Ti si junak! Ha-ha, strl si vse konvencionalne laži! Slava ti, Vid!“

In oni na divanu je rastleter dosegel z glavo svojo celo do stropa in glasno je izpregovoril: „Vid, ti si velik, resnično velik!“

In Vidu je to delo dobro, usta so se mu zakročila na smeh, in dejal je: „Hvala vam vsem; da, jaz hočem biti velik – v meni je jasno . . . jasno . . .“

„Slava ti, slava ti!“

Soba se je začela prazniti, Vid pa je ostal sam sredi nje z izbuljenimi, preplašenimi očmi, a ustnice so mu bile še vedno zaokročene na smeh.

Tedaj je zaslišal zunaj Netkin glas, ko je vprašala: „Anka, ali ni gospoda doma?“

„V sobi je!“ je odgovorila pestunja.

V tem hipu so se vrata odprla, in k Vidu je hitela Netka. Toda prav tačas je začela soba plesati okoli Vida. Vid pa je iztegnil roke ter se začel vrteti v kolobarju. In viknil je: „Da, premagal sem vas, peklenske moči! Huj, v meni je jasno . . . Netka!“

Besedo ‚Netka‘ je izgovoril, kakor bi se mu bila iztrgala iz dna duše, iz dna uničenega srca.

Takoj nato pa se je spotaknil in padel po tleh ...

IV.

Neki popoldan je prilezel davčni praktikant bled in prepadel k sodnemu diurnistu v podstrešje. Kakor utrujen je naglo sedel na stol ter dejal: „Nace, mene peče vest. Prehuda šala je bila to.“

Diurnist nekoliko pomolči, potem pa de malomarno: „Vraga, kdo bi si bil mislil, da je tako rahločuten in pa da pojde tako brezmiselno na limanice!“

„Uh, res je, prav praviš. Toda pravijo, da bode težko kaj iz njega.“

„Kar je, pa je! Meni se sicer smili, pa dober človek je bil!“

„Sam vrag vedi, da je ona morala prav tisti dan poklicati Milana k sebi. Ali ni mogla sama stopiti v prodajalnico ter si tam ogledati vzorce? Čemu jih je moral donesti ravno ta cepec!“

„Ljubi moj, usoda!“

Diurnist je zazeval, da se mu je videla škrbasta gornja čeljust, ter zevajoč vprašal: „Toda, povej mi še enkrat, kako je vse to bilo, skoro sem že pozabil!“

„Kako? Saj veš, na Dobrina sem imel vedno neko piko, ker me je v prejšnjih časih tako preziral in tudi pozneje toliko, da mi je odzdravil. Kaj takega ne more prenašati moja narava. Uh, kako bi jim hotel pokazati takim vihonosnikom, ako bi imel kaj moči! – Vsakikrat, ko sem srečal Dobrina, me

je pogrelo v prsih, in vedno sem želel, da bi vendar enkrat izginil iz Dolgevasi. A tedaj sva bila nekdanj skupaj z Milanom Vejačem. Ravno je bil pred nekoliko dnevi prišel od vojaških vaj, kamor je bil prvič poklican kot rezervni častnik. Sam vrag vedi, kako so mogli takega cepca napraviti za poročnika! Bil je tisti dan silno melanholičen in vzdihoval venomer. Sedela sva v gostilnici, in on je pil, kakor bi izlival na apno, in glavo je povešal kakor bolna kura. Ko sem ga bil že nekolikokrat vprašal, kaj ga teži, mi je povedal, da je zaljubljen, čez ušesa zaljubljen. „Ah, ti ne veš, kako je lepa, kako angelski je njen obraz! Da bi jaz bil vsaj njena cipela in bi smel tičati pod njeno nožico!“ Take in enake bedastoče mi je klatil ter nazadnje prišel do zaključka, da se obesi, ako ga ne usliši. Kdo pa je ona, sem ga vprašal. „Adjunkta Dobrina žena, ona je!“ je dejal komaj slišno ter vnovič vzdihnil. — Pozneje je večkrat stopical pod njenimi okni ter se oziral kvišku, kakor gos, kadar pije vodo. Ko sva se zopet sešla čez nekoliko dni, je bil nekaj bolj vesel, in komaj sem prisedel k njemu, že mi je začel govoriti: „Ah, ljubi moj, sinoči sem pa bil pri njej. Ko sem vstopil, me je objel omamljiv vonj po rajskih cveticah, ki so rastle po vseh kotih njene sobe. Bile so lepe in njih cvet bujen kakor kipeče prsi hurisk. Na sredi sobe je bil divan, prevlečen z žametasto prevlako, a na njem so temnele mehke blazine. Sredi blazin pa je slonela ona ter me prijazno vabila k sebi v svoje razkošno naročje. In iz vseh kotov so se oglasili srebrni zvončki,

zaigrale so nevidne harfe z najmilejšimi glasovi ter proslavljale ljubezen mojo, poroko moje duše z njeno. Ah, zakaj je to vse tako hitro minilo, zakaj sem se prehitro zbudil? Njegovo oko je pri tem pripovedovanju čudno žarelo; bil je ves kakor prerojen, in njegov dolgočasni obraz je bil videti v tem hipu celo duhovit. Ah, to se ti je samo sanjalo, kaj ne, prijatelj? sem ga vprašal jaz. A on je odgovoril: „Da, samo sanjalo, a take sanje so tudi — nebesa, vsaj za hipec!“ — Pri tem njegovem pripovedovanju mi je pa šinila v glavo misel: kaj, ko bi se Dobrinu sporočilo, da ga žena vara z Milanom. Eh, to bi bila šala in zraven morda tudi — maščevanje. In ta misel me ni hotela zapustiti, in prišel sem bil k tebi, kjer sva oni usodni dan napravila dotični še usodnejši listek. In že ko je imel Dobrin listek v roki, je usoda nalašč hotela, da je zvečer našel pri ženi Milana. Ali ni bila tako krivda dokazana? A ona je bila samo pri Vejaču naročila, naj ji pošljejo na pogled vzorce modnega blaga. In tedaj se je ponudil Milan sam, da jih ponese tja. Kdo je bil tisti dan srečnejši od Milana! Videl sem ga, ko je ravno prihajal od nje. Zadovoljnejšega si ne moreš misliti velikojedca, ko vidi pred seboj rumeno pečenega purana s kislo in sladko solato.“

„Dobrin pa je v tem obolel, ta osel,“ je dejal diurnist, ko je praktikant končal in si prižigal že šesto cigareto.

„Da, mačuh ga je uničil,“ pravi praktikant in smolkne.

V sobi se je začelo mračiti, in čedna tovariša sta samo pušila in pušila, da je bila cela soba preprežena z dimom.

„Kaj pa ona, njegova gospa?“ vpraša črez dolgo praktikant.

„Sama kost in koža jo je, njena lepota je izginila!“

„Pravijo, da je v njegovi obleki našla oni list.“

„Da, in to ji je najhujše . . . Čudo bi ne bilo, ako bi zblaznela!“

* * *

Nekoliko tednov pozneje sta sedela v sobi, kjer je že peč razširjala mehko toploto, prav blizu drug drugega Netka in Vid.

Vid je bil še zelo bled, in skozi belo kožo na rokah so se svetile modre žile. Njegov obraz je bil sicer še upadel, a v očeh mu je sijalo življenje, ki so mu je bili zdravniki rešili le s težavo. Toda glava njegova je bila plešasta, legar je zahteval njegove lase.

Tudi Netka je bila še vedno upadla in blede, a prejšnja živahnost se ji je bila že povrnila.

Vid je držal Netko za roke ter jih božal, a ona mu je z glavo svojo slonela na rami. V peči je veselo prasketal ogenj, zunaj so drevesa otresala zadnje svoje listje, a solnce je pošiljalo skozi šipe svoje žarke po sobi.

„In da si mogel kaj tacega verjeti, Vid? Glej, takoj bi mi bil pokazal ali povedal, kaj te muči, in mnogo trpljenja bi se bila lahko ognila oba. Toda, sedaj je vse dobro, kaj ne, Vid?“

In privila se je še bliže njega ter ga strastno poljubljala.

Vid se ji je rahlo izvil ter dejal: „In vendar je bilo to potrebno, saj je šele sedaj v meni popolnoma jasno, in prav tako bode jasno tudi v tebi in imela bodeva ena načela, ene težnje! . . .“

V sobo pa so lili vedno čistejši solnčni žarki . .

UTRINKI

I.

Začetek ali konec?

Nekega poletnega popoldne je hodil sodni adjunkt Julij Grahek nenavadno nemirno po svoji sobi v prvem nadstropju visoke trške hiše. Poletna okna so bila zaklopljena, in dolgi temni zastori so bili speti po sredi. Le posamezen solnčni žarek je semtertja prodril skozi drobno luknjico med zeleno pobarvanimi lopaticami mimo zastorov v tenki, prašni in ravni črti v ta somrak.

Brisal si je adjunkt čelo in vrat, potegnil z robcem tuintam celo po prsih, med prste na rokah, po dlaneh. Od povesod je silila voda!

Na mizi je ležala njegova obleka.

Adjunkt pa je stopal po sobi s kratkimi, trdimi koraki in povešano glavo.

Črez dolgo se je ustavil pred posteljo, potegnil izpod nje podolgovato škatljo, pobrisal z brisačo nakopičeni prah na njenem pokrovu, obrnil jo nekolikokrat v rokah, da bi se prepričal, ali bode še za rabo, a nato jo je postavil na mizo.

Kakor bi ga bilo utrudilo to delo, je nato nekoliko postal, naslonil komolca na konec mize ter strmel predse. Zdramivši se, je potegnil z desnico preko oči, prijel srajco ter jo položil v škatljo na dno, počasi in svečano. Nato je zavil ovratnike, manšete, kravato in rokavice v mehek rdeč papir, prijel in pregnil hlače in telovnik ter potisnil vse na vrh srajce. Največ si je dal opraviti s frakom, ki se mu ni hotel zviti povoljno. Poskusil je z njim na najraznovrstnejše načine, a šele čez dolgo se mu je posrečilo za silo. Skrbno ga je gladil, pokladaje ga vrh druge obleke . . .

Še ni dobro dokončal tega svojega dela, ko nekdo potrka.

„Ah, ali si že tukaj?“ vzklikne adjunkt, ko je vstopil prišlec.

„Dragi moj, jaz sem vedno točen, saj me poznaš! . . . Zdaj je štiri. Ob šestih gre vlak, nimava torej Bog vedi koliko časa. — Ali, moj Bog, kakšna vročina! Kaj te je vrag obsedel, da se ženiš ob takem času!? Tff . . .“

In prhal in sopel je došlec, advokatorski koncipijent dr. Božidar Penko, kakor tovorni vlak. Odpel si je ovratnik, da se je pokazal debeli, nekoliko nizki njegov vrat, in vrgel se je na divan, da je zaškripal pod njim. Desno nogo je iztegnil po divanu, a leva mu je visela sključena navzdol.

„Ah krasno!“ je zopet izpregovoril zevaje. „Tako bi človek ležal vsako popoldne tja do večera. Potem pa bi v hladu stopical za onimi drobnimi goskami

trškimi, ki se navadno izprehajajo proti kolodvoru. Ah, med njimi je vendar še katera, da bi jo človek pogledal z veseljem! — Oh, da bi bil kapitalist, rentier, ali pa tudi kmet s petsto tisočaki! Hm! — Tako pa sedim v taki vročini v oni — toda pustimo to!“

„Tako, to bi bilo končano,“ je dejal adjunkt počasi in skoro slovesno, ko je ležala škatlja povezana pred njim.

„A propos! Pozabil sem bil skoro tebe v svoji sreči,“ se zasmije koncipijent. —

Ta ga pa skoro ni poslušal. Malomarno si je vil cigareto ter jo potem potisnil v drobno, svetlo cev iz morske pene. Vtaknil jo je z dvema prstoma med ustnice ter prižgal.

Stopil je k omari ter potegnil iz nje dolgo in ozko buteljko.

Postavil je na mizo dve podolgovati, svetlozeleni kupici, odmašil buteljko in nalil.

Peneča se tekočina je zašumela v čašah, zaiskrila se, zaduhtela.

„Ah!“ je vzkliknil koncipijent.

„Vidiš, kako je skrbna prihodnja moja! Šest takih mi je poslala k rojstnemu dnevu, ki je bil predvčerajšnjim,“ je razjasnjeval adjunkt ter leno omahnil v bližnji naslonjač.

„Oh, kaka pozornost!“ je vzkliknil koncipijent. Trčila sta.

Koncipijent se je polagoma sklonil kvišku, držal kupico med palcem in kazalcem, odprl ustnice, ki so mu željno vztrepetale, nagnil nanje penečo čašo, prav

počasi, in srkal je skrbno in z vidno slastjo kapljo za kapljo.

Ko je odložil kozarec, je dlesknil z jezikom, pogladil si dolge rumene brke, pogledal po steklenici ter vzdihnil:

„Kaj takega pa že dolgo ne! – Toči, prijatelj, toči! – Bogme, tvoja gospica nevesta je vredna zlata! Moje odkritosrčno spoštovanje ji ostane večno!“

Adjunkt pa je natakal. In pila sta.

„Kje pa imaš svojo obleko?“ vpraša adjunkt.

„To sem poslal že včeraj naprej po pošti do sestrične. Kdo bi vse vlačil s sabo! Še palica mi je odveč v tej vročini. Torej, vnovič na zdravje njeno in tvoje! – Kdaj pa bo pravzaprav ona ceremonija in kje?“

„Jutri ob enajstih v cerkvi kapucinski. -- Toda pustiva to, pomeniva se še lahko po poti,“ odgovori adjunkt nekam resno.

Adjunkt je bil danes povabil svojega sošolca koncipijenta, da ga spremi v G., kjer mu bode jutri priča pri poroki.

Koncipijent bi bil rad kaj natančnega zvedel o prijateljevi nevesti, mučila ga je prav ženska radovednost. Toda adjunkt je bil v tej zadevi silno nezaupen in redkobeseden. Posebno danes se je videl koncipijentu tako resen, razmišljen in nedostopen, da se ga ni upal nadlegovati z vprašanji . . .

Druga steklenica se je nagibala h koncu, ko je bilo slišati, da je pridrdral pred hišo voz. Prijatelja sta se odpravila in molče stopala po stopnicah . . .

V veži je stala poleg stopnic drobna, srednjevelika deklica, bledikastega, podolgovatega obraza in kakor oglje črnih las ter globokih, temnih, zelenkasto se bleščečih oči.

Bila je hčerka hišnega gospodarja.

Z desnico se je držala ob leseni držaj, ki je oklepал stopnice, a levica ji je igrala z belim, načičkanim predpasnikom. Videti je bilo, kakor bi čakala nalašč.

Ko je začula stopnje blizu sebe, je vztrepetala ter privzdignila glavo. Njeno oko se je vlažno zasvetlikalo ter vprašujoče zrlo v adjunkta.

Ko je pa ta hitel mimo nje, je izpregovorila:

„Bog vam daj srečo, gospod adjunkt . . . vam in . . . in . . . vaši . . .“

Dalje ni mogla. Grlo se ji je hipoma stisnilo, in iz njega se je izvil samo neki hlipajoč glas.

„Že dobro, Anica, že dobro. Hvala lepa,“ je siknil adjunkt skoro nerazumno ter hitel proti vozu.

Ali tam s sedeža se je nehote še moral ozreti v vežo.

Anica je stala še vedno na prejšnjem prostoru ter zrla na voz.

V tem hipu sta potegnili konja.

Koncipijent je začuden pogledal adjunkta ter dejal:

„Čedno dekletce to!“

„Ah, budalost . . . kmečka gos!“

* * *

Častita bralka – ali je to začetek ali konec romana?

II.

Prijateljeva povest.

Danes sem se izprehajal po dolgem kostanjevem drevoredu v M. Zamišljen sem gledal v tla in niti zapazil nisem, da se mi nekdo približuje. Šele ko mi je zastavil pot, sem privzdignil glavo ter zagledal svojega prijatelja Ivana, ki ga nisem videl že dobra štiri leta.

„Na, ta slučaj! Od kod pa prihajaš?“ me vpraša po prvem pozdravu.

„Od doma iz L.“

„Ali v L. si zdaj? Kaj te je zaneslo tja? Kako si mogel zapustiti svoje rojstno gnezdo, ki si bil vanje tako zaljubljen, kakor ne menda kmalu kdo?“

„Dragi moj – usoda! Saj veš, kaj je to – usoda?“

„Bolje bi bilo, da ne bi vedel! – Toda, kje hočeva praznovati ta nenadni shod? Kot stara prijatelja si imava pač marsikaj povedati!“

„Stopiva k „Stari pošti“! Tam je sobica z okni na vrt, kjer bodeva popolnoma sama. In pivo je izborno!“

„Dobro, torej naprej!“

Kmalu potem sva sedela sama v oni sobici. Okna so bila odprta, in cvetje jabolčno je duhtelo v sobo ter se osipalo v zeleno, sočno travo. Po jablanih so se preletavali ščinkavci in liščki, a okoli cvetov so brnele čebele in čmrlji. A gori visoko se je razpejalo sinje nebo, čisto in jasno kakor nedolžno oko.

Ivan je dejal:

„Slišal sem, da si šel med pisatelje. To ni bilo baš pametno od tebe, da mi ne zameriš! Kaj pa imaš od tega? Kvečjemu si napravljaš vsak dan nekoliko brezpotrebnihih bridkih ur več, ki bi jih sicer ne imel, ako bi ravnal tako kakor mi drugi vsakdanji ljudje. Če si hočeš ohraniti zdrava pljuča in zdravo srce, prepusti to drugim, še je čas. Tudi jaz sem imel že urezano pero, da bi začel obdelovati slovensko književno polje, toda o pravem času sem se premislil. Samo kratko povestico sem bil spisal. A resnično ti povem, ko sem jo pisal, sem prav zares pretrpel vse one bolečine, ki sem jih opisoval pri svojem junaku, in to je bilo grozno. Kolikor tebe poznam, tudi ti čutiš, ko pišeš. Čemu torej prestajaš te muke, ki niso sploh nobenemu na korist! Prepusti tako delo drugim, ki pišejo v svojo zabavo in ki znajo ponarejati čute, ki jih niso nikdar čutili, ki znajo opisovati to, česar niso nikdar videli, in ki znajo trditi to, o čemer so prepričani, da je resnično ravno nasprotno! – In navsezadnje, povej mi, ali te bode hotel pri nas kdo razumeti? Naj bode namen tvojega pisanja še tako pošten, še tako jasen, našli se bodo ljudje, ki ti bodo podtikali podlost in pohujšljivost, da, celo tvoji ožji prijatelji te bodo obsojali. Čemu torej vse to? Bodi pameten in poslušaj moj svet!“

Ko je Ivan izgovoril, sem mu hotel ugovarjati. Ali tu je bilo težko odvrniti kaj pametnega in odločnega, posebno ker sem mu moral pritrditi v marsikaterih izvajanjih. Zato sem rajši preskočil na drug predmet.

„Morda še kedaj govoriva o tem, a zdaj te prosim, povej mi, kako se ti je godilo zadnja leta?“ sem opomnil jaz.

„Sicer bi ne smel praviti kaj takega tebi, saj, ako niso moje prejšnje besede izdale ničesar, se mi utegne zgoditi, da bodem čital lastno svojo povest v kratkem kje natisnjeno. Toda bodisi kakorkoli, povem ti jo, da si vsaj olajšam svoje srce, saj dozdej še ni prišla čez moje ustnice!“

Ivan si je prižgal smodko ter puhnil nekoliko gostih dimovih oblačkov proti stropu.

Nato je začel:

„Znano ti je gotovo, da sem bil pred dvema letoma zaročen. A manj znano ti je morda, da sem svojo nevesto tudi resnično ljubil. Čez dva meseca je imela biti poroka. A tedaj se je zgodilo, da se je neki bogat tovarnar v onem kraju zaljubil vanjo in vprašal po njeni roki. In — ženska, tvoje ime je slabost — moja nevesta se je dala preslepiti zlatu in v najlepših bojah ji blesteči prihodnosti. Ali oni večer, predno je bila poroka, so se nenadno odprle duri mojega stanovanja, in pred menoj je stala — ona, moja nezvesta. V sobi je trepetal somrak, a jaz sem napol sedel napol ležal na divanu, ko je vstopila. Široko sem odprl oči in hotel sem vstati. Ali tedaj je že bila pri meni. Njene roke so me krepko objele okoli tilnika, in njeno lice je zagorelo na mojem.

„Kaj ne, da mi odpuščaš, ljubček moj? Revež, saj vem, da ti je hudo! Ali glej, ti imaš še majhno službico, Bog ve, kako bi mogla izhajati, a tam je

zame preskrbljeno, dobro preskrbljeno! Toda ljubezen moja je samo tvoja, razumeš, samo tvoja! Glej, vsak dan ti bodo odprta vrata v mojo hišo in tudi – k meni, slišiš, tudi k meni! Kaj mi mari za starca? Slišiš?“

V hlastni naglici je izgovorila te besede, a nje ustnice so žareče obvisle na mojih in niso se mogle ločiti. Hotele so mi izpiti dušo iz telesa. Zaklopil sem oči in omamljen se naslonil na divanu nazaj. Ali v tistem hipu se mi je zazdelo, da se me dotika nekaj mrzlega, nekaj ostudnega, in po vsem telesu sem se strésel. Niti besede ni bilo iz mene. Prijel sem jo za roko ter jo odvedel do vrat. In predno je vedela, kaj hočem, je že stala v veži, a jaz sem zaklenil za njo. Nekoliko časa je bilo vse tiho. Videlo se mi je samo, kakor da je globoko vzdihnila, a kmalu nato so se slišale njene rahle, po stopnicah se oddaljujoče stopinje.

A tedaj sem začutil neko olajšavo. Bilo mi je nekoliko hipov tako lahko pri srcu kakor še nikdar. Spoznal sem bil stoprav danes njen značaj, čutil sem, kako sem še pravočasno bil rešen groznega življenja na njeni strani. Toda ta čut me je obšel le mimogrede. Ljubezni, ki se je bila ukorenila globoko v moje srce, te ljubezni ni bilo mogoče izruvat tako hitro. Nenadno se je zopet vrnila z vso silo, burno hrepenenje je prevzelo vso dušo mojo, in stopil sem proti vratom, da bi jo priklical nazaj, da bi jo vsaj še enkrat stisnil na srce svoje.

Drugi dan sem ležal še pozno v postelji.

Spal sem bil nekaj ur prav trdno in, čudno, ko sem se zbudil, mi je bilo, kakor da mi je izginil ves

spomin na sinočnji večer, na vse prestano trpljenje. A že čez nekoliko hipov me je začela ta notranja praznота mučiti, začela me je navdajati slutnja, da je ta nenadni mir le predhodnik nečesa groznega, kar me ima zadeti. In preplašeno sem se ozrl po sobi. Bilo mi je, kakor bi z menoj v isti sobi stanovalo še neko drugo, nevidno bitje. Povsod sem slutil njegovo bližino, da, čutil sem njegov mrzli dih na svojem čelu in videl senco njegovo, ki se je črtala na stenah. Zastonj sem zamižal, da bi prepodil to prikazen. V tistem hipu sem začutil, kakor bi se bila mrzla roka dotaknila mojega života. Polt se mi je zježila, in lasje so mi vstali kvišku. A tedaj sem tudi šinil z rokami hlastno proti glavi. Bilo mi je, kakor bi nekdo s šivanko poskusil prodreti moje teme in kakor da je v istem hipu brizgnil tenak curek gorke krvi v moje možgane.

Potegnil sem si z rokami preko oči; zdelo se mi je, kakor bi jih bila zastrla tenka meglena mrena.

Tedaj me je pa prešinila grozna duševna bolešt. A tudi glava mi je hotela počiti, tako je začelo razbijati v njej. In kakor blisk me je v tistem hipu prešinila misel: — zblazniš!

Pogledal sem se v zrcalo.

A tedaj sem skoro odskočil. Oni, ki sem ga ugledal v ogledalu, nisem bil jaz. Oni je bil moj oče. Da, prav tista vdrta lica, tista dolga, siva brada, globoko vdrte, ugasle oči. Vse je bilo njegovo! In vendar sem moral biti jaz, kajti, kadar sem se premaknil jaz, se je premaknil istotako i oni v ogledalu!

In tedaj me je zopet za hip prešinila zavest, da sem zblaznil. Odskočil sem od ogledala, glasno se zasmejal, sam ne vem več, čemu.

V tem sem bil prišel do okna, ki je držalo na ulico. V tem hipu, ko sem se nagnil, da bi videl tja doli, je zdrdrala mimo kočija. V njej pa je sedel stari tovarnar s svojo lepo nevesto. In nevesta je privzdignila glavo in je pogledala gori“ . . .

Ko je umolknil, je zrl na vrt nekam zamišljeno. A jaz sem opazil, da preteklost še ni za njim, da še ni pozabljena.

III.

„Pet pedi“.

(V spomin Fr. Gestrinu.)

Bil je lep poletni popoldan, ko sva sedela v senci pred kolodvorsko gostilnico v Postojni. Pod nama se je razprostiral prijazen trg. V solnčnih žarkih so se kopale trške strehe, a križa na višku obeh zvonikov župne cerkve sta žarela kakor rdeči plamenici. Listje divjih kostanjev v drevoredu je temnelo, samo semtertja se je medlo zasvetlikalo, ko je potegnila sapa od severa.

V daljavi je sivel širokoglavi Nanos, obrobljen v ozadju s črnimi lisami, ki so se semtertja pretrgale, a se kmalu potem združile v dolgo temno črto, izgublajočo se polagoma v nedoglednosti. Na nasprotni strani je počepalo nizko zaraslo gričevje v valoviti

krivi črti. Vmes je bilo videti nekaj manjših vasi z rdečimi zvoniki, a tam daleč je črnelo zidovje Oreškega gradu.

Oba sva bila zamišljena ter sva zrla molče v to panoramo.

Črez nekoliko časa se predrami prvi on. Obrne se proti meni ter potegne z desnico preko kratkih rumenkastih brčic.

„Ali veš, kaj premišljuje?“

„No, kaj?“

„Gotovo zopet razmišljaš, kako bi kaj „ustvaril“ za „Zvon“!“

„To je presplošno! Tako se lahko ugane!“

„Dobro, torej kaj natančnejšega! Počakaj . . .“

Njegovo oko se je vprlo v moje, in njegove ustnice so se zaokrožile na nasmeh.

„Težko bode kaj,“ je dejal ter podprl glavo v desnico. Zopet je zrl tja doli predse ter molčal.

„Da, to je!“ sem dejal črez nekaj hipov. „Kar ti zdaj vre po glavi, ni snov za kako pesem, pač pa za -- daljšo povest! Nimam li prav?“

Hitro se je sklonil kvišku, in na njegov obraz je prisijal živahnejši izraz.

„Prav imaš! Glej, tam doli ono poslopje! Vidiš, to je grad; imenujva ga -- Kot. In v tem gradu je arhiv -- imenujva torej povest „Iz arhiva“. -- Ta-le skupina hiš naj pa bo trg -- Lesnice.“

Govoril je hitro in kazal z roko predse.

„Kje so pa osebe?“

„Poln jih je ves trg!“

In začel mi je razkladati svoj načrt.

Nazadnje pa je dostavil:

„Toda, ako hočem še kaj napraviti, moram hitro začeti!“

Njegovo lice se je zatemnilo, in v njegovo srce se je uselila ona zla slutnja, ki ga je preganjala vedno, bodisi na samem, bodisi v veseli družbi.

Sočutno sem ga pogledal ter dejal:

„Izbij si vendar take reči iz glave!“

Toda zmajal je z glavo ter rekel žalostno:

„Ne morem, moje slutne so opravičene!“

„Bodi pameten, zdrav si ko riba, in do tvojega groba je še —“

V tem trenutku se je prav pod nama v rumenem žitu oglasila prepelica.

Dvakrat se je razločno začul njen „pet pedi“, „pet pedi“.

Strepetal je po vsem telesu, položil mi roko na ramo ter vprašal:

„Ali si čul?“

Njegov glas je bil votel in skoro hripav.

„Ali si čul?“ je ponovil drugič, ko sem povесil oči. Po vseh mojih udih je zašumelo, in v grlu me je začelo nekaj dušiti. Toda izpregovoriti nisem mogel niti besedice.

On pa je dejal:

„Do mojega groba je — pet pedi!“

* * *

Štiri leta pozneje sem ga obiskal v Ljubljani. Biló ga je samo še kost in koža. Takoj sem se spomnil

onega popoldneva v Postojni. Skupaj sva prebila nekoliko ur, a jaz sem bil prepričan, da je tu vsa pomoč zastoj. Tudi sam je bil o tem gotov, a delal je še vedno, delal do zadnjega. Njegova oporoča se končuje z devizo: Bog in narod!

„V prihodnjem „Zvonu“ beri mojo pesem,“ mi je dejal pri slovesu, „ter se včasih spomni mene!“

Hudo mi je bilo, ko sem mu stisnil velo desnico zadnjič – zadnjič.

Ko mi je došla prihodnja številka „Zvonova“, sem pa čital v njej „Balado o prepelici“ in . . . jokal sem kakor otrok.

IV.

V poštnem vozu.

Z majhnim črnim kovčegom v roki sem stopal po cesti iz vasi navzdol po pobočju. Nad menoj se je razprostiralo v čudovito krasnih bojah sinje nebo. Še nikdar ni zrlo moje oko tako prelestnih barv, kakršne so se danes mešale v nedosežnem soglasju na velikanskem, visoko nad menoj se razpenjajočem oboku. Solnce je pripekalo, vzduh se je zibal pred mojimi očmi, kakor bi se po njem gnetlo na milijone kot prašek drobnih, srebrnobleščečih živalic. Večkrat sem moral za trenotek zatisniti oči, tako me je skelela, tako mamila ta bajno blesteča svetloba. A čudo, tam nad nasprotnim nizkim gričevjem se je vzdigoval širok in temen steber, in po njem navzdol so se črtale dolge, ozke, skoro navpične črte. Da, tam je deževalo! --

Kaj pa tule pred menoj? Ali niso plule po zraku široke, goste snežinke? — Tu brezmejna svetloba, v istem obzorju dež in sneg -- in to vse istočasno sredi lepega poletnega dne! Ali je to mogoče? Ali se ne pripravlja na svetu nekaj posebnega, nekaj novega? Ali niso to znamenja, ki naj vzbujajo v srcih naših nemir, ali morda up v boljšo bodočnost? — Moja duša je začela trepetati, kakor bi videla v daljavi gori nad sinjim obokom velikansko roko, mogočno roko, ki samo z mazincem vrti pod seboj temno kroglo ter jo včasih potegne k sebi lahko kakor pero, neslišno in nečutno, a včasih zopet izpusti, da zaječi in zaškriplje v svojih tečajih. In milijoni plahih src se vzbudé, vztrepečejo ter se vijejo v neznosnih bolečinah . . . milijoni rok si tolčejo na prsi . . . A glej, temna roka izgine, in mesto nje se prikaže svetlo, častitljivo obličje, raz katero se iz velikega, sočutnega očesa razlije žarek usmiljenja, žarek neskončne ljubezni . . .

In stopal sem dalje. Ko sem se ozrl na desno navzgor proti skalnatemu robu sivega kolka, sem zagledal zajca, ki je dričal navzdol proti meni z velikanskimi skoki. Včasih se mu je izpodrsnilo, in prekucnil se je čez glavo po strmini navzdol, za njim pa so drevili rumenodlačni psi, preganjajoč ga s hripavimi glasovi. Iz gobcev so jim viseli dolgi jeziki, in od njih je curkoma lil pot. In hipoma se je izza gostega grma pokazala svetla puška cev, tam druga, niže tretja, četrta, peta . . . in vse so bile obrnjene na ubogega zajca. A kakor bi trenil, je obstal zajec

na nizki, beli skali, ustavili so se psi, omahnile so puške . . . vse je bilo, kakor bi bilo okamenelo . . . a jaz sem zopet zagledal ono mogočno roko, ki se je počasi pregibala gori za velikanskimi kulisami . . .

Iz doline je priplul otožen glas zvonov. Počasi, enakomerno in žalostno so odmevali glasovi od velikih sten ter se razbijali visoko gori ob robu. Gotovo so tam doli v Vipavi nesli nekoga k zadnjemu počitku. A tedaj je nekaj zažvižgalo po zraku. Pri tlično grmovje ob cesti, prašni topoli in okoreli gabri so se zgenili, klobuk mi je odletel raz glavo — burja se je bila hkratu vzbudila nenadoma, kakor bi bila planila iz lukenj, ki so zijale vame gori iznad ceste. Zazeblo me je, da sem zaječal. A tam gori je še vedno sijalo solnce, razširjalo okoli sebe morje svetlobe, na oni strani je deževalo, pred menoj so se lovile še vedno velike debele kosme, zvonjenje je brnelo, burja je tulila . . .

In prešinila me je misel: danes bodo celo mrtvi vstajali! Ha, ko bi vstal zdaj nekdo! Samo še njega bi rad enkrat videl, samo za trenotek naj vstane, da vidim njegove oči, da mu stisnem roko, da poklekнем predenj! Samo za hipec naj se mi še prikaže on — moj oče! . . .

Pospešil sem korake. Kakor bi bila vzrasla iz tal, je stala pred menoj Ajdovščina. Hotel sem vstopiti v poštni voz, ki me je imel peljati v Gorico. Okoli voza so stopale po trgu belo oblečene gospodične z velikimi, vlažno se blestečimi očmi in z rdečimi, bujno razcvelimi rožami v nedrijih. In skrivaj

so kazale s prsti name ter si nekaj šepetale v ušesa, ko sem odpiral vrata poštnega voza.

Komaj pa sem vstopil ter hotel sestiti, se je zbudil že notri sedeči gospod iz popoldanskega spanja ter planil preplašen kvišku.

„Vrag ti jaši dušu!“ je viknil hripavo ter se vedel, kakor bi me hotel takoj vreči iz voza. A premislil se je ter zopet sedel in se naslonil, da bi vnovič zadremal.

Sedel sem tudi jaz ter ga začel opazovati. Čimdalje bolj me je zanimal. Vse na njem se mi je videlo nekam znano, znano že iz davnih časov.

Kmalu sem si potrkal s prstom ob čelo. „Da, on je — nihče drugi,“ sem dejal pri sebi ter zakašljaj, da bi ga vzbudil. Toda oni se ni dal motiti, dremal je dalje. Rdeči turški fes se mu je zmuznil niže na čelo ter nekoliko zakril velike brazde, ki so se črtale po njem. Sunil sem ga nalašč s kolenom. Tedaj se je zopet stresel, odprl oči ter viknil: „Vrag . . .“

Ali jaz mu nisem pustil govoriti.

„Doktor Zober, gospod doktor Zober, kaj ne?“ sem dejal naglo ter ga prijel za roko.

Oni pa je osupnil. Pogladi si je belo brado ter dejal:

„Odkod me poznaš, vraga?“

Ali, kakor bi se bil v tistem hipu domislil, je pristavil:

„Ah, že vem, že vem! Tisti vaš Jurčič, sem slišal, da me je opisal, vrag ga jaši! Lahko bi me bil pustil na miru! In pa še umoril me je prav nalašč

tam doli nekje v Egiptu. In ti vidiš, da še živim! Pisal je toraj laži, in vi ga zato čislate! Pozna se, da ste Slovenci!“

Mož je govoril hlastno in naglo, poštni voz pa se je težko premikal dalje . . .

„Toda, dovolite, gospod doktor, da vas nekaj vprašam. Kaj pa je z Liscem in njegovo ženko? Kako se jima godi v zakonu?“

Zober me je pogledal, kakor bi me hotel prebosti. Potem pa je dejal kratko: „Tepec!“

„Hvala lepa za poklon, gospod doktor! Toda vedite, mene stvar zanima. Jaz sem namreč pisatelj in bi se rad prepričal, kje naj se začno pisati romani. Ali naj se začno z razvijanjem ljubezni do poroke, ali naj se začno s poroko in končajo, ko . . . no . . . kako bi se izrazil . . .“

Dr. Zober me je prekinil, rekoč:

„Vidim, da nisi tako neumen. Zato ti svetujem tole: romanov ne začenjaj nikakor, ne tako, ne enako. Ako pa že siliš v svojo nesrečo in ne moreš drugače, ogibaj se zlasti ljubezni, bodisi v njenem razvijanju ali nadaljevanju in koncu. Najbolje pa storiš, največjo čast bodeš žel, ako mene spraviš na — oder, ne sicer mene in poštnega voza, pač pa sem mislil, da dramatiзуješ Jurčičevega dr. Zobra.“

„Odgovorite mi prej, kaj je z Liscem in ž njo po poroki?“

„Vrag ti jaši dušo! — Ako že hočeš, da ti povem, pa naj bo! — Vidiš, Lisčevka je prav taka, kakršnih je sto in sto drugih po poroki! . . .“

Voz je močno zaropotal -- zavozil je bil na kamenje. Izpred mojih oči pa je počasi ginil doktor Zober . . .

Neka roka je segla po mojem čelu, in zaslišal sem glas:

„Kaj tako stokaš in se prepiraš v sanjah? Vstani, lenoba, spodaj že čakajo lovci!“

Začuden sem odprl oči ter zagledal pri postelji svojo ženo, ki me je prišla buditi . . .

Spodaj pred hišo pa so cvilili psi ter nestrpno čakali, kdaj da odrinemo v gore. Skozi okno je sililo najlepše jesensko jutro. —

V.

Brez naslova.

„Ali si že bral zadnjo številko „Zmage“?“

Dr. Belič se je nemirno obrnil na divanu ter zazeהל.

„Kaj praviš o naslovni povesti?“

„Nič!“

„Ali si jo bral?“

„Da.“

„Kaj praviš o njej?“

„Nič!“

In doktor Belič se je vnovič obrnil, zazeהל ter zapalil smodčico. Gledal je v strop ter se ni zme-nil za prijatelja, ki je stal ob oknu ter zrl ven na sneženo ravan, ki se je po njej preletala jata gladnih vran.

„Vraga, nekaj moraš vendar reči,“ se obrne nestrpno adjunkt Zlatič proti njemu ter si pogladi visokc, belo čelo.

„Nič! — Toda čakaj, kdo je spisal to budalost? Ah da, podpisal se je „Srebrin“. — Ako veš, kdo je, povej mu, da sem jaz rekel, naj gre raje pometat ceste, nego da zapravlja čas s tako pisarijo!“

Malomarno je spuščal doktor dimove oblačke proti stropu ter se ni dalje brigal za Zlatiča. Ta je prebledel, zavihal si nervozno kratke črne brčice pod nosom pa dejal:

„Kaj pa, ako bi bil spisal to povest jaz?“

Belič se je dvignil kvišku. Pozorno je motril nekoliko časa Zlatiča, odložil konec cigarete ter si mel roke.

„No, potem bi bila ta povest dobra,“ je dejal črez nekoliko časa ter zopet legel na divan. „Triba je seveda vselej vedeti, kdo da je pisal! Čestitam ti, stvar je prav dobra!“

„Aha, tako . . . tako . . .“ je mrmral Zlatič.

„Da, tako,“ je ponavljal za njim doktor. „Ti si že davno pripoznan, in izključeno je, da bi mogel napisati kako budalost.“

„Saj si ravno prej rekel, da je ta spis budalost!“

„Da, da . . . ako bi ga bil spisal kdo drugi, bi bil gotovo največja budalost . . . toda spisal si ga ti, prijatelj, in lahko veruješ, da je ženijalen, naravnost ženijalen! . . .“

In dr. Belič je bil prepričan, da govori resno, in zadovoljen je bil sam s seboj.

„Hm, čakaj,“ je dejal kmalu potem in se potkel na čelo. „Dam ti neko snov, ki jo lahko porabiš za novelo, povest, celo za roman. Toda svetujem ti že naprej, da se podpiši s pravim svojim imenom, in ako le mogoče, pripiši zraven svojega imena še — „priznan slovenski pisatelj“, in uspeh te ne more pustiti na cedilu. — Torej poslušaj:

„Tam nekje na Dolenjskem je bilo lepo dekle; recimo, da je bila samo — natakarica. Kdo se zmeni za natakarico? Par gostov, ki čepijo pri svojih kozarcih dan za dnem — morda je med njimi polovica „ločenih“ — se še včasi poniža, da jo uščipne v bok, da ji podstavi nogo, ko hoče mimo, ali da se ji nasmehe z grandeco španskega dona. A zato zahtevajo od nje, da se jim nasmaha neprenehoma, da je proti njim sam med ter da mora poslušati z največjim zatajevanjem največje njih . . . no, besede nočem izreči . . . stvar se mi preveč gabi! . . .

No, ta natakarica je začela hujšati, lezla je v dve gubi, a njen prej polni vrat je postal hipoma tako ozek, tako tenak, da bi ga objela srednja velika moška roka. In njene male, rjave oči so gledale tako žalostno izpod lepo zaokroženih obrvi, da se ti je treslo srce v prsih. Njeni že itak drobni, beli prsti so postali prozorni in so vsak hip podrhtevali. Velike njene kite so se vlažno svetlikale ter obkrožale njen svetli tilnik, da je bil videti še ožji in neznatnejši . . .

Hm, z njenim cvetom se je bil pred nekoliko časom odihal nekdo izmed „ločenih“ . . . Kaj se hoče, kaj ne prijatelj? . . .“

A ona je imela prijatelja. In temu je dejala večkrat:

„Ne morem si pomagati, jaz si ne morem pomagati! Vem, da ni lep. Vem, da je neznačajnej in podlež, vem celo, da je — zver . . . a jaz si ne morem pomagati! In raje umrem, nego bi ga nehala ljubiti.“

In tako hudo ji je bilo, da je vselej ob takih prilikah trdo stisnila čeljusti in pesti ter zaječala:

„Oj, ubila bi ga, ubila! To zver . . . to . . .“

A solze so ji stopile vselej v oči, in takoj je pristavljala:

„A moram ga ljubiti, moram ga!“ —

Dnevi so potekali za dnevi, a njo je bila samo še kost in koža. Telo je izginjalo in se sušilo, bila je samo še duša, ki je živela, samo še duša, zavita v rahlo tančico posvetnosti. Trebalo je samo še diha, in duša bi se bila osvobodila, poletela bi bila tja gori v sinje višave, kjer kraljuje večna ljubezen . . .

In osvobodila se je, poletela je . . .

Kalna od deževlja in narasla je bila Krka, da je stopila čez bregove. Jesenska trava ob njej je bila umazana in povaljana, in dračje se je kopičilo po njej v velikih skupih.

In neki dan je hreščala po teh kupih stopinja ribiča Petra. V rokah je nosil veliko mrežo, ki jo je potapljal v posamezne tolmune. A ko je mrežo potopil za velik vrbov grm in jo potegnili h kraju, je ni mogel več dvigniti. In nagnil se je, da bi videl, kaj je. Tedaj pa je napel oči, prijel se za glavo ter viknil: Ježeš, Marija!

In z velikim naporom je potegnil izza grma žensko truplo. Bilo je napeto in zabreklo od vode. A usta so bila še vedno napol odprta, kakor bi bila ravnokar izpregovorila:

„Ne morem si pomagati, jaz si ne morem pomagati!“

Dr. Belič je umolknil ter se zamislil. Zlatič pa je bobnal s prsti po šipah.

Zunaj je naletal nov sneg.

BILA JE POMLAD.

I.

Josip Resnik je obiskal čez dolgo spet svoj rojstni kraj. Neka skrivna moč ga je vlekla tja čez hribe in doline v tiho, skromno vas, kjer je preživel otroška leta. Polastila se ga je neodoljiva želja, da bi vnovič videl ono nizko, na zelenem holmu se belečo cerkev, one borne, okoli in okoli holma raztresene kočice, ono trato, kjer se je bosonog in razoglav prekucaval ter igral s svojimi tedajnimi sovrstniki.

Resnik je bil sedaj sodni svetnik, občespoštovan in priljubljen mož. Toda Resnik je bil še samec. Bogve, kakšne izkušnje je imel mož, da si ni hotel naprtiti zakonskega jarma. Morda je imel odprte oči ter je videl, koliko je v resnici srečnih zakonov, morda ga je od tega odvrčala nesrečna ljubezen iz mlajših dni, morda se je njegovi idealni duši protivila proza navadnega zakonskega življenja. Ali res je bilo, Resnik ni čutil nikake potrebe, da bi si poiskal družice. . .

Danes torej, na veliko soboto leta 1899, je stal zopet v domači cerkvi. Postavil se je za vrata, tja

blizu kropilnika ter se zamislil. Pred priprostim, s pomladnimi cveticami okrašenim altarjem je daroval župnik sveto daritev. To ni bil več oni stari častitljivi mož, ki je pred toliko leti maševal pred tem altarjem ter z angeljskim izrazom na svojem obličju poveličaval svetost tega kraja in tudi uplival na srce dovetnega dijaka, da je bilo tam tako skrivnostno mirno in svečano. Ta blagi mož je počival pod hladno rušo. A sedaj je zavzemal njegovo mesto mlad duhovnik z vsakdanjim obrazom. Malo svetega, nič tajinstvenega, zdelo se je Resniku, ni velj od njegove osebe in celo ta vonj po kadilu in svečah, ki je plul po vzduhu, ni mogel začarati Resnika v one nadzemske sfere, kakor nekdej. Morda pa je to nasprotje med obema župnikoma le navidezno, morda nisva kriva temu občutku, ki me nadvladuje v tem hipu, niti župnik niti jaz; morda je vsemu temu kriv samo čas, ki je tako hitro bežal nad mojo glavo, je pomislil Resnik. In v tej misli ga je potrdilo tudi nekaj drugega. Siloma se je hotel otresti vse posvetnosti, hotel je zopet čez dolgo časa moliti, moliti z vso dušo, z vsako žilico svojega srca. Poizkušal je, a ni šlo. Samo bridek vzdihljaj se mu je izvil iz prsi. Da, da, čas je storil vse to, si je dejal Resnik in še večja tožnost se ga je polastila.

Nič več ni poizkusil moliti, prevzele so ga zopet posvetne misli. Začel je opazovati ljudi, ki so še posamezno prihajali v cerkev. Pri kropilniku so postajali, desnico so pomakali v vodo ter se prekrizavali, a kolena so komaj vidno upogibali. Na črnem kropil-

niku so se svetile kaplje, ki so pri prekrizevanju padale od prstov ter se počasi cedile navzdol, puščajoč za seboj polzke, neenakomerne črte. Šamotne plošče pod kropilnikom so bile motnovlažne ter umazane od prahu, ki so ga prihajajoči donašali na svojih črevljih.

Resnik je motril vstopajoče, a le malokoga je poznal. Na tem in onem obrazu so se črtali sicer znaki te in one družine, ali ta okorna in okorela telesa so bila tako izdelana in postarana, da jih ni bilo mogoče uvrstiti med znance, nekatera pa so bila še premlada in na obrazih poteze še nejasne in nedoločne.

Tedaj se je pa na vratih pojavil star mož. Bil je visokega stasa in še vedno ravnega hrbtišča. Toda njegovo oko je bilo motno in njegove noge slabe. Opiral se je ob dve palici ter počasi lezel dalje. Njegov obraz je bil dolg in koža na njem nagubančena. Posebno okoli ustnic je bila ohlapna in viseča, da je bilo videti, kakor bi navzdol visela prilepljena krpa.

Ko je starec počasi drsal mimo Resnika, je hipoma obstal. Njegovo oko se je uprlo v svetnika ter ga motrilo pazljivo. In neka osuplost se je brala na njegovem obrazu. Videti je bilo, da je spoznal Resnika. Pokimal je z glavo, kakor v pozdrav, ter lezel dalje v klop.

Tudi Resnik ga je spoznal.

„Moj Bog, stari Molek! In še živ! Črez osemdeset jih mora imeti,“ je govoril sam s saboj. „Obiskati ga moram!“ . . .

Resnik je vrgel še pogled po cerkvi ter takoj nato stopal na plano.

Zunaj je bil krasen dan. Po drevju se je prikazovalo prvo sočno zelenje in pisano cvetje, po zraku so frfotali prvi rumeni metulji. Resnik pa je stopal zamišljen navzdol po vasi. Tam je bilo vse tiho in mirno. Nemo so ga zrle nekdanj tako dobro znane kočice, a nikogar ni bilo na pragu, da bi ga bil pozdravil. Semtertja se je znotraj čulo šumenje, odmevala je hoja, zahrščal kak ropot – ženske so bile večinoma same doma ter pospravljale in pripravljale za praznike.

In svètnik je stopal ven iz vasi ter zavil po ozki poti na nasprotni griček. Tam gori je črnelo okrušeno zidovje, oklepajoč zapuščeno vaško pokopališče. Črez njegov rob se je dvigal tu in tam od deževja izpran križ in od časa oglodan kamen. A v kotu ob mrtvašnici je rastla stara, svoje veje globoko pripogibajoča breza. Grobovi so bili zarastli s temnozeleno travo, ki je tukaj prva poganjala že v zgodnji pomladi. Le na malokaterem grobu se je belil posamezen cvet.

Resnik je prestopil prag pokopališča ter nameril svoj korak prav v zadnji nasprotni kot. Tam je stal nizek kamen, iz kraškega mramorja izklesana piramida, ki jo je bil dal on sam postaviti pred nekoliko leti. Na sredi je bilo napisano z zlatimi črkami samo ime: Gregor Resnik.

Bil je to grob očeta svètnikovega.

Tu je Resnik postal ter strmel nemo v že upadlo gomilo. Prav ob kamenu je ležala pozabljena mrtvaška kost, dolga, rjava in že luknjičasta nadlahtnica, ki so

se nanjo usipali zlati solnčni žarki, a na zidu je čepela taščica ter z bistrim očesom opazovala resnega, dolgobradega moža, ki je bil videti na tako lep dan tako silno otožen.

Dobro četrtniko ure se je svètnik pomudil tukaj. A ko se je obrnil, je potegnil z roko preko oči. Ozrl se je nato okoli sebe po ostalih grobovih ter počasi odšel . . .

II.

Vrlo davno je že od tega, kar je Resnik sanjal v tem skrivnem kotiču lepe slovenske domovine krasne mladeniške sanje. Žal, da so bile le sanje! In ko se je prebudil iz teh sanj, tedaj je prvikrat občutil bridki predokus resnega življenja, ki je imel vanj stopiti.

Resnik je bil tedaj abiturjent. Bil je na počitnicah pri svojem starem očetu, ki je bil kočar v vasi. Stari ni imel drugih otrok, a tudi razen male kočice ničesar. V svojih mladih letih je opravljal službo nekega občinskega tajnika in kmetiškega dohtarja ter je živel tako skromno in varčno, da si je še nekaj prihranil za stare dni. Razen denarja so mu donašali ljudje za razne pisarije marsikaterih živil, kar mu je vse prišlo k pridu. Da je mogel sina študirati, mu je mnogo pomagal ženin brat, ki je bil duhovnik v mestu. Ta je skrbel za Josipa do zadnjega razreda, dokler ga konečno ni pobrala smrt. No to je bilo še dokaj ugodno, saj leto, ki ga je imel Josip še pred seboj, se že kako prebije. Potem tako ne bode treba

skrbeti več, ker je bil Josip določen, da bode pel novo mašo.

Josip je bil tedaj na zadnjih gimnazijskih počitnicah. Maturo je bil dovršil s posebno dobrim uspehom, in stari Resnik je bil ponosen na svojega sina. Rad ga je jemal s saboj med ljudi in kazal nanj rekoč:

„Ta bo imel še veliko več v glavi nego jaz! Res ni zastonj študiral. In tak fajmošter bode, da bo veselje.“

In tudi Josip je bil popolnoma prepričan, da je vstvarjen samo za duhovski stan. Bil je še popolnoma nepokvarjen, njegove misli in želje so hrepenele po popolnosti.

Že zadnja leta je največ občeval s starim župnikom, a letos je še posebno iskal njegove družčine. A to ni bilo nič čudnega, saj je bil župnik res mož po volji božji, izobražen, vnet za svoj sveti poklic, a zraven vesel družabnik in odkritosrčen svetovalec. Josip pa je bil tudi ponižen in tih. Tako je nastalo med njima neko prijateljstvo posebne vrste.

Josip je imel posebno veselje nad prirodnimi krasotami. Čestokrat je zahajal v bližnji gozd, ki se je razprostiral za vasjo. Tam je navadno legal v mehki mah z obrazom kvišku in zrl je ure in ure v vrhove temnih smrek in hoj ter vlekel na ušesa njihovo tajinstveno šepetanje. In malo nežno cvetico, ki je vzrastla ob potu, je mogel občudovati neprestano ter se veseliti ob njenem drobnem telescu. In roka njegova se ni hotela iztegniti, da bi jo utrgala. Kri-

lato ptico, najneznatnejšega črvička, ki se je vil v prahu, je zapazilo in občudovalo njegovo oko.

In tako je nekega lepega popoldneva zopet ležal v gozdu. Visok, svetlozelen macesen mu je nudil streho nad glavo, a mehka trava, pretkana s kodrastim, nitkastim mahom, ga je pestovala v svojem mehkem naročju. Po gostem malinovju so se preletavale ptice, a solnčni žarki so plesali po njegovi lahki, poletni obleki.

Tedaj je pa nekaj zašumelo za njim. Lahke stopinje so se začule, a še predno se je utegnil Josip zravnati, je že stala pred njim deklica, napol gosposki oblečena. Stara je morda bila kakih osemnajst let. A izpod širokega, lahkega slamnika je žarel Josipu nasproti najlepši obrazek, ki si ga je mogel misliti. In ta obraz so okvirjali gosti, zlati, vlažno se svetlikajoči lasje, plujoči navzdol čez tilnik. Izpod kratkega, vijoličastega krila so se svetlikali majhni čreveljčki, odevajoči drobno, skoro otroško nogo. Vsa dekličina prikazen je nosila na sebi pečat nežnosti in milobe, pečat onega „ženskega“, kar človeka blaži in povzdiguje.

Josip je bil omamljen. V mestu je sicer videl dan na dan neštivilno mladih in tudi lepih ženskih obrazov, videl obilo cvetočih lic, drobnih nožic, elegantnih životov, a vse to ga še ni zanimalo dozdej nikoli. Stopal je mimo njih brezbržno in apatično, nekako tako, kakor je stopal mimo izložbenih oken, ki so se v njih svetile in košatile svilnate robe za damske obleke. Čutil se je varnega pred vsemi, in nikdar mu ni srce še zatrepetalo v očigled kake deklice in nikdar se mu ni še na nobeni pomudilo oko

tako, da bi jo bilo ogledovalo drugače, kakor vsako drugo lepo božjo stvar.

A danes se je hipoma vse izpremenilo. Ta lepota ga je očarala naglo in nenadoma, da si niti sam ni bil v svesti, kaj se je zgodilo z njim. Obstal je, kakor bi bilo treščilo zraven njega. In njegove oči so slastno pile in vsrkavale kras raz njeno lice ter strmele vanjo, kakor v nadnaravno prikazen. In sam ni vedel, da mu je zalila temna rdečica obraz in vrat. Ko pa je začutil, da se mu je začelo burneje gibati srce v prsih, ko je zapazil hitrejše njegove udarce, tedaj ga je hipoma obšlo spoznanje. Kakor svetel žarek mu je šinilo v dušo, zavedel se je, da bode moral to bitje pred saboj odzdaj ljubiti, ljubiti z vsemi silami svoje duše. A ta zavest je tudi učinila, da se mu je povесilo oko in da je postal hipoma neokreten in zmeden.

Ona pa je stala pred njim ter šegavo upirala vanj svoje velike, modre, zelenkasto se izpreminjajoče oči. In ko je zapazila njegovo zmedenost, tedaj se je razveselila in okoli njenih ozkih črešnjevo-rdečih ustnic se je zazibal čaroben nasmeh.

„Ah da, Resnikov študent, kaj ne da?“ je vskliknila ter stopila korak proti njemu. „Vi me sicer več ne poznate, ali nekdam sva pa vendarle skupaj letala po vaški trati. In zbiralasva „zlate barvice“ in igrala ono, kako se že zove, ah da, „ali je kaj trden naš most“. No, res je, nekaj let je že preteklo od tega in vi ste veliki in lepi, cel gospod, a tudi jaz, kakor vidite, nisem zaostala.“

Resnik je dvignil svoje oči ter jo opazoval. A dasi je mislil in mislil ter si v duhu predstavljal vse tovarišice izza mladih nog, vendar ni mogel uganiti, kdo bi bila ta. Gotovo je bilo, da take lepote ni bilo med njimi. Pozabil je, kaj storé leta in čas.

Približala se mu je še bolj, da je že čutil sapo njeno na svojem obrazu. Odprla je še bolj na široko svoje čudovite oči ter zrla naravnost vanj.

„Ali me res več ne poznate?“

„Za Boga ne,“ je jecal ter nehoté odstopil za korak.

A ona se je zdaj zasmejala zvonko in glasno, da je obudil nje glas zvoneč odmev v oddaljeni gošči. In njeni drobni beli zobje so se zabliščali kakor dragocen niz pristnih biserov. A tedaj se mu je oživel spomin in spomnil se je, da je videl enak izraž v očeh res že nekdanj, videl ga o neki priliki v davnih, lepih časih.

Udaril se je na čelo ter dejal:

„Ah, Manica! — Kaj ne, da si Manica Molkova?“

„Vendar si me spoznal, ne, hočem reči ste me spoznali“, je dejala veselo ter mu podala svojo majhno, žametasto roko. Njeni beli prsti so se ovili okoli njegovih in iz njih je šinil gorki tok po vseh njegovih žilah.

„Kaj? Le ne vikaj me več! To se pač ne spodobi starim znancem. Le brez skrbi mi reci ti!“

„No, pa bom“, je dejala ona . . .

Sedla sta skupno na mehki mah drug blizu drugega, da sta se skoro dotikala. No pa kaj je bilo to

hudega? Saj sta bila „stara znanca“ še iz otroške dobe. In začela sta si praviti svoje dogodke. Povedala mu je, da stanuje že dolgo vrsto let pri teti v Trstu. Ta teta je precej premožna, a stara in bolehnata vdova brez otrok. In ona jej nadomestuje otroke, a zraven jej streže in jo neguje. Zdaj pa je prišla za hipec domov k svojemu očetu, da pogleda, kako je še kaj v teh krajih. Skoro nato mu je začela pripovedovati o Trstu samem, o morju, o solnčnem zahodu na morju, o brezštevilnih ladijah in ladjicah. In on jo je poslušal zvesto in verno, prav tako, kakor je dozdaj vselej poslušal starega župnika, ter jej je gledal zraven neprestano v lepe oči. A čudil se je, da jo je tako zgrešil, da ni ves čas svojih študij nikdar poprašal po njej ter da mu tudi nihče ni ničesar pripovedoval o njej.

Tudi on jej je povedal svojo povest . . .

Ko sta si tako pripovedovala, se je večkrat dogodilo, da sta se njuni glavi sumljivo približali, da sta se njuni senci skoro dotikali. In tedaj so se semtertja dotaknili njegovega čela njeni kodri in ta rahel poljub vlažnih las je učinil, da mu je pod njim vstrepetalo celo telo.

Nehoté, nevedé, mehanski mu je objela desnica nje vitki pas in stisnil se je k njej in se je ovil kakor se ovije bršlin tanke jelke. Ona je bila za hipec preplašena in je hotela vstati. Ko pa je pogledala v njegove oči, se je takoj pomirila. V njih je zazrla izraz brezpogojne udanosti, izraz hipoma vzplamtele ljubezni . . .

Dolgo, dolgo sta sedela tako. Ali solnce na nebu se je nižalo in drevje je metalo dolge, temne sence. Tam nekje v gošči se je oglašala mala sova z zateglim svojim piskom in semtertja je zafrfotal med drevjem netopir. Trebalo se je ločiti.

Do tam, kjer se od gozda zagleda vas, sta hodila skupaj, roko v roki. Ko pa so se zablížčale pred njima prve hiše, tedaj sta krenila vsak na svojo stran. Krepko sta si stisnila roki, zašepetala si „na svidenje“ ter se razšla. Predno sta izginila za ovinki, sta se še ozrla ter si pomigala z rokami v slovo . . .

Josip je stopal počasi proti rojstni svoji hiši. Čutil je, kaka izpremema se je izvršila danes v njem. V svesti si je bil tega prevrata in vedel je, da je zadoščal en sam današnji hip, da je podrl naklepe in načrte, ki jih je nosil v svojih prsih toliko let. In marsikdo drugi bi se bil čutil tesnega, nezadovoljnega sam s saboj, bi razmišljeval, kaj mu je storiti. A Josip je videl takoj pot, ki jo je imel nastopiti po tem dogodku. Videl je vse težave, ki so mu pretile v različnih podobah, a vse to ga ni moglo ozlovoljiti. Tako veselo in praznično mu je bilo pri srcu, kakor še nikdar v življenju. Na obrazu, ki je bil že od nekdanj bledikast, so vzcvetle nenadoma rdeče rože.

Odzdaj je posečal Josip župnika vedno bolj porredkoma in še ti poseti so bili navadno le kratki in redkobesedni. Stari gospod je to seveda zapazil, toda rekel ni ničesar. Zadovoljil se je s tem, da je opazoval svojega mladega prijatelja kjer je mogel in kakor je

mogel ter da mu je namignil včasí kak dober svèt. V podrobnosti pa se ni spuščal.

Josip pa je postajal čimdalje bolj živahen, njegovo življenje je zadobilo zanj hipoma ves drugačen pomen in namen, bodočnost je bila njegova. Sleharni popoldan je bila odzdaj Josipova pot v gozd. In tja je prihajala vedno i ona in tam jima je cvetla prva osrečujoča ljubezen. In ta ljubezen je bila Resniku tudi zadnja.

Toda dnevi so potekali naglo, preneglo. Josipu so se nagibale počitnice h koncu, a še vedno ni bil povedal očetu, da ne izpolni njegove želje ter da ne pojde v bogoslovje. Matere itak že ni več imel, umrla mu je bila pred dvema letoma. Zadnji čas je bil torej, da razodene vse očetu ter se posvetuje z njim o nadaljnjih svojih razmerah. Prav nič ga ni skrbelo, da ne bi mu oče dovolil, a tudi najbližja bodočnost, študiranje v glavnem mestu, mu ni delalo preglavice, dasi ni imel toliko, da bi se bil tam preživel samo mesec dni. Ljubezen njegova je bila trdna opora, ona mu je pomagala, da se mu je videlo vrlo lahko vse, kar ga je še čakalo . . .

Nekega dne sta sedela Josip in stari pri skromni večerji, ki jima jo je ravnokar pripravila priletna postrežnica. Počasi sta zajemala krompirjevo juho, ki je bila gosta in debela kot sok. Nobenemu se ni prav ljubilo, jed se jima je valjala po ustih in le težko sta jo požirala. Po nekoliko založajih pa je položil stari žlico na mizo, naslonil se oblastno nazaj na stol ter po daljšem premišljevanju pogledal sina.

„Ti, jaz ti hočem danes nekaj povedati“, je dejal nato zateglo ter si brisal usta z žepnim robcem. „Saj poznaš ono beračico Mico tam izpod klanca? Glej, ta je včeraj nabirala dračja po gozdu. A nekje tam v gošči je zapazila po naključju dva mlada človeka, seveda moškega in žensko, ko sta sedela v travi ter grlila kakor zaljubljena goloba. Skrivaj ju je gledala, zapomnila si njuna obraza ter je zopet skrivaj odšla. Kaj meniš, kdo sta bila ta dva?“

Resnik umolkne ter zre sinu naravnost v oči. Toda motil se je, ko je mislil, da bode sin zmešan in preplašen. Josipu je sicer šinila rdečica v glavo, a očesa ni povetil.

„Dobro, ako že veste, vam ne bode treba praviti. Prihranjen mi je vsaj uvod, ki sem itak mislil z njim še danes na dan. Torej iz tega spoznate, da se z Manico ljubiva. Ker je pa ta ljubezen resnična in globoka, se bode treba zvezati z Manico za vse življenje, ako hočeva, da ga nama bode sladila ta ljubezen. Ako se pa hočeva zvezati za vse življenje, tedaj je neobhodno potrebno, da opustim misel, da bi bil kedaj duhovnik. In to misel sem v resnici tudi že opustil in tega se prav nič ne kesam. Zdaj tedaj veste, kako stoje stvari.“

Stari je gledal nekoliko časa debelo, ko je videl sina hipoma tako odkritosrčnega in odločnega. Tedaj je uvidel, da bi bil tu vsak upor nemogoč. Nagnil je glavo ter zrl zamišljeno skozi okno.

Josip pa je vstal ter pristopil k očetu. Starec se je obrnil, njegovo oko je za hipec obviselo na sinovem

obrazu. Že dolgo dolgo nista bila tako blizu drug drugemu. In v starcu je nekaj vstrepetalo, nekaj mu je dvignilo roke. Objel je svojega sina in v tem objemu je vskipela vsa očetovska ljubezen, ki je ni bil še nikdar pokazal na enak način.

Josipa so prevladala čuvstva. Dvignil se je, krepko stisnil očetu roko ter odšel iz hiše. Moral je biti sam, sam tam zunaj v mogočni in veličastni božji naravi.

Kmalu nato je stopil pred kočo tudi starec. Sedel je na klop in opazoval sence, ki so se začele vlačiti iz doline više, vedno više, dokler niso zagrnile viškov bližnjih holmov.

In nastala je noč, tiha, skrivnostna, zvezdnata . . .

* * *

Bil je zadnji dan Josipovih počitnic.

Zjutraj že se je poslovil od nekaterih bolj znanih vaških družin ter od župnika, a popoldne od nje, svoje Mánice.

Ko sta s starim povečerjala ter še nekoliko posedela v živahnem razgovoru, sta se odpravila spat. V vsej hiši sta bili samo dve sobi, prva spredaj, a druga zadaj, z oknom na majhen vrtič. V zadnji je spal Josip. Še nikdar mu ni prišlo na um, da bi bil ponoči zapustil svojo celico. Vselej, ko je prišel vanjo, je pričakal v njej tudi jutra.

Toda nocoj mu srce ni dalo miru. Neka silna, neodoljiva moč ga je silila iz te samotne izbice tja ven. Mogočno hrepenenje, da bi še enkrat videl njo ga je prevzelo ter mu napolnilo dušo. Neki glas mu

je pravil, da jo vidi morda zadnjič. In to ga je privzdignilo, da je skočil brez pomisleka skozi nizko okno. Da, moral jo je videti še nocoj, moral jo je še enkrat priviti na svoje srce! . . .

Zunaj je bila temna noč. Le nejasno in nedoločno se je črtala rjava steza pred Josipovimi očmi. Njegove, ponočne hoje nevajene noge, so se semtertja spotaknile in le s težavo je lezel dalje. Toda sčasoma so se oči navadile te teme, noge so postale sigurnejše in Josip je imel le malo korakov še do Molkove hiše.

Vsak hipec je postajal ter jemal klobuk raz glavo, da bi si ohladil vroče čelo. Njegovi prsti so rili mehansko med potnimi lasmi, a srce mu je vtripalo burno, da ga je bilo slišati.

„Kako se me bode razveselila, ko jej potrkam na oknice“, si je mislil Josip. „In to toliko bolj, ker me ne pričakuje! Revica, kako hudo jej mora biti pri srcu, morda še huje nego meni! In njene mehke roke se bodo zopet in sedaj še gorkeje ovile mojega tilnika in njena drobna glavica bode zopet počivala na mojih prsih!“

In dospel je skoro do hiše. Tedaj pa je stopal tišje in rahleje, da ne bi ga kdo zapazil. Semtertja je sicer poknila suha vejica pod njegovimi nogami, zašuštel je vel list, a drugače se ni zgenilo nikjer ničesar in neopažen se je priplazil do hiše.

Tam je bilo eno okence še razsvetljeno. Luč je medlo odsevala skozi rdeč zastor. Da je to okence njeno, je Josip dobro vedel, saj mu ga je bila sama pokazala nekoč.

Tiho, prav tiho je Josip pristopil k oknu ter se vzpел nekoliko na prste. Hotel je najprej videti, kaj dela še tako pozno, a potem rahlo potrkatı.

Ob kraju se je bil zavil zastor nekoliko nazaj in skozi ozko razo se je lahko videlo po enem delu sobe. In Josip je zrl nekoliko časa skozi to razo tja notri.

A hipoma so se mu začele tresti roke, ki se je z njimi držal ob kamen, ki je obrobljal okno. Izpustiti se je moral. Hkratu so se mu začela tresti kolena in nepopisna bol mu je prešınila dušo; nekoliko časa je stal kakor okamenel. A tedaj je notri v sobi nekaj zašumelo, luč je ugasnila in tiho se je odprlo okno.

Josip je naglo odstopil nekoliko korakov ter se skrıl za debelo hruško, ki je rastla za hišo. Tedaj se je pa pojavila v oknu črna moška postava, nekdo je skočil navzdol ter izginil naglih korakov. A okno se je zopet zaprlo tiho in brezšumno . . .

* * *

Drugi dan na vse zgodaj se je odpravil Josip od doma. Oče ga je spremil navzdol do velike ceste ter se počasi vrnil. Kolikor mu je mogel, mu je dal na pot, a veliko ni bilo.

Josip pa se je še ozrl gori proti vasi, njegovo oko je iskalo nehoté še Molkove hiše. In zazdelo se mu je, da se svetlikajo gori na planjavici znana krila in da mu ona pošilja zadnje pozdrave z mahanjem belega robca. Noga mu je za hipec zastala, nekaj se

je mehčalo v njem. A siloma se je obrnil in koračil dalje. Niti enkrat se ni več ozrl. Njegov obraz pa je bil bled, kakor bi bil vstal iz groba, njegov hrbet se je videl upognjen.

In stopal je dalje resnega lica, čez noč dozorel v razmišljajočega moža. Obcestno drevje je že trepetalo v prvih mrzlih jesenskih vetrovih, semtertja je že cepnil kak list v jarek, ob potoku se je že upogibala marsikaka opaljena cvetica, a Josip je stopal dalje . . . dalje . . .

Črez dobro uro je bil na železniški postaji. Lokomotiva je zaprhala, dim je bruhnil iz širokega dimnika v gostem oblaku kvišku, kolesa so zašklopotala . . . Z Bogom! . . .

III.

Od pokopališča se je svètnik Josip Resnik vračal počasi proti vasi. Ob poti se je razcvitalo grmovje, po prahu so se valjali vrabci, a po prvih cvetovih so brenčale čebele.

Svètniku je bilo mehko okoli srca. Spomnil se je onih počitnic, predno je bil odšel na vseučilišče. Tistikrat je bil zadnjič v tej vasi, zadnjič doma. Sprva se mu je godilo na Dunaju slabo, zelo slabo. Stradal je, a zraven se je učil noč in dan. A še tisto leto mu je bil umrl oče. Zadel ga je bila kap. In ni ga videl nikdar več . . .

Odzdaj je bil sam na svetu. Toda na konec prvega polletja se mu je posrečilo, da je dobil službo domačega učitelja pri neki prav dobri obitelji na Du-

naju. To mu je omogočilo, da je dokončal svoje študije. Tu si je tudi toliko prihranil, da je mogel pozneje vstopiti kot praktikant k sodišču. Imel je srečo, kmalu je postal adjunkt in sodnik. A letošnje leto so ga imenovali za svètnika . . .

In sedaj se je tudi spomnil svoje ljubezni, ki je ni mogel prav pozabiti nikdar. Mnogokrat mu je stala Manična podoba pred očmi, jasna in svetla. Toda vselej samo nekoliko časa. To jasnost in svetlost je nenadno hipoma počrnil temen madež, spomin na oni večer. Od tistikrat ni vedel nič več o njej.

Danes pa, ko se je bližal prvim hišam, so ga obsuli z vso silo spomini nanjo. Privzdignil je oko in glej, tam gori med drevjem se mu je zdelo, da se svetlika njeno krilo, kakor v nekdanjih časih, da se žari nje obrazek, da mu maha njena roka v pozdrav. Nekako čudno mu je postalo hipoma okoli srca. Čutil se je zopet mladega in kri mu je začela burneje plati po nemirnih žilah. In čudno, danes je prvič po toliko letih začel natančneje razmišljati o onem zadnjem večeru. In začeli so vstajati dvomi v njegovi duši. Ali je oni večer res prav videl, da je bil nekdo pri njej? Da, to je bilo res! Toda, ali ni mogel biti morda kak njen sorodnik, ki je imel kaj opraviti pri njej? Čemu bi bila sicer imela luč v sobi? Kolikokrat govore vse okoljščine za krivdo in vendar se nazadnje izkaže ravno nasprotno. Ali ni bilo lahko tudi tukaj tako? Ako bi bil drugi dan prišel k njej, tedaj bi se bilo morda vse razjasnilo. In Resnika se je zdaj polotil kes, da se ni vrnil tačas

tja gori, ko jo je videl, kako stoji na planjavici ter zre za njim . . .

Črezdalje je bil svètnik bolj prepričan, da je ravnal tistikrat pretirano, prenagljeno. Toda zdaj, zdaj, ali se ne bi dala ta napaka več popraviti? Ali bi ne bilo mogoče, da bi se še vse razjasnilo in uravnalo? Saj je on še v najlepših letih, a ona . . . toda kaj, ko bi bila že omožena? Ne, tega ne! Ne sme biti, ako ga je ljubila s tako ljubeznijo kot on njo? Pa če bi bila?

Resnik ni mogel več misliti, vse mu je plesalo pred duševnimi očmi. Neko hrepenenje ga je prevzelo, hrepenenje, kakršno se ne polašča več resnih, v življenja borbi izkušenih mož. In to je Resnik čutil. Poizkusil je, da bi se otresel take sentimentalnosti, toda ni šlo. Vedno huje ga je vleklo tja gori, da bi vprašal po njej, da bi jo morda še videl . . .

Res, ni si mogel pomagati in pospešil je svoje korake. Njegovo srce si ni dalo zapovedovati, dasi so mu govorila ustna: Moj Bog, kakšen človek si! Kako si smešen! Ali je kdo drugi še tak tepec na svetu? Sam sebi ni mogel verovati, da je izustil sam te besede. Stresel je z glavo, pogladil si dolgo brado ter hitel dalje . . .

* * *

Pri Molku so bila vrata odprta na istežaj.

Resnik je takoj stopil črez prag v kuhinjo. Na ognjišču ni bilo ognja, a po kotech so bile nakopičene smeti, vlažne in napol trhle. Neprijeten vonj po plesnobi je polnil ta prostor. Na tleh je stal raztrgan

košek s krompirjem. Nekoliko drobnih krompirčkov je bilo že olupljenih, a zraven njih je ležal rjast pipec.

Resniku so takoj izginile vse iluzije. Srce se mu je stisnilo in nek glas ga je svaril, naj se vrne.

V istem hipu je pridrsal od nekod stari Molek.

„Ah, ah, gospod, dobro da ste prišli“, je jecal starec. „Videl sem vas v cerkvi in takoj sem vas spoznal. Ravno zdaj sem vas hotel obiskati. Glejte, nikjer nič, iz vseh kotov zevata lakota in smrt — pomagajte!“

Mehansko je segel Resnik v žep, a zraven je vprašal:

„Kje pa je vaša hči?“

Toda ni bilo treba dolgo izpraševati. Na sobinem pragu se je prikazala ženska podoba. Oblečena je bila v stare, skoro raztrgane krpe in njen obraz je bil črnkast in zamazan. Njeni zmršeni lasje so jej silili po čelu. Z rjavo desnico jih je izkušala spraviti v red.

Za njo je stal nekako osemleten fantek, umazan in podolgastega, bledega lica, ki se je na njem že poznala sušica.

„Jej, gospod, vi ste? Stopite, stopite tu notri v sobo“, je izpregovorila ženska s hripavim, ubitim glasom.

Resnik ni vedel, kaj bi začel.

„Joj, ali nočete? Saj sva se vendar nekdam ljubila. Ali nočete nič več k svoji stari ljubici?“ je sikala glasneje in hitreje. — „Pa seveda nočete, saj ste postali tako imeniten gospod, a jaz sem samo

navadna vlačuga. Vlačuga, slišite? In tukaj je plod mojega življenja!“

Pokazala je dečka ter se hripavo zasmejala.

„No morda bi bila postala takšna tudi pri vas. Toda omožena ženska ni več vlačuga, ona je lahko imenitna in spoštovana gospa. In tako ne bi nosila na sebi znamenja, ki ga nosim zdaj, in ljudje bi mi ne bežali s pota, kaj ne da, ljubček moj?“

In zopet se je ostudno nasmejala in kazala svoje pokvarjene zobe . . .

Resnik je stisnil staremu v roko nekaj denarja ter naglo planil iz hiše.

Za saboj je še slišal nje grozni smeh. In ta smeh je odmeval po njegovih ušesih še dolgo, dolgo potem in odmeva še dandanašnji . . .

Takoj potem je svètnik zopet odšel iz tega kraja. In ko se je vozil do bližnje postaje, so mu prepevali ptiči v obcestnem grmovju, drevje je zelenelo in cvetelo. Okoli in okoli je bila najlepša pomlad. --

KAJ JE PRINESEL
BOŽIDARČKU MIKLAVŽ?

To vam je bila čedna sobica, kjer sta nocoj sedela Božidarček in njegov atej! Ni bila sicer velika in Bogve kako bogato opremljena kakor so sobe bogatinov, a posamezni deli preproste oprave so bili vsak na svojem mestu. V kotu ob oknu je stala visoka, rjava omara s steklenimi vrati, izza šip so se pa blesteli usnjati, raznobojni hrbti knjig in knjižic, ki so stale v lepih vrstah na mnogih policah. In vsaka knjiga in vsaka še tako drobna knjižica je imela na hrbtu prilepljen bel, modro obrobljen listič, na katerem je bilo zapisano z debelimi potezami število njihovo. To je bila knjižnica, ki je bila skoro največje veselje Božidarčkovega ateja, ki je bil učitelj. Razen knjižnične omare je stala ob steni podolgič z blestečebelodejo pregrnjena postelj, a zraven nje ozka, štirinožna mizica z okroglim ogledalom.

V nasprotnem kotu je čepel železen umivalnik z belo skledo in belim, modroročajnim vrčem. To in

pa zraven še podolgasta, na konceh zaokrožena svetla miza z nekaterimi pletenimi stoli okolo sebe, je bila vsa oprava. Kaj ne, da nič posebnega? Res da ne, ali ako bi, ljubi moj mladi bralec, našel kje na kaki stvari najmanjši prašek, bi dobil od mene, ki sem Božidarčkovega ateja prijatelj, lep blesteč cesarski cekin. In ako bi mogel pobrati na umitih tleh najmanjšo smet, bi ti ne dal nič manj. V kotu za vrati je razširjala ozka glinasta peč prijetno mehko toploto, ki je božala Božidarčkove ude kakor topla, žametasta roka pokojne mamice, ki ga je tolikokrat pritiskala v svoje varno naročje, ki mu je tolikokrat gladila blede ličice, ki mu je tolikokrat privzdignila okroglo bradico, da je moral zreti v velike blage oči, ki mu že davno več ne sijajo. Oh da, tam med štirimi zidovi zunaj vasi, tam kjer se vzdiguje križ pri križu, kjer je tako čudno tiho in mirno, da si ne upa motiti niti drobna ptica s svojim žgolenjem tega svetega, tajinstvenega miru, tam se vzdiguje tudi zelen griček, ki na njem pripogiba roža žalujka drobne svoje vejice na klesan kamen in križec. Tam, tam počiva Božidarčkova mamica, ki se je morala ločiti tako mlada s tega sveta, ki je morala zapustiti tako zgodaj njega in ateja! Ah, koliko bi dal, ako bi mogel samo enkrat še videti njeno sveto obličje, ako bi mogel samo enkrat še sedeti z njo pri tej mizi!

Božidarček je sedel na dolenjem koncu mize ter pisal svojo domačo nalogo. Bil je namreč v drugem oddelku prvega razreda. Pero je držal sicer še nekam trdo, kakor bi se bal, da mu ne zdrkne izmed prstov

in glava se mu je z malim nosom večkrat sumljivo približala pisanki, a vendar so bile črke, ki jih je črtal, še dosti čedne in pravilne. Atej je bil z njim popolnoma zadovoljen. Pokazal mu je rdeče jabolko, ki ga je potegnil iz žepa ter dejal: „To je tvoje, ker je naloga spisana precej lepo in čedno. Le pazi, da izdeláš svoje reči vedno tako, potem bo še kaj iz tebe!“

„Hvala lepa, atej,“ je izpregovoril ter nesel jabolko hitro na peč.

Ni še trajalo dolgo, ko se je začela jabolčna koža črtati s temnimi lisami ter se krčiti. Na nekaterih krajih se je stisnila v neštnevilne gubice, na drugih se je napela tako, da je morala počiti. In iz teh razpok je silil peneči jabolčni sok, ki je izpočetka ostajal kakor prilepljen na luknjici, a se potem umikal drugemu, za njim silečemu, nerad in počasi, prav počasi navzdol, dokler ni izgledalo jabolko kakor bi bilo oslinjeno z belkastimi slinami. A po sobici se je razširjal hkratu tako prijeten in vabljev vonj, da je vskliknil celo Božidarčkov atej: „Ah, kako to prijetno diši!“

In Božidarček je vzel jabolko iz peči ter zasadil vanj bele, zdrave zobe. Tedaj pa se je nečesa domislil.

„Atej, kdaj pa bo sv. Miklavž?“ je vzkliknil vprašujoče in oko se mu je zaiskrilo, ko se je spomnil na prejšna leta. Koliko mu je dozdej vsako leto prinesel ta radodarni svetnik! In skoraj vedno kaj novega, najrajši pa to, kar je slučajno najbolj potreboval. Da, najrajši je imel Božidarček med vsemi svetniki

sv. Miklavža in vsak večer je tudi molil k njemu ter mu naročal, česa bi si pred vsem želel.

„Miklavžev večer bo prav danes osem dni“, mu pojasni atej. „Le pridno moli, morda se te spomni tudi letos!“

„Atej, ali bi ne bilo prav, ako bi mu pisal pisemce ter ga prosil, kar bi imel rad? Saj bom pisal lepo, saj veste, da znam!“

„Dobro; piši mu in potem oddaj meni, da nesem na pošto!“ mu pristavi atej . . .

Božidarček naglo pogoltne zadnji košček jabolka, vrže pecelj v peč in pripravi papir, ki mu ga je ponudil atej, ter napiše tole:

Ljubi sveti Miklavž!

Jaz že vem koliko je pedeset in pedeset. Sto. Tudi že vem koliko je Bogov. Eden. In kdaj se piše velika črka in naredi pika. Kmalu bom znal šteti do milijon in do petsto. Zdaj te pa prosim prinesi mi eno mapo za pisanke dva svinčnika in en nožek eno puško eno pero pa dosti jabolk in orehov pa tudi eno železnico. Pa nič drugega da ne boš rekel da hočem preveč. Zdaj pa z Bogom.

Božidarček

Atej je pregledal list, se nasmehnil ter pogladil Božidarčka po rumenolasi glavi in rekel: „Dobro si pisal. Ne dvomim, da dobiš, česar želiš!“ . . .

Kmalu potem sta bila oba v sosednji sobi, kjer sta stali dve postelji, ena manjša, ena večja. V manjšo je legel Božidarček. Pogrnil se je čez glavo, a izpod odeje je bilo slišati, kako je molil.

„Atej, zmolil sem štirinajst očenašev in vero“, je dejal Božidarček, ko je poškilil izpod odeje ter zapazil, da sedi atej še zraven postelje ter prebira knjigo.

„No, zdaj se še prekrižaj in zaspi“, mu pravi atej.

„Lahko noč, atej“, odgovori Božidarček, se prekriža ter vnovič smukne pod odejo.

V kratkem je sladko zaspal.

* * *

Bilo je o polnoči. Po sobi, kjer sta spala Božidarček in njegov oče, se je tresla bleda svetloba, prihajajoča od nočne svetilke, ki je čemerno brlela na mizici v kotu. Vse je bilo tiho, samo semtertja je poknil in zaškrtal suhi les v kaki omari, da je bilo slišati, kakor bi kdo trdo stopil na peto. Sicer pa se je čulo samo dihanje obeh spavajočih, kakor bi kdo pilil z drobno pilico mehki les – vedno v enakih presledkih, počasi, počasi . . .

Ali čuj, kaj je to? – Božidarček se je hipoma nemirno preobrnil in iz grla se mu je privil jokajoč, zategel glas. Toda le za trenotek, in že je bilo vse tiho.

Božidarčkov oče se je takoj zbudil. Privzdignil je glavo ter vlekel na ušesa. In res, takoj je zapazil da diha Božidarček močneje in hitreje nego prej. Obrnil se je proti postelji ter videl, da leži sinček obrnjen z glavo in hrbtom navzdol. To je bilo vznemirljivo znamenje. Oče vrže odejo raz sebe, skoči raz postelj ter pristopi k Božidarčku. Rahlo ga obrne, da je ležal kakor po navadi na desni strani. Nato

ga še skrbno odene ter zleze zopet v postelj. Ali spati ni mogel več. Polastil se ga je nek čuden nemir. Vsiljevala se mu je zla slutnja. In ta slutnja, žal, ni bila neopravičena. Črez nekoliko hipov se Božidarček vnovič preobrne in zastoče. Hipoma je bil oče pri njem.

„Božidarček, čuj, kaj ti je? Ali te kaj boli?“ Prijel je dečka za roko, a tedaj je hkratu začutil, da je bila ta roka vroča kakor razbeljeno železo. Položil mu je desnico na čelo in senca. Tudi tukaj se je čutilo, kakor bi bile napolnjene žile z žarečim, tekočim svincem.

Vtem se je zbudil Božidarček popolnoma. Oče ga vnovič vpraša, ali ga kaj boli. Božidarček odgovori: „Nič atej. Samo v ustih me nekaj peče!“ Oče prižge vtem večjo svetilnico, stopi v kuhinjo po žlico ter veli Božidarčku, naj odpre usta. Ta takoj sluša, a oče mu pritisne z žličnim ročajem jezik navzdol, da se je videlo v grlo. Tam pa je bila koža nekoliko bolj rdeča kakor po navadi.

„Morda ne bo nič hudega“, izpregovori črez nekoliko časa. „Jutri hočemo precej poklicati zdravnika. Zdaj se pa zagrni, da se ne prehladiš!“

Božidarček se je črez nekoliko časa pomiril ter vnovič zaspal. Oče pa ni šel več v postelj. Oblekel se je popolnoma, zakuril peč ter sedel nato k postelji. Z upom in s strahom se je oziral na bolnega sinčka.

Kaj bi bilo, ako bi mu vzel Bog njega, ki mu je bil edino veselje na svetu? Odkar ni bilo mamice v hiši, sta stanovala z Božidarčkom sama v eni sobi,

spala v eni sobi; izprehajala sta se vedno skupaj in bila sta drug na drugega takorekoč prirastena. Ako bi kdo odtrgal enega, bi bil odtrgal zraven tudi del telesa drugemu. Hrano so jima donašali trikrat na dan iz bližnje gostilnice, a stregla jima je stara ženica, ki je prihajala v šolo samo čez dan. Ni čuda torej, ako je bilo Božidarčkovemu očetu sedaj tako hudo pri srcu, ko je pomislil, da bi mu mogla kruta bolezen odtrgati za vselej ljubega otroka od njegove strani. V duhu je že trpel vse one grozne bolečine, ki pretresajo človeka, ko vidi, da mu črni možje odnašajo zadnji njegov up v mrzli grob. Težko, težko je čakal jutra, ko bo mogel poklicati zdravnika.

Božidarček pa je zelo nemirno spal. Njegovo dihanje je prihajalo vedno nerednejše in tesnejše, in preobračal se je vsak hipec. Proti jutru se je nekoliko umiril, in videti je bilo, da mu je odleglo. Ali ko se je oče najmanj nadejal, se je stresel Božidarček vnovič, planil pokonci, zakrilil z rokami ter preplašeno odprl oči, se ozrl kvišku, da je bila videti sama očesna belina. Takoj na to je silil z glavo v zid, kakor bi ga hotel predreti. Vse to se je godilo samo trenotek, a bilo je tako grozno in strašno, da se je Božidarčkovemu očetu skrčilo srce v prsih ter da je z Božidarčkom vred zastokal. Hvala Bogu, za gorami se je začelo svitati in noč se je polagoma umikala dnevu. Na zahodu je stal mesec, bled in izmučen od prečute noči ter je vedno bolj bledel in bledel, dokler ni pred očmi izginil, kakor lahka meglica. Obetal se je krasen, poznojesenski dan.

Okoli devete ure se je začelo ob šoli veselo življenje. Otroci so prihajali k pouku čvrsti in zdravi ter se zbirali v šolski sobi. Knjige so že bile na klopeh, in nastalo je veselo, polglasno šumenje. V tej klopi so ponavljali berilne vaje, v drugi so slovniciarili, a v tretji računali. Videti je bilo, kako jim je bilo vsem na tem, da bi kaj znali, ako bi bili morda vprašani. Toda, kaj je to? Danes ni hotelo biti k njim gospoda učitelja o pravem času kakor po navadi. Videlo se jim je že dolgo, dolgo, odkar so bili prišli v šolo in še se niso odprla vrata in še se ni v njih prikazala priljubljena oseba gospoda učitelja.

V tem času pa je bil spodaj pri Božidarčku zdravnik. Prav tako kakor ponoči atej, je sedaj pogledal ta gospod Božidarčku v usta ter rekel: „Prosim, pogledjte sem tudi Vi, gospod učitelj!“ In nagnil se je proti ustom tudi Božidarčkov atej ter zapazil tam zadaj v grlu kakor vinar veliko belo piko.

„To je — davica!“ je dejal zdravnik ter resno zmajal z glavo.

„To je davica“, je ponavljal nehote za njim Božidarčkov atej.

Kmalu potem pa so otroci zopet stopali iz šole, a bili niso več tako veseli. Božidarčka so imeli radi in žal jim je bilo, ko so zvedeli, da je bolan. Šola je bila odpovedana za nekoliko časa . . .

* * *

Božidarček je bil torej bolan. V svoji posteljci je ležal, dobro zagrnjen z debelo volneno odejo, a glavica se mu je udirala v mehko blazino. Okoli

vratu je bil obvezan, da mu je v mrzli vodi izžeta ruta hladila vročino. Njegova, prej tako cvetoča lica so bila bleda kakor rjušici okolo njega, a oči so bile motne kakor voda, ki vanjo pljuske kamen in se ji zarije v blato na dnu. Prej so še bile videti ribice, ki so veselo plavale po bistri vodici, a zdaj so se hipoma poskrile in vse je kalno in mrtvo. Malo prej je plulo tudi v Božidarčkovih očeh veselje in življenje, a zdaj so videti v njih kalni sledovi bolezni . . .

Pretekli je prvi in drugi dan. Božidarček je ležal še vedno v vročnici in bolezen se je hujšala, dejal bi, z vsako uro. Zdravnik ga je obiskaval večkrat ter vselej veleval, kako se naj ravna z njim. A dasi je Božidarčkov atej natančno izvrševal vse to, kar je priporočal gospod zdravnik, vendar je vse kazalo na slabše, in iz srca očetovega je vedno bolj gineval up. Božidarček ni mogel že prav nič več požirati. Pri vsakem požirku, ki mu ga je usilil atej, se je davil in tresel, preden ga je spravil doli. Nazadnje celo juhice ni mogel spraviti iz ust.

Božidarčkov atej pa se niti dan, niti noč ni ganil od postelje. Skrbno je pazil na vsak dihljaj bolnega otroka, skrbno motril vsako žilico na Božidarčkovem obrazu. Vsak hipec je potegnil odejo kvišku, da mu je segala do podbradka, vsak hipec ga je pogladil po laseh, ki so bili potni, da je bila blazina vedno mokra. A vsak hipec je tudi vprašal: „Božidarček, ali morda želiš česa?“ Ali Božidarček je vedno odkimoval z glavo ter pogledoval očeta tako žalostno, da je ta onemel ter obračal svoj pogled po drugih predmetih;

zakaj ni mogel dolgo gledati teh velikih, zdaj že vdr-
tih oči ter tega bolestnega izraza v njih. Časih je,
da bi ušel temu pogledu, hitel k peči ter tam brskal
in popravljaj ogenj, dasi ni bilo prav nič potrebno.
Ko je pa zbiral polenca ter odpiral vratca, je potegnil
večkrat z roko preko oči ter vselej že v kali zadušil
solzo, ki mu je semtertja silila z nevzdržno močjo
na dan.

In dnevi so potekali počasi, tako grozno počasi.
A kaj še dnevi. Noči, noči! Teh ni bilo ne konca
ne kraja!

Peti dan Božidarčkove boleznì se je pooblačilo
nebo. Nikjer ni bilo videti več krpe modrega nebes-
nega oboka, povsod dolgočasno, sivo, semtertja črni-
kasto obzorje. Po drevju pa je listje, kolikor ga še
ni bilo popadalo na tla, šelestelo in šušnelo v nekem
mrzličnem trepetu, ki ga je povzročala neprijetna sapa
od severozahoda. In ptice so se približale stanovališčem
ter plašno frfotale okoli skednjev in kozolcev, kakor
bi si hotele poiskati in prebrati kraj, kjer bi bilo na-
dalje najboljše njihovo zavetišče.

Res, kmalu so trepetale po zraku prve snežinke
ter lezle v ovinkih navzdol, prav kakor bi jih bilo
sram svoje usiljivosti, da prihajajo prve. A kmalu so
jih pritislile druge v hrbet. Začele so se gnesti druga
ob drugo in čez nekoliko časa so se še komaj videle
začrnele drevesne veje skozi gosti metež. In snežilo
je . . . snežilo . . .

Božidarček je za nekaj hipov pozabil svojih bo-
lečin ter zrl iz postelje skozi šipe. Črez nekoliko

časa se je ozrl k ateju ter dejal tiho, komaj slišno, s hripavim glasom: „Atej, meni se zdi, da leze zdaj nebo na zemljo. Le pogledajte če ni res?“

Privlekel je koščeno svojo roko izpod odeje ter kazal z njo proti oknu. Atej se je ozrl in takoj videl, da ima sinček prav. Res je bilo videti, kakor bi se pogrezala navzdol velikanska siva plast ter obstajala nad zemljo, a njeni sestavni delci — kakor bi se tresli ter požirali drug drugega.

Kamor je seglo oko, povsod je bilo drugi dan belo, mrtvaško Božidarčku je bilo pa vedno slabši in slabši. Videti je bilo, kakor ne bi mogel več pomagati niti zdravnik, niti zdravila. Jutri pa je imel biti Miklavžev večer, oni večer, ki ga pričakujejo otroci s takim veseljem, a tudi s strahom. Tudi Božidarček se je hipoma spomnil tega. „Atej, Bog ve, ali mi bo sveti Miklavž prinesel to, česar sem ga prosil?“

Ateju je bilo pri tem hipu hudo pri srcu, da bi se bil najrajši razjokal. Res, Miklavž je jutri, a mesto da bi se njegov sinček veselil toliko prijetnih reči, ki bi mu jih gotovo prinesel ta svetnik, pa bo morda že ležal trd na belem mrtvaškem odru. In zraven bodo brlele dolge sveče in mesto jabolk, rožičev in bonbončkov se bodo svetile okolo njega kaplje, ki ga bodo kropile z njimi roke sosedov. Tako si je mislil Božidarčkov atej, in bilo mu je hudo, nepopisno hudo Ali odgovoril je vendar: „Prav gotovo ti prinese vse, česar si prosil in morda še več, veliko več!“

„Še več, veliko več“, je ponavljal Božidarček za njim in za hipec mu je zaokrožil smehljaj okolo bledih usten . . .

Na Miklavžev večer je ležal Božidarček dolgo trdo in nepremično. Malo pred mrakom je bil pri njem zdravnik. Ko je odhajal, je majal z glavo ter sočutno pogledal Božidarčkovega očeta. Rekel pa ni drugega nego tihe besede: „Kakor nocoj kane. Ali bo, ali ne bo!“ In odšel je . . .

Atej pa je sedel na navadno mesto k postelji, nagnil glavo k sinčku na zglavje ter si izkušal vsakomisel izbiti iz glave. Ali ni hotelo iti in ni hotelo!

Zunaj so se pa od daleč čuli glasovi rjovečih parkljev in rožljanje verig. Ti glasovi so zdramili tudi Božidarčka. Odprl je oči, začudeno pogledal okolo sebe, a skoro nato vprašal: „Ali bodo prišli tudi sem?“

„Ne sinek! Bolan si. K tebi pride sam Miklavž in sicer ponoči, ko boš spal. In prinese ti vsega, česar si želi tvoje srce!“

„Ali res? Ah atej, prosim Vas, nastavite krožnik!“

„Kam pa naj ga denem: ali na okno, ali na peč?“

„Na okno, na okno!“

Atej je prinesel velik krožnik ter ga postavil na okno, da se je videl s posteljce prav dobro.

„Tako, zdaj bo prav. Ti pa, Božidarček, se prekrižaj in zasp!“

In res je kmalu Božidarček zatisnil oči. Zraven postelje je bedel njegov atej ter molil. A čudno se mu je videlo, da se Božidarček tako dolgo ne pre-

budi. Doslej je še vsak večer zatisnil oči le za hipec in že jih je zopet odprl. Nocoj pa je spal, trdno spal. In njegovemu ateju se je celo videlo, da diha veliko laže, veliko enakomerneje.

Žarek upanja se je prikradel v njegovo srce, prav kakor se prikrade prvi solnčni žarek po nevihti na temno poljano . . .

Šele proti jutru je Božidarček najprej zakrtilil z rokami po zraku kakor bi se hotel pretegniti, a takoj nato je odprl oči. Takoj mu je pogled splaval proti oknu. Dvignil se je kvišku, da bi bolje videl ter je strmел na krožnik.

In glej, tam na dnu krožnika se je ščepirila široka pisalna mapa, na nji je bil svinčnik, nožek, puška, škatljica peres ter tudi nekaj sladšćic, a okolo in okolo so se kopićili orehi ter so blestela kakor zlato rumena jabolka.

„Ah, ah, vse mi je prinesel, prav vse“, je viknil Božidarček ter hotel vstati. Okolo usten mu je zopet krožil vesel smeh, in lica so mu rdela veselja.

Toda atejeva roka ga je rahlo potlačila zopet na postelj ter ga odela. Moral je potrpeti.

Ko se je zdanilo, je prišel vnović zdravnik ter pogledal Božidarćka. Izraz na njegovem obrazu ni bil več tako temen in Božidarćkovemu oćetu, ki ga je ves ćas opazoval, je bilo, kakor bi mu kdo vlival hladilnega olja v skeleće rane.

Stal je od strani in oko je imel nepremićno uprto v zdravnika. Desnica, ki je slonela na stolu, se je tresla, a oni trpki izraz okoli njegovih usten se

je blažil vedno bolj in bolj, dokler ni slednjič za-
trepetal ob njih srečen smehlaj . . .

Zdravnik je potem pogledal Miklavževe darove.
Nasmejal se je prijazno, se obrnil k Božidarčku ter
izpregovoril: „Vidiš, dragi moj prijateljček! Miklavž
te ima pač rad, ker ti je prinesel toliko lepih reči.
Ali prinesel ti je še več, prinesel ti je nocoj to, kar
je na svetu vredno največ, prinesel ti je — zdravje!
Nocoj se ti je obrnilo na bolje in v kratkem boš
zopet čil in vesel!“

KOTANJSKA ELITA

I.

Gospod profesor Julij Traven je imel danes v kotanjski, vrlo napredujoči mestni čitalnici imenitno predavanje. Izbral si je bil zanimiv predmet: „študijo o francoskem naturalističnem romanu“. Kotanjci so se ponašali, da so vrlo izobraženi ljudje, ki znajo popolnoma samostojno in nepristransko govoriti in soditi o leposlovnih pojavih, o perečih estetiških vprašanjih in drugih takih imenitnih stvareh. Ako najde pisatelj milost „v njih očeh“, tedaj bi bil zanj to velikanski uspeh.

Ni torej čuda, da se je bila zbrala ta večer v čitalniški dvorani mnogobrojna množica kotanjske elite.

Gospod profesor je že stal na odru za malo, z zelenim prtom pregrnjeno mizico. Zastor se ni bil še dvignil, a on si je poravnal še nekoliko na stran premaknjeno belo kravato, pogladil nato redke in kratke, svetlorumenkaste brčice pod ravnim, na koncu nekoliko debelejšim nosom in se suho odkašljajal.

Nekoliko so se mu pač tresle roke, in pogrelo ga je hipoma nekaj okoli srca, ko je razgrinjal pred seboj rokopis. In moral je nekoliko počakati, da se je oddahnil, predno se je ozrl ter dal znamenje, da se dvigne zagrinjalo.

Tedaj so zaškripali in zacvilili nenamazani škripci — in salonsko obleko gospoda profesorja, beloto njegove srajce in kravate so zdajci kritično motrile svetle in blesteče oči v prvih klopeh sedečih in zaupno šepetajočih dam.

Gospodje v ozadju so privzdignili glave ter prekrizali roke na prsih. Nekateri so uprli poglede v strop, kjer se je ščepirila v sredini velikanska, v zamazano-rdeči barvi se svetlikajoča lira. Drugi so nastavljali roke na ušesa, da gotovo ne bi zdrknila mimo njih kaka tehtna beseda gospoda predavatelja.

Dame so bile videti jako zadovoljne s poklonom gospoda profesorja. Ena mlajših -- bila je danes menda prvič v čitalnici — je celo nehote tudi nekoliko nagnila glavo, kakor bi hotela vrniti poklon; a takoj si je domislila, da to menda vendar ni običajno, in rdečica ji je šinila preko lic, da si ni upala ozreti niti na desno, niti na levo. A neki gospodič v njeni bližini je bil z bistrim okom to zapazil, in ni se mogel zdržati, da ne bi bil poluglasno hehetnil. Moj Bog, kako tesno je bilo tačas ubožici pri srcu, ko je takoj slutila, da velja hudomušni smeh njeni neokretnosti. Izpod dolgih, gostih in črnih trepalnic so se prikazale svetle solze. Kako se je veselila tega dneva, a zdaj jo je doletela tolika sramota! Kako

bridko se je kesala, da je tako silila v čitalnico! In ravno njej se je moralo to zgoditi! --

Tudi gospod profesor Traven je bil nekoliko v zadregi. Nikakor mu ni hotela beseda prav iz grla. A tedaj so se začeli šumni klici: pst! -- pst! pssst! -- tiho! -- tiho! --

Šum je naposled ponehal, in Traven je ponovil nekoliko stavkov, ki jih je bil že prej izgovoril, a ne da bi ga bil kdo razumel spričo splošnega šuma. Izprva je govoril nekako tesno, a črezdalje gladkejše in pogumnejše. Da, gospod profesor se je v svojem dolgem govoru celo potrkal nekolikokrat po ozkih prsih.

Dolgo je govoril in dokazoval, da naturalizem, realizem, verizem in vsi drugi njega izrastki nimajo nikakršne bodočnosti, ker se mora občinstvo naposled obrniti s studom od proizvodov, ki so jim junaki zajeti iz najgnusnejših smeti, iz gnojnice, iz predmestnih, vso nesnago odvajajočih odtokov.

„In tako, častita gospoda, sem dokazal“, je sklenil Traven predavanje, „da francoski naturalisti, njim na čelu Balzac, Flaubert, brata Goncourta, Daudet, Zola, Maupassant in kolikor je drugih njim enakovrstnih pisateljev, svoje rojake pred svetom le grde; postavili so francoski narod takorekoč na sramotilni oder, da nanj lahko pokaže sleherni človek, češ: „Glejte jih, to so Francozi!“ In vendar se ti pisachi še ponašajo: „Mi smo pravi pisatelji, naša je bodočnost!“ In verujejo jim ljudje, in začeli so jih posnemati pisatelji vseh narodov, in ako se ne motim, ako me ne varajo

tanki čuti moji, se je zaneslo seme naturalizma tudi že na slovenska slovstvena tla, in semtertja že klije iz njih plod, ki nas, rodoljubne opazovatelje, navdaje z upravičenim strahom, da se tudi deviška književnost naša ne oskruni. Takemu podlemu pisarjenju, ki bi bilo za nas skrajnje pogubno, in ki bi omehkužilo in popačilo naš krepki, zdravi, nepokvarjeni narod, se moramo upreti z vso močjo, z vso žilavo vstrajnostjo! – Naše ženstvo, naše izgledne gospodinje, naše zveste zakonske polovice, naše krepostne gospodične, cvet vsega ženstva, te da bi se slikale po onem francoskem kroju, ki je po njem ženska – zakonska ženska – stoprav tedaj interesantna, kadar je že okusila nekoliko prepovedanega sadu?! Ne, ne in še enkrat – ne! Slovesno protestujem proti takim namislekom in naglašam, da je slovensko ženstvo (pri tem se je Traven damam vnovič poklonil) popolnoma nepokvarjeno, zvesto in moralnim zakonom docela in iz srca vdano! – Opiraje se na te neovržene dokaze, si torej upam na vsa usta še enkrat izjaviti, da smo Slovenci narod, ki nikdar in nikdar ne sme dopuščati, da v njegovi idealni književnosti poganjajo enake strupene in kužne gobe, kakoršne se ščepirijo v francoski književnosti. Narod pa, kompetentni sodnik, bode vedel, kako mu je sprejemati take proizvode, in s kako hvalo mu gre obsipati njih pisarje! In s tem, gospoda moja, sem rešil današnjo svojo nalogo!“ . . .

Po sobani je zdajci završelo ploskanje z rokami, zagrmelo teptanje z nogami in zaorilo klicanje: „Bravo! bravo! dobro! Živel profesor Traven!“ . . .

Traven pa se je skoro nato prikazal med občinstvom.

Sluga čitalniški mu je donesel stolico zraven prve klopi, kjer so sedele nekatere odličnejše mestne dame, a med njimi tudi dvajsetletna gospodična Matilda Severjeva.

„Dobro, gospod profesor, dobro ste jih dali! Ah, da bi imele gospe vedno in povsod takih zgovornikov, kakršen ste vi — gotovo se ne bi kazale po naših pisacih ljudem v taki luči, da kolje oči vsaki poštenosti!“

Tako je govorila okrogla gospa sodnica Travnu in mu pokroviteljski podala roko.

„Prav res, prav res“, so se oglasile po vrsti druge ter mu po izgledu sodničinem molile nasproti roke in ročice — okrogle, bele in polne, pa tudi ozke, dolge, koščene.

Traven pa se je priklanjal z blaženim smehljajem na drobnih, suhotnih ustnicah na desno in levo in hitel:

„Moja dolžnost! — Nič nego moja dolžnost! — Dolžnost vsakega pravega moža, milostne!“

Tudi gospodična Matilda Severjeva se je sklonila proti njemu, in njene podolgovate, mandeljnasto oblikovane oči so za trenotek občudujoč obvisle na njegovem starikavem, pergamenastem obrazu. In kakor bi jo preotimalo popolnoma neko čuvstvo, se je stresla po vsem životu. Naglo, skoro nestrpno mu je odtegnila žametasto-mehko, drobno ročico. Naslonila se je na sedežu ter zrla srpo predse.

Travnu je šinila mimogrede temna senca preko oči, toda samo za trenotek, in že mu je legel prejšnji laskavi smehljaj okoli ustnic.

In sedel je na doneseni stol ter pričel razgovor z gospo sodnico.

V tem se je oglasil na odru drobni glas zvonca in zastor se je krčil kvišku.

Kmalu nato se je razlegal med občinstvom glasen smeh, da so se nekaterim gospodom tresli rejeni trebuščki, in da se je gospodu dekanu, ki je sedel častitljivo spredaj med mestnimi krasoticami, začela zibati težka zlata verižica, spenjajoča se mu navzdol po prsih in lesketajoča se v svetlih žarkih, ki so jih metale mnogoštevilne luči raz nizko viseče lestence. In tudi dame so skrivale glave za raznobojnimi pahljačami, in smejalo se je staro in mlado. Hipoma pa je vse umolknilo, zrlo je na oder, napenjalo je oči in ušesa — toda samo nekoliko časa — in že se je sprožila druga salva bučnega smeha.

Na odru se je namreč predstavljal „Krojač Fips“, Kotanjcem najpriljubljenejša burka. Kadar se je igral „Fips“, tedaj je bila sobana vselej še posebno naltlačena; občinstvo kotanjsko namreč ni poznalo večjega užitka, nego ga podaje uprizoritev takih glum, kakor je „Krojač Fips“, zlasti če so bile glavne vloge poverjene tako izkušnim diletantom, kakor so bili na razpolaganje Kotanjcem. —

Po igri se je pričela prosta zabava.

V sobani se je priredil ples in zasvirala je lehkoten valček uniformovana mestna godba, ki je bila

pokazala že prej med posameznimi točkami sporeda svojo veliko spretnost. Debelemu kapelniku, ki mu je čepela ozka čepica prav vrhu temena, je bil videti obraz še debelejši in mastnejši. Držal je drobno svetlo-črno paličico v tolsti, nalik pokrivači obsežni roki in mahal je z njo na vse strani. Sploh je delal z vsem životom toliko živo, da so se mu pri tem vzdigovale celo pete in da so mu udarjale neprestano takt tudi mišice na obrazu, ki so mu ga venomer zalivale debele kaplje potu, udirajoče se črez nizko, široko čelo. Mladina je tedaj ostala v plesni dvorani, ki so iz nje v naglici spravili sedeže. Ostale so hčerke z materami, nadobudni mladi gospodiči in nekaj ostarelih in okorelih samcev.

Drugo pa se je razkropilo po stranskih sobah; posedli so stolove okoli raznih miz in mizic in razgovarjali so se o krasnem uspehu nocojšnjega večera. O njem bo treba seveda spisati obširen dopis za dva slovenska dnevnikarja v glavnem mestu. Da pa pri tej dušni zabavi tudi niso zabili materialnejših užitkov, se razume samo ob sebi, in so za ta večer nalašč najete mnogobrojne natakarike prepočasi izvrševale nujna naročila vrlim Kotanjcem in Kotanjkam.

Za štirivoglato mizo v kotu so se nastanili nekateri pevci pevskega društva „Zveza“ in vsakikrat, ko je ponehala godba v dvorani, so se odkašljevali in iz krepkih njih grl je zaorila pesem za pesmijo. Naposled se že res ni bilo čuditi, da so se jim spričo njih neumornosti grozno razsušila grla, in da so zagadelj použili nečuvvene množine piva, ki so jim ga

plačevali navzoči mestni mogotci. Med njimi je bilo namreč tudi nekaj precej petičnih.

Ko se je bil začel ples, je postal profesor Traven nekam nemiren. Nikjer ni imel obstanka. Zdaj se je ustavil nekoliko pri plesavcih in opazoval njih vrvenje z odra, kamor si je bil postavil stol. Sam ni plesal. Z odra je krenil v gostilniško sobo, kjer je posrkal počasi in v kratkih požirkih kozarec piva. Videti je bilo, da mu nič prav več ne ugaja. Takoj je zopet pristopil k večji družbi, izpregovoril nekoliko besed ter zopet odšel v dvorano.

Tako je taval semtertja, dokler ni opazil, da sedi gospodična Severjeva sama v kotu na divanu. Takoj se mu je razvedrilo lice. Edino to, da je bila gospodična Matilda dozdej vedno okupirana, da je plesala dozdej vsako turo, a med posameznimi presledki se izprehajala ob rokah svojih plesavcev – edino to je menda delalo gospoda profesorja nervoznega in nemirnega. —

Traven je stopil ob strani dvorane do divana in zasedel prostor ob levici Matildini.

„Vidim, gospica, da se izborno zabavate, kajti mi je bilo treba dolgo čakati, predno sem bil tako srečen, da stopim vsaj za hipec na vašo stran!“ je izpregovoril Traven ter izkušal dati svojim nekoliko medlim očem živahnejši in ljubeznivejši izraz.

„Ah, res je, uganili ste, gospod profesor; zabavam se prav izvrstno“, odgovori ona in pogleda nanj izza pahljače s svojimi mokroblestečimi očmi, da je omočen povetil svoje. A zazdelo se mu je, da se mu ona

roga in takoj je umolknil. Zazrl se je v mimo plesajoče pare ter nepremično motril njih lahne korake.

„Kaj vam je, gospod profesor?“ ga vpraša ona.

„Nič, gospodična, verujte, prav nič! Mislil sem samo -- no, čemu bi vam skrival? Mislil sem tako-le, da se vi menda samo norčujete iz mene in iz moje -- simpatije . . .“

Izpregovoril je zadnje besede tako tiho, da ga je jedva slišala. A čutila je iz njegovih besed prikrito boleost, in ni si upala dvigniti oči.

Traven je hotel nadaljevati, a tedaj je pridrsal mlad plesavec, dolg, suh, z neznatnimi brčicami pod nosom. Poklonil se je Matildi.

Hipoma sta se zavrtela po gladkem plesišču. Rešena je bila, da ji ni bilo treba odgovarjati sentimentalnemu Travnu.

Ta pa je zrl za njima in polastila se ga je vidna zadrega. —

Odzdaj je bil Traven še nervoznejši in nemirnejši. Čakal je na divanu, da se vrne ona po končanem plesu, a čakal je zastonj. Ona se je raje izprehajala ob roki plesavčevi in ta se je bil celo nekaterikrat ozrl izzivajoče in škodoželjno po Travnu -- tako se je vsaj njemu zdelo. In ko je zasvirala godba nov komad in je hotela Matilda sestiti, je bil pri njej takoj drug plesavec in tako je šlo dalje in dalje, da ji niso pustili niti odduška. Toda ona ni bila videti ni najmanje utrujena. Travnu se je celo dozdevalo, da ji ugaja, da ji ni treba sedati na prejšnje mesto. — Ni mu bilo več obstati.

Videl je, da ga je že večkrat pogledala mati Matildina, ki je sedela na nasprotni strani med nekaterimi živahnimi postarnimi damami. Slutil je, da pričakuje, da pride k njej in se ji pokloni. Toda Traven ni bil v tem hipu nikakor voljan, da bi zabaval priletne gospe, čeprav je bila ena izmed njih mati – Matildina. – Vstal je in se je pomešal še za nekoliko časa med grudo gospodov, ki so baš prereševali današnje njegovo predavanje. Nekateri so izražali dvome, da bi bile res vse ženske take, kakršne je slikal nocoj idealni gospod profesor Traven. Ko je le-ta stopil med nje, mu je takoj zaklical sodnik Perko:

„Stavim, ljubi moj, da si zaljubljen črez ušesa, sicer ne bi bil znal tako ginljivo predavati o naših – Ksantipah!“

Sodnik se je bil v naglici zagovoril in brž se je ozrl, da li ga ni slišala boljša polovica njegova ali katera druga dama. Toda nobene ni bilo blizu. In sodnik se je pomiril, a drugi so se spogledali in se smejali.

„Kar sem govoril, pri tem ostanem in sem popolnoma prepričan, da nas ženstvo osrečuje in povzdiguje. Ono blaži naše strasti in sploh ono učinja, da je življenje vredno življenja“, je odgovoril čemerno Traven.

A ko je uvidel, da je bilo vino že vsem nekoliko razgrelo glave, in ko je začutil, da je osamljen s svojimi nazori, se je tudi tu kmalu priporočil in odšel.

Kmalu nato je drdrala njegova kočija iz mesteca proti četrť ure oddaljeni njegovi vili. —

Matilda Severjeva je pa skoro nato prisedla k svoji materi. Ta ji je takoj pošepnila:

„Slabo si se obnašala nocoj proti Travnu! Vidi se mi, da je bil užaljen, in to so spoznale celo druge gospe!“

„Moj Bog, mama, nikakor si nočem domišljevati, da bi bila jaz kriva njegove nocojšnje zlovoljnosti!“

„Kdo zna, ali nisi? — On je zelo občutljiv in tebi bi bila prisodila nekoliko več tenkočutnosti!“ . .

Noč se je krčila in nad bližnjimi gorami se je že svitalo, ko so se odpravljali iz čitalnice zadnji gostje. Godba je svirala še zadnjo polko, ki se je po njenih taktih vrtelo le še nekoliko izmučenih, bledih parov. Svetilke so pojemale; nekatere so bile že ugasnile ter so kazale dolge, žareče in kadače se utrinke, ki so razširjali po dvorani neprijeten, zagaten vonj. V tej polutemi se je vzdigoval iz nepoškropljenih špranj pod nogami plesavcev gost in suh prah, da so začeli vsi pokašljevati in so se izgubili drug za drugim iz dvorane. Okoli miz v gostilniški sobi je še čepelo nekaj „krokarjev“, ki so leno iztegovali noge izpred sebe in počasi srebali črnca, ki jim ga je donášala takisto zaspana natarica. Pri bližnji točarnici je vsaki hip zadremala, da so jo morali nenasitni ponočnjaki za vsako čašo in steklenico posebej zdramiti; a ona jih je natihem proklinjala ter se jezila, da mora toliko časa bedeti zaradi par ponočnjakov. Iz hripavih grl pa se je tuptam izvilo neubrano petje. —

II.

Tisto leto pred temi dogodki se je vil nekega lepega pomladnega dneva dolg mrtvaški izprevod izpred vile, ki je v njej zdaj stanoval profesor Traven. Tedaj so bila drevesa okoli vile posuta z bujnim cvetjem in z njim so se poigrali rumeni solnčni žarki; a od bistrega, ob bregovih gosto zaraslega potoka se je glasilo veselo ptičje petje, mešajoče se med tožne glasove, ki so odmevali izpred cinaste, pozlačene, z venci in trakovi skoro popolnoma zakrite krste.

Akordi toli pretresljivega žalnega psalma so doneli iz vrste z belimi koretliji opravljenih in s črnimi štolami odetih duhovnikov — žal, da so se ti akordi le za silo ujemali, a eden izmed pojočih spremljavcev je celo vmes hreščal preglasno in neprijetno. Tako je venomer kazil harmonijo ter preprečil korenito tisto žalno iluzijo, ki se ji človek tako rad vda ob takih prilikah, zlasti ob divnih glasovih veličastnih žalostink.

Za njimi so stopali počasnih, umerjenih korakov nosači ter si brisali z rokami znoj, ki jim je silil izpod čela; menjavali so se slednji hip z drugimi, kajti je bila krsta težka, a gorko pomladansko solnce jih je neusmiljeno žgalo v lice. Na njih ramah se je zibala težka krsta, kakor bičje ob vodi.

Zadaj je stopal profesor Traven, a za njim se je vila dolga vrsta meščanov, ki so jim bili ravnodušni ali celo veseli obrazi v čudnem nasprotju z žalobnim izprevodom; nekateri izmed njih so se po običajni navadi ali bolje razvadi celo prav živahno razgovarjali.

Tako se je bližal izprevod mestecu. Na vsakem voglu, pri vsakem oknu se je stiskala glava pri glavi; nastalo je suvanje in rvanje, ker je hotel vsakdo prav gotovo videti krsto, kakršna se ne vidi vsaki dan. In vzdigovale so matere svoje otroke in jim šepetale:

„Vidiš, kako je lepo, Janezek!“

In otroci so iztegali ročice in kričali:

„Jej, jej — det-te!“

„Ah, moj Bog, ti bogatini imajo še po smrti, kar hočejo“, je vzdiknila stara ženica.

Izprevod pa se je vil po dolgi ulici v cerkev in z visokih lin so žalostno-tužno brneli zamolkli glasovi težkih zvonov.

Po vlažnem cerkvenem vzduhu se je razširil vonj po kadilu; iz svetlih, z drobnimi luknjicami posajenih škropilnic je brizgnila na krsto blagoslovljena voda, a tudi po navzočnih, da so se svetle kaplje blestele in tresle na črnih, temnih oblekah. In pele in govorile so se obične molitve v enakomernih odmorih.

Zopet so zaškripale nosilnice, zaškrtali venci in trakovi, in krsta, ki je stala prej sredi cerkve na tleh, je vnovič plavala ob glavah nosačev.

Ko je stopil izprevod iz cerkve in se je bližal obzidanemu pokopališču, ki so mu kameneni spomeniki molili vrhove čez rob zidu, se je oglasil v pokopališki kapelici zvonec, da je bilo slišati, kakor bi se drobni in rezki glas njegov odbijal od svetle cinaste krste in se tresel po jutranjem vzduhu.

Bolj ko se je bližala množica pokopališču, bolj je polegal šum, dokler ni utihnil popolnoma in ni

vsakemu leglo na prsi nekaj tesnega, nekaj mrtvaško-hladnega . . .

Na pokopališču se je odprla rakev družine Travnove. Iz temnega, v zemljo vdolbenega, obokanega prostora se je svetlikalo nekoliko pokrovov že dolgo tukaj počivajočih krst Travnove obitelji. Po tleh okolici je ležalo nekoliko preperelih vencev in trakov, in ob vhodu je bila naslonjena nizka lestvica.

Ljudstvo se je usulo okoli rakve, radogleda mladina se je naselila celo po obzidju in po križih.

Opravile so se zadnje molitve.

Pod krsto so se napele vrvi, in začeli so jo spuščati počasi, počasi navzdol v odprto žrelo — ali tedaj je nekdo po nerodnosti izpustil vrv na enem koncu, in krsta je zdrknila s prednjim koncem v rakev, da je zaškripalo in zaječalo votlo in grozno.

V tistem hipu je zaječal tudi profesor Traven. Dozdaj je bil videti miren in vdan, a ob tem slučajnem neljubem dogodku so se ga namah polotili boleštni občutki.

Prostemu ljudstvu, ki je vse polno vraž in bujne domišljivosti, je dala slučajna nerodnost nosačeva povod, da je začelo ugibati, da vse to ne pomeni nič dobrega, in na ušesa so si šepetali drug drugemu, kaj pač čaka mrtveca na onem svetu, a njegove obitelji na tem . . .

Krsta je bila kmalu zopet v redu, in mestni dekan, ki je vodil izprevod, je odmolil. —

Kmalu nato je stopal profesor sam iz mesteca proti vili. S povešano glavo je hodil, ne veseleč se

lepega dne, ki je zbujal in navduševal krilate ptice po obcestnem grmovju, ki je oživiljal vso naravo.

Ko je stopil doma v vežo, so v pritlični mali sobi na desno razdirali mrtvaški oder, ki je na njem ravnokar še počival pokojni njegov brat Ivan. Okna so bili širom odprli in v sobo so se usipali topli žarki pomladanskega solnca, in v njih so se svetlikala snežnobela pregrinjala, ki je bil z njimi zastrt visoki oder; po vzduhu je še plaval dim in vonj po svečah, po cvetju, po kadilu.

Travna je neznansko pretresel ta prizor in naglo je krenil po stopnicah v gornje prostore.

V eni manjših sob mu je stopila nasproti visoka, črno oblečena, a nekoliko že upognjena gospa. Oči so ji bile črno obrobljene in od joku zardele, in okoli suhih, tankih ustnic ji je trepetal trpek izraz. Bila je njegova mati.

Sin se je molče sklonil in ji poljubil visoko, z globokimi brazdami razorano čelo, ki so ga obkrožali na gladko razčesani, večjidel že beli, v črno mrežo spuščeni lasje.

Poprijel jo je rahlo pod pazduho ter jo peljal do divana, ki je stal med dvema oknoma ob steni; nanj je skoro onemogla zdrknila. V pričo preostalega ji sina jo je vnovič premagala neutešna žalost z neodoljivo silo ter ji pretresala ves život; konvulzivno je zaihtela ter krčevito lomila roke. Vzpričo tega elementarnega pojava materine toge je sin onemel, čuteč, da bi bila tu vsaka tolažilna beseda neumestna, in vedoč, da solze najbolj olajšujejo prekipevajoče srce.

Stoprav po dolgem odmoru, ko se je materi za hipec polegla silna žalost, jo je zaprosil z rahlim glasom, da mu kaj natančnejšega pove o pokojniku in njegovi nesreči.

„Ah, ljubi moj, to je bilo grozno! Kdo bi si bil kdaj mislil, da tako umre kateri ud družine naše!“

Razvneli so jo zopet spomini, in drhtelo ji je celo telo. Le z največjo silo se ji je trgal iz ust stavek za stavkom, in večkrat ji je ustavil besedo krčevit jok.

Iz njenega pripovedovanja je zvedel Traven, da je v nedeljo zjutraj, že nekoliko pozno, velel brat zapreči, da se odpelje v Log, kjer je imel nekaj opravila. Pred odhodom je rekel, da se vrne še pred obedom. A takoj je dostavil, kakor v šali: „Ako me ne bode domov do obeda, me ni treba več čakati, kajti me ne bode sploh nikoli več!“ – Mati ga je karala, češ, da se ne sme norčevati iz takih reči, in v tem hipu ji je tudi šinilo v glavo, da je bil Ivan kupil pred nekaterimi dnevi mlado in lepo, a tudi zelo plašno kobilo. Postalo ji je tesno okoli srca in velela mu je, naj se nikar ne vozi s to živaljo. Ali on ji je odgovoril: „Odvaditi se mora plašljivosti, zato moram voziti z njo!“ A šegavo je dostavil, hoteč jo podražiti radi nje vraževernosti: „Na, mama, zadnji poljub!“ Stisnil jo je k sebi in položil ustnice na nje čelo, a nato je takoj odšel po stopnicah. Spodaj ga je že nestrpno čakala iskra kobila, nevoljno cep-tajoč ter s kopiti kopajoč po tleh.

Ves čas, kar jo je bil zapustil, ni imela potem mati nikjer miru. Obhajale so jo zle slutnje, prav

taki občutki, kakor pred smrtjo njenega moža. In niti takrat, niti zdaj je niso varali! Proti poldnevu je dospela njena nestrpnost do viška, a tedaj so se začuli pred vilo čudni glasovi; vrveli so ljudje kakor v mravljišču, stiskali glave, šepetali in zrlji v njena okna. In tedaj je zagledala med gručo moških na nosilnicah — njega — bledega, brez življenja. — Stemnilo se ji je pred očmi; obupen krik se ji je izvil iz prsi, in nezavestna se je zgrudila.

Ko se je zavedela, je ležala na postelji, a zraven nje je stal zdravnik dr. Bric. —

Kaj se je potem godilo v njenem srcu, ko se je zavedela grozne nesreče, tega ni moči povedati. —

Nezgode pa ni bil nihče drug kriv, nego Ivan sam. Naglo, kakor je bil vedno vaje, je ukazal voziti hlapcu. Ko sta bila na zadnjem, jako ostrem ovinku, od koder se že vidi Log, in kjer visi cesta navzdol, je hipoma vstal neki berač iz obcestnega jarka. Kobila se ga je ustrašila, postavila se je na zadnji nogi, spustila se je takoj zopet na prvi ter potem kakor blisk naglo zdirjala dalje. Pri tem je krenila preveč na rob ceste. Z vso močjo je treščil v tem hipu voz ob obcestni kamen, in hlapec in Ivan sta odletela s sedežev. Hlapcu se ni zgodilo nič, ker je bil preletel na kup peska, a Ivan je zadel z glavo ob kamen, da mu je takoj kri brizgnila skozi usta in ušesa, in takoj je nezavesten obležal . . .

Dolgo, dolgo sta še sedela mati in sin v mali sobici, nema, v tihi žalosti. A potem je sin tolažil mater, kakor je vedel in znal. Naposled se mu je

res posrečilo, da je omilil divjo nje žalost, ko ji je na nujno nje prošnjo obljubil, da pusti službo in se naseli doma.

Ko je videla, da sin še nekoliko omahuje, je pristavila:

„Jaz se ne bi mogla privaditi drugod. Kjer sta mi umrla mož in sin, tam bi rada počivala tudi jaz! Ali bi me mogel pustiti samo?“

„Nikakor ne“, odgovori sin resno. „Iz ljubezni do vas, mama, se odpovem službi in se nastanim doma, ali resnično vam povem, da moj duh ni več tako prožen, da bi se odrekel dosedanjemu življenju ter prevzel tako veliko gospodarstvo. Ako dovolite, prodam hišo v mestu ter si obdržim samo to vilo in nekaj travnikov ter vinograd. To in pa knjige moje mi bodo zadostovale!“

Travnovka se je vdala in dva dni potem je odšla s sinom na Češko, kjer je služboval na neki gimnaziji; tu sta ostala do konca šolskega leta. Tedaj pa je Julij Traven izstopil iz državne službe.

Oče Travnov je bil veletržec v Kotanju. V svojem zakonu je imel samo dva sina: Julija in Ivana. Ko sta bila odrasla, ju je poslal v mesto v šolo, kjer naj bi se kolikor možno izobrazila, a potem naj bi prevzela gospodarstvo, ki ga jima je hotel razdeliti vsakemu na polovico. Toda Ivan ni imel prav nobenega veselja do učenja; Julij pa je takoj pokazal, da se mu je učenje resno priljubilo. Izdeloval je šolo z odliko in po dovršenem zrelostnem izpitu je šel na Dunaj, da se posveti filozofskim študijam;

profesorski stan mu je bil ideal in ni ga mogel oče pregovoriti, da bi ostal doma. Zato je izročil vse gospodarstvo mlajšemu sinu Ivanu, a Juliju se je odločil izplačati njegov delež v denarjih. Julij je bil zadovoljen in nikdar se ni pokesal zaradi tega. — Pred dvema letoma je umrl stari Traven, a zdaj se je ponesrečil brat Ivan, in tako je bil Julij skoro primoran popustiti priljubljeni stan ter prevzeti domače posestvo. —

Po letu so se nastanili v Travnovi vili različni rokodelci, zidarji, mizarji, slikarji, da so jo pripravili za dostojen sprejem gospoda profesorja, in ko je leta došel s svojo materjo v početku meseca avgusta, je bila vsa vila temeljito prenovljena.

Traven si je začel opravljati in urejevati sobe po svojem okusu. Za delavnico, pisarnico in obenem biblioteko si je izvolil visoko, precej veliko in zračno sobo s štirimi okni. Dve sta bili obrnjeni proti jugu. Od tod je bil krasen razgled na dolgo, valovito kotanjsko polje, kjer se je po letu zibala visoka, zlatorumena pšenica, menjujoča se s še višjo, nalik grenadirjem ponosno se vzdigujočo turšico in z bujno zelenimi senožetmi. V ozadju pa je bila ta planjava obkrožena z nizkimi, prisojnimi vinskimi goricami, ki so se izza njih vzdigovali nekateri strmejši goli in beli vrhunci.

Ta soba, ta razgled, ta tišina in mir, ptičje petje okoli vile, žuborenje bistrega potoka v nje bližini in oddaljenost od mesta — vse to je bilo kakor nalašč za krotkega, idealnega Julija. Tukaj je hotel preživeti

večino življenja, se zakopati v svoje ljubljence, stare klasike, a vrvenje sveta opazovati od daleč! —

Takoj drugi dan po njegovem prihodu so mu postavili hlapci v gori imenovano sobo velikanski zaboj ter, odbivši pokrov, odšli.

Traven si je primaknil stol bliže zaboja, razganil in odstranil je nekaj zavojnega papirja z vrha ter potem začel jemati iz njega knjigo za knjigo. Vsako je vzel v roko tako varno, tako rahlo, kakor bi bila iz same pene, in kakor bi se bal, da se mu razprši v tem hipu. Obračal je svoje ljubljenke v roki na vse strani in jih ogledoval tako iskreno in božal in gladil, kakor bi mu bili otroci lastnega duha.

Knjige je pokladal na mizo, a vse so bile na hrbteh zaznamovane s črkami in številkami. Z mize jih je razvrščal po številkah v veliko knjižno omaro, ki je zavzemala ves kot med dvema oknoma in je bila razpredeljena z mnogimi policami.

Kmalu so se svetili v lepih vrstah hrbtovi raznih klasikov, starih in modernih, a tudi beletristični proizvodi slovenski so bili med njimi. V srednjih in nižjih policah so tičala raznih narodov in časov strokovna in učenjaška dela, brošure, izvestja, semtertja celo kak rokopis. Vse police so se polagoma napolnile, in Traven je zrl zadovoljno in ves srečen na bogato zbirko. Potem je omaro skrbno zaklenil, a še dolgo je opazoval, kakšen efekt napravlja skozi velike, z motno brušenimi okraski ozaljšane šipe, ki so bila z njimi opremljena omarna vrata. Bil je ves zamaknjen v svojo ljubljenko.

Ko je to dovršil, si je uredil pisalno mizo, napolnil njene predale z vsemi pisarskimi potrebščinami, a naposled je sedel na rahel, prožen fotelj ter poizkušal, kako bi se dalo v ti sobi -- sedeti, brati, pisati, sanjariti!

No, kdo bi mu zameril! Traven je bil še vedno samec. Od narave nekoliko boječ, se je že izza mlada najraje bavil s študijami, a pri tem je bil pozabil vse druge potrebe. Ko se je zavedel, da bi morda vendarle bilo prav, ako bi si ustanovil svoje ognjišče, da bi imel kaj svojih okoli sebe vsaj na starost, tedaj se mu je hkrati zazdelo, da je že prestar, in domišljal si je, da ga ne more vzeti nobena iz ljubezni. In otrešel se je vsakikrat teh misli ter se vdal zopet z vso dušo svojemu poklicu. In tako so mu zares potekala -- mlada leta. Ali on je bil zadovoljen in srečen!

Ko je Traven popustil službo in se nastanil v Kotanju, je imel že petinštirideset let in soditi je bilo, da ostane večer samec.

III.

Drugi dan po Travnovi naselitvi v vili je bila nedelja, in Traven je vprav pisal v pisarnici dolgo pismo nekemu kolegu-prijatelju, ko zasliši okoli pol-dvanajste ure korake na stopnicah, odkašljavanje, šepetanje -- a takoj nato tudi trkanje na duri.

Traven zakliče skoro nekako nevoljen:

„Prosto!“

Med vrati se zdajci pojavijo drug za drugim štirje gospodje v raznolikih, staroverskih in novodobnih salonskih oblekah, malce neokretno se klanjajoč že od daleč osuplemu profesorju, ki je radovedno pričakoval, kaj bode.

Prvi gospod, visokega, precej obilnega života, skrbno obritih, zabuhlih lic in na kratko ostriženih, črnkastih las, je stopil sredi sobe in se ponosno zravnal.

„Velečastiti gospod profesor“, je izpregovoril in se vnovič poklonil, „pred seboj vidite deputacijo odbora kotanjske čitalnice, katere deputacije člane si vam usojam sedaj predstaviti! — Ta gospod je sin veletržca Ravna, blagajnik naše čitalnice; — ta je davkarski oficijal gospod Rudolf Skok; — tu učitelj gospod Ivan Brus — oba marljiva in vestna odbornika naše čitalnice! A moja malenkost — jaz sem davkarski kontrolor — Štipko Leščnik, obenem tajnik čitalniški. Torej mislim, da to smo vsi!“

Slavni čitalniški odborniki so pristopali drug za drugim ter se klanjali Travnu, ki je vračal poklone na vse strani ter podajal roko vsakemu po vrsti, kakor jih je imenoval gospod Štipko.

Ko je bilo predstavljenje formalno dovršeno, je izpregovoril Traven:

„Gospodje, prosim, sedite!“

In ponujal jim je stole.

Toda gospod Štipko Leščnik je živahno ugovarjal: „Ne, gospod profesor; dokler ni dovršen oficijalni del našega pohoda, ne smemo! Torej potem! — Torej

mi, kar nas je tukaj, predstavljamo obenem tudi veseliški odsek slavnoznane kotanjske čitalnice. Ker nameravamo imeti prihodnjo soboto veselico z igro in s petjem, je torej sklenil naš odsek, da vas, velečastiti gospod profesor, osebno in „in corpore“ povabi na ta večer. Torej zdaj smo mi vsi tukaj in vas vljudno vabimo! Torej blagovolite sprejeti in blagohotno uvažiti to iskreno vabilo!“

„Prevelika čast! Prevelika čast!“ je hitel Traven.

„Torej, s tem je končan oficialni del našega pohoda“, je takoj pritaknil gospod Leščnik in prijel za stol.

Traven jim je tedaj ponudil še enkrat stole, in sedli so.

Gospod Štipko Leščnik se je spustil, utrujen od oficijalnega posla, toda zadovoljen, na ponujeno stolico in takoj položil debeli svoji nogi drugo vrh druge ter opazoval z napeto pozornostjo vsako kretanje profesorja Travnja, ki je bil v tem pristopil k omari v kotu, ter jo odklenil.

„Bog ti daj pravo pamet!“ je govoril sam pri sebi Štipko Leščnik.

Gospodje Raven, Brus in Skok pa so modro in nepremično sedeli na stolih ter motrili kontrolorja, ki je lokavo namežikaval s svojimi drobnimi očmi ter z nogo pod mizo dregal svojega soseda Skoka.

Ko je Traven privlekel iz omare podolgovato, rumeno steklenico, je gospod Leščnik zadovoljno zaklopil oči ter komaj slišno cmaknil z jezikom, in vidno blaženstvo se mu je razlilo po tolstem obrazu.

„Gospodje, izvolite kupico pikolita“, je dejal Traven ter natakal vitke, kristalne čašice.

Trčili so.

„Ah!“ je viknil kontrolor nehote.

„Oh!“ je pritrdil oficial.

„Ali vam ugaja, gospoda?“ vpraša Traven.

„Izvrsten! Izboren! Koliko pa je star?“ je vprašal Leščnik, izvedenski cmakajoč z jezikom.

„Petnajst let, gospoda!“

„Ah!“

„Oh!“

„Ta pa, ta!“ --

„Kdo pa je predsednik čitalniški?“ vpraša Traven.

„Gospod sodnik Perko, izboren, veleizobražen, torej duhovit, značajan mož! Torej --“ je hitel Leščnik v eni sapi.

„Sam bi se bil prišel danes predstaviti, ali zadržan je dopoldne; sporoča pa vam po meni, da si bode štel v čast, ako vas bode mogel pozdraviti na sobotni veselici“, se oglasi Raven.

„Ako mi bode le mogoče, pridem“, odgovori Traven.

In razgovarjali so se dalje. Kontrolor je razložil Travnu ves čitalniški aparat, navedel vse posamezne odseke, naštel najiminitnejše ude ter naposled izrazil željo, da bi se vpisal v čitalnico tudi gospod profesor, čemur je le-ta radovoljno pritrdil.

Šele ko je bila prazna steklenica, so se odborniki poslovili pri Travnu in odšli zadovoljnih obrazov in s premnogimi globokimi pokloni.

V soboto zvečer se je res oglasil gospod profesor v čitalnici. Seznanil se je ondi z vsemi mestnimi odličnjaki, kolikor jih še ni poznal izza prejšnjih let, ko je bil prišel vsako leto domov na velike počitnice, posebno pa z vsemi novimi uradniki. Zadnja leta pa ni bil več prišel v Kotanj, ker je porabil ona dva meseca večinoma za potovanje po staroklasičnih deželah svojih idealov — po Italiji in Grškem. Zato je bil v teh letih zgrešil mnogo prejšnjih znancev, nekaj se je bilo pa nabralo tudi novih dostojanstvenikov med razumništvom kotanjskim.

Tiste veselice se je udeležila tudi gospodična Matilda Severjeva s svojo materjo, ki je bila vdova po pokojnem davkarju Josipu Severju.

Slučajno je bil prisedel Traven po veselici s sodnikom k mizi, kjer je sedela z materjo Matilda.

Ta je bila srednje-velika, vitkostasna plavolaska. Imela je izredno lepe mandeljnato-podolgovate, velike, sanjave oči in rožno, skoro prozorno, belordečo polt.

Traven je sedel ravno nasproti. Nehote ji je večkrat pogledal v zardeli, razžareli obraz. Hladila si ga je s pahljačo od nojevih, puhastih, belih peres. Koketno jo je vihtela z nežnimi, dolgimi prsti svoje krasno oblikovane, polne roke. Njeno rožnato polt so še bolj povzdigovale rumene, do lakti segajoče rokavice . . .

Travnovo skoraj popolnoma okorelo srce je tačas prvič vztrepetalo, začelo je hitreje biti, in začutil je, da se je zvršila v njem nenavadna izprememba . . .

Ko je prišel pozno po noči domov, ni mogel dolgo zaspati. Semtertja je taval po sobi, a pred očmi mu je stala vedno in vedno njena podoba.

„Kako si neumen!“ si je dejal stokrat in stokrat. „Ona mlada, ti prileten; ona lepa, ti še za silo ne! Kako bi te mogla kdaj ljubiti? — Otresi se tega brezmiselnega čuta, dokler je še čas, dokler ni prepozno! Principiis obsta!“ . . .

Govoril si je, zabičeval sam sebi, da bi bila to velika budalost, a pri vsem tem je vedno intenzivneje mislil nanjo. In ko je zaspal, se mu je vpletla podoba njena celo v sanje. —

Bistrooka in praktična mati Matildina pa je tisti večer z zadovoljstvom opazila, da si je pridobila njena hči Travnove simpatije. Hitro si je napravila strateški načrt.

Ko sta se vračali s hčerko proti domu, jej je rekla:

„Ako me vse ne vara, vpraša Traven v kratkem po tebi! Glej tedaj, da ga ne odpodiš s kako nepremišljenostjo!“

„Ali mama“, je ugovarjala hčerka, „saj vendar veš, da sem si že izvolila — Maksa!“

„Eh kaj! Pusti ga! Makso nima nič, Traven je petičen, jako petičen — poleg nemale pokojnine!“

„Ne morem, mama!“ je zastokala hčerka. In zahtela je.

„Molči, dete! Nemogućnega ni nič na svetu, ako se le hoče. — Sicer si pa že še premisliš. Za sedaj pa pustiva to stvar!“ —

Ko se je odpravljala skoro zatem Matilda v svoji sobi k počitku, se je naslonila ob posteljo, si zakrila obraz in plakala in plakala, dokler se ni začelo svitati tam daleč za gorami . . .

Traven je od tistega dne zanemarjal svoje knjige. Nobenega miru, nikakega užitka ni več našel v mirni svoji sobi. Vpisal se je v čitalnico in skoro cele dneve, da, cele tedne je prebil v mestecu, samo da se je sešel kdaj z njo v čitalnici, kjer se je na večer rada zbirala kotanjska gospoda. Ko je zapazila Matildina mati, da ostaje Traven zvečer v mestecu, in da je skoro slednji večer v čitalnici, je takoj uredila, da je bila tudi s hčerko vedno tam.

Tako je postajal Traven vedno intimnejši prijatelj gospe Severjeve, a obenem si je domišljeval, da je ganil tudi srce lepe Matilde. Ta ga je verno poslušala, se prijazno z njim razgovarjala in se je vedla proti njemu jako uljudno – vse to spričo ostrih instrukcij in neprestanega zabičevanja praktične matere. –

Ljudje so že ugibali in govorili, da bode v Kotanju v kratkem nov zakonski par. Traven, ki so ga zategadelj že dražili znanci, ravno spričo teh govoric ni hotel še zahajati k Severici na dom, dokler si ni bil popolnoma v svesti, da mu je Matilda res naklonjena.

Pri neki ugodni priliki ji je pa razodel svoja čuvstva in ona – mu ni odrekla. Toda pri vsem tem je bila tako hladna proti njemu, da ni vedel, pri čem da je. Včasih si je domišljal, da je najsrečnejši človek na svetu, a že čez nekoliko trenutkov ga je zopet spravila njena hladnost v obupnost . . .

Ko so se bila v čitalnici osnovala predavanja, je nastopil večkrat tudi Traven. Tako je bil tudi onega dne prevzel predavanje o „francoskem naturalistiškem romanu“, ki se je mislil z njim še posebno prikupiti Matildi, in ki ga je dovršil na splošno zadovoljstvo občinstva. Toda tisti večer se ni bil končal baš na njegovo zadovoljnost . . .

Ko je došel oni večer Traven domov, je bil sam s seboj skrajnje nezadovoljen; sklenil je, da napravi takoj jutri odločilen korak, naj velja, kar hoče. V takih razmerah še nadalje živeti, ne da bi vedel, pri čem da je, se mu je videlo neznosno.

IV.

Mati Travnova je bila najraje vedno sama in ni rada sprejemala posetov. Posedala je navadno v svoji sobi ali v vrtni lopi s kakim ročnim delom. Žalovala je po svojem možu in sinu še vedno, kakor prvi dan.

Kadar jo je obiskal Julij, tedaj se je z njim najraje razgovarjala o prošlih dneh, ki so bili zanjo tako svetli, tako srečni! Živela je s svojim možem v zglednem zakonu od začetka pa do njegove prerane smrti. Po smrti njegovi bi se bila lahko omožila; saj je bila še v najboljših letih in marsikdo se je oziral za njo ne le spričo tisočakov, ki jih ji je bil zapustil mož v popolno last in razpolago, ampak tudi zaradi njene izredne lepote. Toda žena je čutila, da ne bi mogla živeti z nobenim več v takem zakonu, kakor s pokojnikom. Zato je ostala sama in je živela le spominu njegovemu in obema sinoma. In pri tem se je

starala. Usoda je hotela, da se ji je ponesrečil še sin Ivan, in od takrat se je še bolj odpovedala svetu nego prej . . .

Tisti dan po čitalniški veselici je sedela kakor po navadi v svoji sobi pri oknu in je zrla po široki planjavi, kjer so se iskrili žarki jutrnjega solnca na snegu, da se je lesketala in svetila bela odeja, kakor bi bila posuta s samim srebrom in suhim zlatom.

Okoli desete ure je stopil v njeno sobo Julij. Bil je videti resen in v nekaki zadregi. Pristopil je k nji, jo poljubil ter ji sedel nasproti!

„Kaj ti je, sin moj?“ izpregovori starka. „Videti si bled in izmučen!“

Julij se je sklonil k nji, prijel jo je za velo desnico in jo božal.

„Nič se ne boj, mama, nič mi ni! — Toda — toda — nekaj imam na srcu, kar ti težko povem — a povedati ti moram!“

Ona povzdigne oči k njemu ter ga pazno motri. Črez nekoliko časa pa izpregovori:

„Skoro sem uganila, toda — govori ti!“

„Saj mi ne bodeš huda, ljuba mamica, kaj ne da ne? — Glej, rad jo imam, tako rad! A zdaj sem prišel še po tvoje dovoljenje!“

„Veseli me, sin moj, da si se odločil. Jaz ne bodem več dolgo, a ti potrebuješ že zdaj in bodeš vedno bolj potreboval skrbne gospodinje! Katera pa je?“

„Gospodična Matilda Severjeva!“

Starka se ustraši.

„Moj Bog, moj Bog! Dete moje, kaj pa vendar misliš?“

Julij je prebledel in je sedel kakor okamenel.

Črez nekoliko časa pa nadaljuje starka:

„Jaz sicer ne poznam one gospodične, toda toliko bolj poznam njeno mater! Vsaj po nekdanji govoricu jo poznam! In jabolko — pravijo — ne pade daleč od drevesa!“

„Torej govori“, sili sin.

„To je bilo pred več leti. Severica je bila še mlada, lepa žena, a tudi naduta in koketna. Njen mož je bil poleg nje revček; delala je z njim, kakor je hotela, a on je bil naposled slabši nego sluga.

K njim je zahajal čestokrat iz Ljubljane mlad lajtnant, vitek, ozek črez pas kakor osa in golega, dekliškega obraza. Govorilo se je, da je njen bratranec. No, s tem bratrancem je izginila nekega dne gospa Severica, a gospod Sever je dejal, da je šla v toplice. Toda dolgo je ni bilo. No, nekega dne pa je prišel Raven z Dunaja, kamor je šel po opraviilih ter je pripovedoval, da je srečal Severico z onim golobradim lajtnantom v operi na Ringu. Ta novica se je hitro raznesla po mestu, in vse je pikalo ubogega Severja, češ, v katerih toplicah je njegova milostiva. Sever se je skrival in si ni upal več med ljudi. — Toda nekega dne, a šele črez nekaj mesecev, se je ona vrnila — in Sever je bil takoj potolažen. Kar se pa prej ni bilo zgodilo — davkar in davkarica namreč dolgih osem let nista imela nič otrok, to se je zgodilo sedaj. — Severica je dobila hčerko, in

veselja ni bilo ne konca, ne kraja. — To je moja povest, ti pa sodi!“

Julij je zrl srpo skozi okno. Videti je bilo, da bije v srcu hud boj.

Naposled je zmagala njegova idealna narava, in izpregovoril je nekoliko tiho, skoro hripavo, pa odločno:

„Ako je mati grešila, čemu naj bi se pokorila hčerka? Prepričan sem, da bode Matilda navzlic temu zgledna soproga!“

„Toda, kaj poreko ljudje?“ vpraša mati.

„Res je nekoliko sitno to, in ako bi bil prej vedel, bi me bilo morda obvarovalo in ozdravilo. Toda zdaj sem ji dal takorekoč že besedo — torej ne odstopim samo spričo takega vzroka!“

Mati zmaje z glavo in pravi:

„Nočem biti nasprotna tvoji sreči, preveč si mi pri srcu — in morda tudi vse tedanje ljudsko govorjenje ni bilo docela upravičeno. Morda bode res hčerka drugačna — toda — svarila sem te! — Nevesta mojega sina pa postane gotovo tudi moja hčerka!“

Traven jo je hvaležno zopet poljubil in odšel v svojo sobo, kjer se je začel preoblačiti. Prej je pa še naročil hlapcu, da pripravi kočijo in vpreže belca . .

Tisti čas sta sedeli Severica in Matilda pri zajutрку. Sinočna veselica ju je bila utrudila, in vstali sta bili pozno.

Severica je bila še vedno lepa žena, in ko je tako sedela v dolgem, belkastem, s čipkami črez in črez posutem lahkem zjutranjem krilu, ji ne bi bil

nihče prisodil petdesetih let; njena polt je bila videti še prožna in sveža, in njene oči so bile še vedno živahne in sijajne. Matilda pa je bila danes nekam trudna, njen pogled je bil moten in nje obraz otopel.

„Še enkrat ti moram povedati“, je karala mati Matildo, „da si pozabila vse moje opomine, da se nisi snoči vedla dovolj taktno proti Travnu!“

Hčerka je molčala.

„Vse mi pokvariš! Traven se naveliča . . .“

„Naj se!“

„In sreča, ki jo lovim že toliko časa zate . . .“

„In zase!“

„Molči! — Sreča pobegne, a ti bodeš plakala, ko bode prepozno!“

Nekoliko časa je bil molk. V kletki je zapel kanarec — tako glasno, tako veselo!

„Vidiš“, povzame mati zopet besedo, „kakor živi brezskrbno v kletki ta ptiček, tako brezskrbno življenje te čaka poleg Travnja. In kar je še največ, Traven se ti bode dal ovijati okoli prsta, kakor bodeš sama hotela! Sama bodeš gospodinja, on ti bode ponižen sluga! Bogastvo, razkošje — česar si poželiš — vse, vse ti bode na razpolaganje! — Kaj pa te čaka pri Maksu? Še zdaj nima službe; ubog je, predno pride do kakega poštenega zaslužka, utegnejo preteči leta — a ti se v tem postaraš in zate ne bode maral več niti Makso, niti kdo drugi! Iskal bode premožne neveste. Lepota, ki se nanjo menda zanašaš, je od danes do jutri! In kaj si brez nje? Izgubi jo — potem se kar zarij med staro šaro!“ . . .

Še mnogo druge praktične filozofije je razložila modra Severica, a Matilda je le molčala, mati pa je kovala železo, dokler je bilo vroče . . .

Videti je bilo, da ne ostanejo besede materine docela brezuspešne. Matilda je razmišljala in vobče je morala pritegniti materi. Ljubila je sicer Maksa Lovrina, ki je bil tedaj medicinec na Dunaju, z vso žarovitostjo in iskrenostjo prve ljubezni, toda nepretrgani in nujni materini praktični opomini in migljaji so kolikor toliko vendarle vplivali na dovzetno hčerko, in nazadnje je nasprotovala materi in Travnu samo še iz navade, iz kljuboželjnosti. Naposled se je nje mladostni, šibki idealizem razkadil v nič pod pritiskom materinega utrjenega realizma, in pripravljena je bila, da se vda Travnu. A idealno svojo vest je izkušala na ta način potolažiti, da je pisala Maksu še vedno strastna, zaljubljena pisma . . .

Pred hišo se je ustavila kočija in koj nato so se začuli koraki po stopnicah. Mati in hči se spogledata; hkratu sta si mislili obe:

„Kaj, ko bi bil on?“

Predno je še Traven potrkal na vrata, je pošepnila mati hčeri:

„Steci v svojo izbo, preobleci se, pa pridi v posetnico, ko te pokličem!“

Hčerka je zardela in izginila.

Severica pa je naglo pogledala v zrcalo, potegnila s plosko roko nekoliko po laseh, ki so bili malo v neredu, in zadovoljen nasmeh ji je legel na polne ustnice.

Takoj nato je potrkal Traven in vstopil.

Severica mu je stopila nasproti z izbrano vljudnostjo, ko ga je zagledala pred seboj v fraku, klaku in laku, in izpregovorila je z najslajšim glasom:

„Oprostite, gospod profesor, da ste me še našli v zjutranji opravi – a nisem se nadejala cenjenega vašega poseta! Izvolite v naš salonček!“

Odprla je vrata in na rahlo potisnila Travnna v precej veliko sprejemnico, ki je bila opremljena z ne prav modernim, toda še dokaj dobro ohranjenim pohištvom, a ona jo je vedno le imenovala „salonček“.

„Izvolite sestiti, gospod profesor! Ah, kolika čast, da nas posečate, da ste prišli v mojo hišo vi, najuglednejši mož našega mesteca! Ah, tolika vljudnost!“

Travnno ni nič preveč ugajala gostobesednost gospe Severice; čutil je, da je vse to laskanje gola hinavščina. Morda on v svoji preproščini in poštenosti sicer tega niti ne bi bil opazil, a po današnjem pogovoru s svojo materjo se ni čutil nasproti Severici v konverzaciji več tako neprisiljenega, kakor prej; neka nezadovoljnost proti nji je bila pognala kali v srcu njegovem . . .

„Gospa, čudite se mojemu pohodu“, je izpregovoril Traven. „Toda po marsikakem znaku iz zadnjega časa uganete morda njega pravi vzrok. Zato ne bodem razdiral mnogo besed in vas kar naravnost vljudno prosim – roke gospodične hčerke vaše!“

Severica se je delala osuplo, a prsi so se ji burno dvigale od veselja.

Traven pa je nadaljeval:

„Kot pošten mož obetam vaši hčerki takšno bodočnost, kakršno more obljubiti moška, resna, a globoka ljubezen; le ljubezen do nje – samo ljubezen me je prisilila, da sem nastopil danes to pot do vas!“

„Toda, gospod profesor“, je pripomnila Severica, hlineč osuplost in zadrego -- „moja hči je revna in nima razen vzgoje nič dote! Vi lahko dobite bogato nevesto! Ali vam ne bode kdaj žal? -- “. Uprla je vanj oči, kakor bi mu hotela kot skrbna mati pogledati na dno duše. Toda Traven ni umaknil pogleda; počasi in resno je dejal:

„Jaz ne zahtevam od vaše hčerke drugega, nego toliko ljubezni in spoštovanja, kolikor ga iman jaz do nje!“

Tedaj je Severica odprla vrata in zaklicala:

„Matilda!“

Takoj pa je pristopila zopet k Travnu in dejala patetiški:

„Vaša ponudba je vsekakor izredno častna za nas; zato vam z veseljem in ponosom izročam, kar mi je najdražje na svetu!“

Skozi odprta vrata pa je zdajci vstopila Matilda. Njeno vitko in vendar bujno-stasno telo je odevala elegantna domača obleka iz temno-zelenkastega atlasastega satina, ki je delala njeno polt še bolj rožnato in svežo. Izmed vseh oblek se ji je podajala ta najbolje, zato jo je Matilda oblekla vselej, kadar je hotela napraviti poseben efekt. In danes ji je pristojala še posebno dobro.

Traven je vztrepetal pri njenem pogledu; bil je zmešan kakor nezrel gimnazijec in ni vedel, kaj bi izpregovoril.

Severica pa je dejala:

„Gospod profesor je ravno zdaj vprašal za tvojo roko – odgovori mu še sama!“

Lahkih korakov je izginila v sosednji sobi. Traven pa je pristopil k Matildi, privzdignil desnico njeno k svojim ustnicam in ji šepetal:

„Ali smem upati?“

Ona je molčala, a roke mu ni odtegnila.

Tedaj pa je postal pogumnejši. Držeč jo za desnico, je ovil levico okoli njenega pasu, pa položil trepečočne svoje ustnice na njene.

Nehote se je stresla pod poljubom njegovim, a vrnila mu ga je rahlo, komaj čutno. Vendar mu je šinila pri tem rahlem, komaj dahnjenem dotikljaju neka nepopisna slast po vseh udih, da je zaklopil oči ter ves blažen stiskal ustnice svoje zopet in zopet na njene, dokler ga ni potisnila njena roka rahlo na bližnji fotelj.

Tedaj pa je sedla tudi ona, in razgovarjala sta se dolgo, dolgo. Pozneje je prišla in prisedla še mati in še tisti dan je bilo domenjeno vse, kar je bilo potrebno.

Ko se je odpravljajl potem Traven od Severjevih, ni niti več mislil na današnji pogovor s svojo materjo. Tako blažen, tako srečen je sedel zopet v svojo kočijo, kakor ne bi imelo nikdar zatoniti solnce njegove sreče . . .

V.

Približal se je predpust. Kotanjci so letali od veselice do veselice; čitalnica je prirejala plesne venčke skoro vsako soboto večer, a semtertja so napravljali večere z godbo in plesom tudi posamezni gostilničarji na svojo roko. Tako se niso mogli nikdar oddehniti nekateri strastni plesavci in so bili upreženi večer za večerom.

Med to vrvenje je posegel tudi profesor Julij Traven, ki je povabil za neko sredo večer vse čitalniške odbornike in še nekatere odličnejše ude čitalniške k sebi v vilo, da se poslovijo od „samskega svojega stanu“. Prihodnjo soboto se je imela vršiti njegova poroka z Matildo Severjevo. Ker je želela njegova mati, da se vrši ženitovanje popolnoma mirno in samo med domačimi, ni profesor povabil na dan poroke nikogar razen potrebnih dveh prič. Zato je pa odškodoval svoje znance tisto sredo prej.

Pod večer so se začeli zbirati v vili povabljeni gostje. Nekateri so prišli peš, drugi so se pripeljali, a nekateri so prifrčali na kolesih, ker je bila pot suha in dokaj dobra. Vsi pa so bili videti vzhičeni in veseli, nadejajoč se, da se bode nocoj marsikaj „obralo“.

V pritličju Travnove vile je bila za sprejem pripravljena dolga in visoka soba na desnici. Na sredi je stala podolgovata, z belim prtom pregrnjena miza, a na nji fini, prozorni, zlatopisani krožniki z umetno zavitimi snežnobelimi prtiči. Zraven krožnikov so se svetile na nizkih, steklenih stojalih srebrne žlice, vilice in noži z umetno izrezljanimi ročaji. Na sredi mize

pa so se ščepirile v gručah podolgovate in ozke, široke in trebušnate, nizke in ploščnate buteljke z živobojnimi, zeleno, rdeče, zlato, srebrno obrobljenimi etiketami, ki so bila na njih pisana sladka imena: „Lacrimæ Christi 1848“, „Marsala 1864“, „Cipro“, „Malaga“, „Cesarsko vino 1870“, „Rulandec“ i. t. d. i. t. d. -

Ko je gospod Štipko Leščnik zagledal te baterije, je takoj stopil nekoliko za vrata, da ga ne bi vsakdo videl, ter si je napravil nekoliko bolj ohlapno pretesno toaleto.

„Tako! Zdaj bo dobro!“ je šepnil sam pri sebi. „Človek ni vsaki dan v taki nepriliki!“

Nato je potegnil telovnik nekoliko niže in sedel na stol, ki jih je bil začel odkazovati Traven.

Posedali so po vrsti: sodnik Perko, davkar Coklič, kontrolor gospod Štipko, oficijal Skok, učitelja Brus in Raven, župan Svetlič; na drugi strani pa: advokat dr. Klinar, zdravnik dr. Bric, sodni adjunkt Smolič in še trije trgovci iz mesta — torej vsa elita kotanjskih gospodov.

K njim je prisedel na spodnji konec mize Traven . . .

Takoj so začeli nositi na mizo sluge, ki jih je bil najel Traven nalašč za nocojšnji večer iz prvega mestnega hotela. Zvijali so se med dolgimi vrstami gosto nameščenih povablencev kakor jegulje, se priklanjali nalik marionetam, a pred vsem decentno molčali, kakor markerji v Sacherjevih „chambres séparées“.

Najprej je prišla na vrsto rumena, cinkasta, gostotekoča ragou-juha. Za njo so se vrstili podolgovati krožniki z živordečo, v tanke, prozorne zrezke narezano, okusno svinjsko gnjatjo, ki se je po njej svetil drobno nastrgan hren nalik novemu snegu. Za gnjatjo so priplule na steklenih, kristalnih, nečkam podobnih, plitvih skledicah rdečepikaste postrvi na gosti zelenjadni polivki. Ko so odšle tudi te že po poti vsega posvetnega, se je prikazal „beef alla mode“, a za njim „belo stegno“ s karfiolami. Ko so nadalje polzeli po uglajenih grlih tolsti kapuni s sladko in kislo salato, tedaj so se začele vrstiti razne testenine in pecivo...

Vsaki pot pa, ko so se prikazali strežniki z novimi jedili na vratih, si je kontrolor Štipko vnovič priredil toaleta. –

Toda ni se samo jedlo; takoj po juhi so začeli pokati zamaški, v dolgih čašah se je penila in iskrila rujna kapljica in kmalu je bilo vse židane volje.

Tedaj pa je vstal sodnik Perko in napil Travnu ter njegovi gospici nevesti. In izpraznili so se vnovič kozarci.

Takoj nato je vstal še notar, ki je kot ud „kluba beletristov“ napil njega predsedniku. – Traven je bil namreč že od začetka predsednik omenjenega kluba, ki so ga bili ustanovili po njegovem nasvetu v Kotanjski čitalnici. – In zopet so zazvenele dolge, kristalne čaše, in trčili so in pili.

Zdravnik dr. Bric, ki je bil nekje že celo popoldne pil in se ga je bilo vino že dobro prijelo, je s hripavim svojim glasom zavpil:

„Upamo, da bo v prihodnje gospod profesor vse drugače predaval o francoskem naturalistiškem romanu!“

„Zakaj?“ — „Kako?“ — „Oho!“ so se začuli glasovi.

Traven pa je sedel kakor na trnju.

„Zato . . . zato, ker . . . gospica nevesta . . . že v kratkem poskrbi, da se mu otresejo oni ideali . . . kakor se otresejo . . . zreli . . . leščniki“, je jecal zdravnik.

Nekateri so takoj zagnali bučen krohot, a drugi treznejši so grdo pogledovali vinjenega zdravnika . . .

Ta neprijetni intermezzo je kaj različno vplival na zbrano gospodo kotanjsko. Nekaterim se je zdelo prav, da jo je bil Traven skupil in muzali so se, da je bilo videti, kako jim je ugajal ta prigodek, drugi pa so se srdili nad surovostjo zdravnikovo.

Traven pa ni črhnil besedice. Ugriznil se je v ustnice, a čez nekoliko časa je dejal s prisiljenim nasmehom:

„Gospoda, pijmo!“

In zopet so pili . . .

Tedaj pa so nekateri gospodje zamenjali sedeže; pevci so posedli skupaj in skoro nato so zapeli:

„Lepa naša domovina!“

Šele petje je zopet spravilo v tir prejšnjo zabavo. Vse se je zopet radovalo, in pili in prepevali so še dolgo v noč . . .

Ko so odhajali, so bili skoro vsi nekoliko preglasni. A ko bi bil sprožil zdravnik zdaj prejšnjo

svojo puščico, bi se bil jedva kdo našel, ki mu ne bi bil pritrdil. Sem od juga pa je potegnil močan veter ter jim je tolažil razburkane vinske duhove . . .

*
*
*

Ko se je bila poslovila nocojšnji večer nevesta Travnova od matere, se je zaprla v svojo sobo. Sedla je na nizki fotelj pred toaletno mizico ter naslonila lepo glavo v desnico.

Dolgo je slonela nepremično; samo zdajpazdaj si je otrla z batistnim robcem solzo, ki ji je silila iz lepega očesa. Navzlic vsem prepričevalnim dokazom materinim - navzlic vsemu svojemu razmotrivanju in opravičevanju, češ, da ni mogla drugače ravnati v takih razmerah - navzlic vsi lepi bodočnosti, ki ji jo je slikal Traven, ni mogla udušiti vesti, ki ji je vedno, posebno pa še v tem hipu očitala nezvestobo. - Vse njeno dozdanje življenje se ji je razgrnilo pred dušo, tu veselo, tu žalostno - a vmes ji je sijala kakor svetla zvezda ljubezen do Maksa, ki še zdaj ne ve, da jo je izgubil, ki živi v bajnih ljubezenskih sanjah. Kaj poreče, kadar zve, da ga je ona zapustila tako brezvestno? Ali se ne bode morda spričo tega celo ugonobil, kakor se jih je iz enakega vzroka ugonobilo že mnogo? In stemnilo se ji je pred očmi, in stresla se je kakor v mrzlici . . .

„Še je čas! Še nisem Travnova!“ si je dejala, a takoj je zopet sklonila glavo, in nova boleost ji je prešinila drhteče telo.

Naglo je vstala, položila predse na mizo duhteč, droben list papirja ter se zamislila.

Sveča na mali mizi je že dogorevala in razširjala le medlo, tresočo se svetlobo po listu, a ona je pisala, pisala; a na drobne vrstice z malimi, skoro neznatnimi črkami ji je zdajpazdaj kanila grenka kaplja iz mokrih oči ter zalila semtertja poteze posameznih črk.

Ko je odložila pero, je prijela list ter ga vnovič prebrala; slovel je tako-le:

„Dragi moj Makso!

Roka se mi trese in srce mi krvavi, ko Ti pišem ta drobni in morda tudi zadnji list. Ti ne veš, koliko trpim, in gotovo tudi nikdar ne zveš, kaj se godi v moji duši v tem trenutku! Ljubim Te, da, ljubim edino le Tebe na celem, na vsem širokem svetu! Ljubim Te, kakor ljubi zemlja svoje solnce — Ljubim Te z dušo in telesom — do groba — a pri vsem tem ne morem biti Tvoja! Čudne se Ti bodo zdele moje besede, meni sami se dozdevajo čudne — prav gotovo ne more biti v tem hipu vse v redu v moji glavi — a jaz Te ljubim! Ali, dragec moj, pomisli, smili se mi moja mama, ki živi skoro v revščini, in jaz ji lahko takoj pomagam! Samo zaradi nje sem porabila priliko, ki se mi je nudila — in zdaj sem — ne ustraši se! nevesta profesorja Travna, ki je obenem največji bogatec v našem mestu. Na Tvoje blago srce apelujem, da mi oprostiš, da se ne bodeš hudoval na svojo Matildo. Saj je še mnogo deklet na svetu, in Ti jih lahko dobiš, kolikor se Ti jih poljubi! V soboto bode poroka! Madeži, ki ji vidiš na ti pisavi, naj Ti svedočijo, da nisem pisala tega lista

z lahkim srcem; ti madeži so posušene solze moje! Jaz Ti ohranim na večne čase spomin v srcu svojem — in tudi Tebe na kolenih prosim, da me vendar ne zavržeš in ne obsodiš popolnoma!

Še enkrat prosim — odpusti — in sprejmi tisoč gorečih poljubov od še vedno in vsekdar Te ljubeče

Matilde.“

— Ko je prebrala pismo, je še dolgo zrla na črke, ki so ji plesale pred očmi. Sama si ni bila v svesti, ali je storila prav, da mu je pisala tako obupno pismo — ali je tudi vse istina, kar je v njem navedla. Pred dušo ji je stopil Traven, ugodnosti na njegovi strani, in tedaj si je morala reči: „Kar si pisala, je laž! Tvoja ljubezen do Maksa ni taka, sicer bi se bila odpovedala Travnu!“

In že je iztegnila roko, da bi zapalila list nad svečo, da bi pisala kako drugače. Toda v tem hipu so jo preoteli drugi čuti, in zapečatila je drobni list.

Po sobici se je razširil vonj po pečatniku — a kmalu na to je legla Matilda oblečena na svojo posteljo, kjer ni mogla zatisniti očesa še pozno v noč . . .

Drugi dan pa je oddala pismo na pošto, in proti vsakomu se je vedla tako, da ni slutil nhče snočnih njenih notranjih bojev . . .

* * *

V soboto potem se je vršila Travnova poroka z Matildo. Med raznimi čestitkami, ki sta jih prejela nova poročenca, je bila tudi brzojavka z Dunaja, glaseča se na ime Matildino. Slula je:

„Hvala, da ste me obvestili. — Najprisrčnejše čestitke!“

Matilda je bila sama, ko je dobila to brzojavko. Prečitala jo je dvakrat, trikrat, a potem je krčevito zmečkala papir med drobnimi prsti ter ga potisnila v žep. Kruto so jo bile zadele kratke besede, in celi dan ji je stiskalo prsi . . .

Šele, ko je s soprogom svojim odpotovala v Švico, ji je nekoliko odleglo, in zazdelo se ji je, da je menda storila prav, ko se je vdala Travnu. Makso bi jo bil tako prej ali pozneje zapustil, sodeč po neusmiljenem brzojavnem odgovoru.

„Hvaležen mi bode, ker sem mu prihitela na-proti! — Bog ve, koliko časa je že želel, da bi prišlo tako!“ . . .

In na potovanju ji je bilo vse tako novo, tako nenavadno, da je pozabila vse neprilike zadnjih dni z Maksom vred ter živela samo trenutku . . .

VI.

Severica je živela še vedno v mestu na starem svojem stanovanju. Toda odkar je odpotovala hči, so ji postajale njene sobe dan za dnevom tesnejše, in nestrpno je pričakovala dneva, ko se povrne mladi par s potovanja. Zagotovo je vedela, da je tedaj hči ne zapusti, in da se bode tudi ona lahko preselila v kratkem k njima. Zato so ji pa že med tem časom zrasle perotnice, da se je začela vsiljevati v najboljše družine, ki do njih prej ni imela vstopa. In res — zdaj, ko so se bile razmere toliko izpremenile, so se ji začele odpirati vrata marsikod.

Šele čez mesec dni se je vrnil Traven s svojo soprogo in se takoj nastanil zopet v vili.

Tedaj je prihitela prva k njima Severica. Burno je objela hčerko ter jo poljubljala brez konca in kraja. — Hči je bila sicer matere vesela, toda povabila je ni, naj ostane pri njej. Traven je bil vljuđen z njo, a tudi on ni niti črhnil, da bi se preselila k njima.

In Severica je odšla poparjena. Toda takoj je sklenila, da sama ob sebi ne pojde več v vilo, ampak da počaka, dokler je ne pozoveta sama. Da pride kdaj ta trenotek, je za gotovo pričakovala.

Traven je bil srečen. Soproga mu je bila videti vdana v vseh rečeh, in dozdej še ni bila prišla med njima niti besedica navzkriž.

On je nadaljeval prejšnje svoje življenje, posedal v biblioteki, čital, pisal; in ona je sedela večidel zraven njega, ali pa pri materi njegovi, ki je Matildo vedno rada videla okoli sebe. Zvečer pa sta se vozila skupno na izprehod v mesto. Tu sta se navadno ustavljala v čitalnici, semtertja sta obiskala Severico, ali pa sta zavila včasih tudi po bližnjih vaseh.

Tako jima je potekalo življenje dan za dnevom v miru, v vedni zadovoljni enoličnosti. In to je Travnu in materi njegovi tako ugajalo, de je bil on v ženo svojo vsaki dan bolj zaljubljen. Čestital si je že, da je našel v nji toliko kreposti in vdanosti, toliko čuta za idilsko domače življenje.

In v tej svoji zaljubljenosti in zadovoljnosti niti opazil ni, da se je začela soproga dolgočasiti, da je bila večkrat razmišljena, in da mu včasih v svoji

raztresenosti ni odgovorila niti na najbolj zaljubljena vprašanja.

Njena nrav ji pač ni pustila, da bi bila za dolgo pokopana v taki samoti pri postarelem možu in pri vedno žalostni materi njegovi. Dasi sa je trudila, da bi zadušila v sebi take pojave, se jim vendar ni mogla nadalje ustavljati.

Že nekaj časa se ji je kar sama ob sebi začela vsiljevati misel, koliko bi bilo kratkočasneje, da bi imela zraven sebe vsaj še mater svojo. To ji mora mož dovoliti! V vili je zadosti prostora za vse, a pri tolikem bogastvu tudi ni treba krčiti in skopariti, ako se pomnoži družina za eno ali celo več oseb.

Neko dopoldne, ko sta sedela sama s soprogom v vrtni lopi, se skloni Matilda k njemu in dahne rahel poljub na njegovo lice. Nato ga prime za roko pa pravi, napol šepetajoč, kakor v največji zadregi:

„Dragec, glej, jaz sem tako zadovoljna s svojim stanjem in ne želim nobene izpremembe! Toda kadar pomislim, da je mama moja tako osamela, tako zapuščena v mestu, da nima nikogar, tedaj si ne morem kaj, da se mi ne bi smilila v srce. Iz tega pomilovanja mi izvira dan za dnevom bolj vroče hrepenenje, da bi se preselila ona k nama . . . Kaj praviš?“

Pogledala mu je naravnost v oko, a tedaj je tudi videla, da se je Traven ustrašil.

Dolgo ni mogel najti primerne besede, a na-
posled je dejal naglo, skoro hripavo:

„Srček moj, ali nisi zadovoljna samo z mano?
— Jaz sem popolnoma srečen, samo da sem v tvoji

bližini, in drugega ne potrebujem. Kaj nama hočejo tretje osebe? In tvoji materi tako ničesar ne manjka. Vsega ji lahko daš, karkoli poželi, in vsaki dan naju tudi lahko obišče. Toda da bi stanovala tukaj, tega ne morem, ne smem, ako ne spričo drugega, vsaj spričo svoje matere, ki je tako vajena te tihote, te samote! Kaj ne, da me ne bodeš več silila?“

Hotel se ji je približati, a tedaj je izkusil prvi upor od nje.

„Ti nočeš?“ je vzkliknila. „Tudi dobro!“

Rdečica ji je zalila lice, naglo je vstala in zbežala v svojo sobo, kjer se je zaklenila. Ni je bilo na izpregled niti k obedu, niti k večerji . . .

Traven je bil potr. Prva senca na dozday vedno jasnem solncu zakonske sreče njegove ga je zadela nenadno, a toliko huje . . .

Pod večer ni mogel Traven več prebiti. Izginila mu je bila iz srca nevolja na soprogo, in vest mu je začela očitati, da je bil on z njo pretrd. Stopil je tedaj pod noč pred njeno sobo in prosil, naj mu odpre. Toda od znotraj ni bilo nobenega glasu. Moral je oditi.

Drugo jutro pa je mehki mož stopil k materi ter ji razodel, da vzame k sebi še taščo svojo. Dolgo je bilo treba, da jo je pregovoril. Šele, ko ji je za-trjeval, da je od tega odvisen mir v hiši in njegova nadaljna sreča, se je mati vdala; toda pripomnila je:

„Ti misliš, da si s tem ohraniš mir in zadovoljstvo v hiši; a jaz ti povem, da je to prva stopinja k neslogi in nemiru! Toda braniti ti nočem;

jaz ne bodem več dolgo . . . Samo to te prosim, da se mi tašča tvoja ne bode vsiljevala, kajti zadnje dni hočem preživeti v miru!“

Traven je odšel pobit od matere. Njene besede so ga storile neodločnega. A ko je pomislil, da mu morda žena nikdar ne odpusti, ako ji ne stori te ljubavi, je naglo stopil v njeno sobo.

Vrata so bila danes odprta, a Matilda je sedela na divanu s povešeno glavo. Oči so ji bile rdeče od joka. Še zdaj so bile polne svetlih solz, ko jih je povzdignila.

Traven je hipoma pozabil vse; skočil je k nji ter ji poljuboval solze raz oči pa ji božal gladko lice in govoril:

„Odpusti, drago dete! Saj veš, da ti izpolnim vse! Včeraj sem se samo šalil! — Daj, nasmejaj se!“

In ona se je nasmehljala skozi solze, in Traven je bil ves blažen. Sedela sta z roko v roki na divanu, in on je za tisti dan pozabil celo svoje knjige.

Ona pa je zagotovo vedela, da bode od zdaj njena volja volja Travnova, ali da ji bode odslej Traven — pokorni sluga.

Takoj popoldne je dal Traven napreči, in peljala sta se z ženo k Severici.

„Oh, moj Bog,“ je dejala Severica, „jaz imam zase že dovolj in prav rada živim tukaj v miru. Čemu bi vama delala nadlego? — Toda, ako le po sili hočeta, se nočem braniti; storim vama to ljubav!“

Toda pri vsem tem ni mogla popolnoma zatajiti veselja, ki se je je polastilo, ko ji je bilo jasno, da

je — pričakala, da se ji je tako na lepem izpolnila najsrčnejša njena želja. —

Traven je dal takoj pripraviti dve sobi za svojo taščo, in le-ta se je preselila k njemu že čez dva dni.

Zdaj je bila Matilda zadovoljna. Pustila je svojega moža, da je delal, kar se mu je poljubilo; a ona je imela v nekoliko dneh od njega že dovoljenje, da se je vozila z materjo sama na posete tudi med dnevom, ali kadarkoli se ji je poljubilo. In to dovoljenje je tudi obilno izkoriščala. Le redko je prešlo popoldne, de bi bila ostala doma.

Toda ako se poseti delajo, treba, da se tudi sprejemajo. In ni bilo dolgo, ko so se začele v Travnovi hiši oglašati različne družine, in začelo se je hrupno življenje, vse drugačno od prejšnjega.

Travnu to ni bilo po volji, ali bil je že toliko pod peto, da si ni upal ugovarjati, posebno, ker je vselej priskočila ženi na pomoč tudi mati njena. Moral je zanemarjati svoje knjige in se kazati v vsem posetnikom gostoljubnega hišnega gospodarja; to ga je pa delalo nemirnega, nervoznega.

Največ je pri tem trpela Travnova stara mati, ki je bila vajena, da je živela mirno v svojem zatišju, a zdaj čestokrat ni imela miru niti po noči. Večkrat je očitala sinu, kako ga je svarila pred taščo, in da se je vdal preveč ženi; a on ni bil mož, ki bi si bil vedel pomagati.

Čestokrat se je razjokal pri materi in obljubil, da napravi konec tem orgijam samo zaradi nje.

A kadar je stal ženi svoji nasproti, kakar je odprl usta, da bi izpregovoril, je vselej onemel — zaščal je k temu samo pogled iz očesa njenega.

V svesti si svoje onemoglosti, si ni upal več tolikrat se prikazati svoji materi. Le-to pa je začela tlačiti starost, da se je vedelo, da ne bode več dolgo.

Severica si je izmislila vsaki dan nov načrt za zabavo, a hčerka je bila vesela, da ima za svetovavko in pomočnico mater, ki je tako genialna v izumovanju vedno novih vesellic. Saj je bilo vendar bogastvo Travnovo za to, da se obrne v veselje, ne pa da bi trohnelo na kupu!

Matilda je živela vedno v neki omotici in ni utegnila misliti na kaj drugega, nego na zabavo. Ko je videla, da druge gospe pušijo, je začela pušiti tudi ona — najprej cigarete; a skoro je prekosila svoje vrstnice ter pušila nazadnje celo viržinke — kar ji je posedno dobro pristajalo, kakor se ji je laskala mati. To pušenje pa je povzročilo, da so postale fine poteze njenega lepega obraza bolj trde, bolj moške, kakor je bilo sploh vse njeno vedenje v kratkem podobno bolj moškemu, negoli ženskemu.

Traven pa ni imel nikdar graje proti svoji ženi. Všeč mu sicer ni bila njena nenasitna zabavohlepnost, njeno nekoliko premoško vedenje, a glede drugega ponašanja ji ni imel kaj očitati. Tudi je bila proti njemu še vedno dovolj vljudna, a proti drugim gospodom se je vedla dostojno, vedno v gotovih neprekoračenih mejah.

Tega — žal — ni nikoli pomislil, kaj bi se zgodilo, ako bi se ji drznil odreči kako željo. Toda ker je svojo voljo popolnoma zatajil ter se vselej podredil njeni, tedaj je živel še dovolj zadovoljno . . .

Mati Travnova je slabela od dne do dne bolj, in Traven je posedal pri nji po cele dni. Tedaj je tudi Matilda izprevidela, da ne bi bilo prav, ako starka ne bi imela miru v zadnjih hipih; in zadnje dni res ni hotela sprejemati posetov, pa tudi sama ni nikamor zahajala. Tudi ona je s Travnom vred bivala pri starki. Severica pa se je v svojih sobah sama dolgočasila, in le redkokdaj je stopila k bolnici v sobo, ker ji je bilo vselej silno zoprno, ko je morala gledati bolnika. Z materjo Travново si pa še posebe nista bili naklonjeni, zato se je je izogibala kolikor možno. Hrepenela je samo, da bi se stvar skoro preobrnila, da bi se zopet začelo prejšnje življenje.

Traven pa je bil s soprogo zdaj popolnoma zadovoljen, saj je kazala v teh razmerah dovolj takta, in videti je bilo, da ni — brez srca.

Neki večer je bilo bolnici posebno hudo. Pri nji so bili sin, njegova soproga in zdravnik. Videti je bilo, da ne preživi noči.

In res je preminola proti polnoči.]

Dva dni pozneje se je zopet vil dolg izprevod iz vile proti mestecu na pokopališče, in za krsto je zopet stopal Traven, a z njim tudi soproga njegova in tašča . . .

Zopet je osamela vila za nekoliko časa. Takoj drugi dan je odpotoval Traven z ženo in taščo v

Ljubljano, kjer je mislil nekaj mesecev prebiti, dokler vsaj nekoliko ne pozabi smrti materine.

VII.

Traven se je bil nastanil s svojo družino v hotelu „pri Slonu“, kjer je najel dve sobi, eno zase in za ženo, a drugo za taščo. No, sobi so rabili večinoma samo po polnoči in dopoldne, popoldne pa so prirejali redno izlete v okolico. Traven je imel dokaj znancev v Ljubljani še izza dijaških let, in ti so se Travnovim pridruževali o prostih urah, in v njih veseli, dostojni družbi sta se Matilda in mati njena počutili v kratkem prav dobro. In zadovoljen je bil tudi Traven, ko je videl, da se žena ne dolgočasi in ne sili domov . . .

Neko jutro, ko odpre Matilda vrata svoje sobe in slučajno pogleda po dolgem hodniku, hipoma prebledi. Čutila je, kako ji polje kri k srcu, ki je začelo takoj hitreje in burneje utripati, da so se skoro slišali njegovi udarci.

Proti nji je stopal visokorastel mladenič lepega, odkritega obraza, kratko pristrižene, proti koncu koničaste, črnikaste brade.

Matilda se je hotela naglo umakniti, toda že je bilo prepozno. Oni je bil takoj vštric nje ter je obrnil svoje žareče oči nanjo.

Tedaj je pa obstal. Zdelo se je, kakor da išče v svojem spominu, kje je že videl ta obraz; toda to se je vršilo samo trenotek, in že je vedel, koga ima pred seboj.

Mehanično je segnil po klobuku ter se priklonil, in sarkastičen nasmeh mu je legel okoli rdečih, polnih ustnic. Potem je ponosno šel mimo nje z visoko povzdignjeno glavo.

Ona pa je vztrepetala. Naglo je zaloputnila duri ter, skrajnje razburjena, hitela naravnost v materino sobo.

Tam se je vrgla na divan, si zakrila obraz z obema rokama in ihtela in ihtela.

Mati se je ustrašila, pristopila k njej, ji privzdignila glavo, ji božala lice, čelo, ji gladila lase in vpraševala po vzroku njene žalosti.

Toda hči jo je pahnila od sebe in viknila:

„Ti si kriva, samo ti!“

In zopet si je zakrila obraz in ihtela je še glasneje, da se ji je krčilo in vzdrhtevalo celo telo.

Ko se je čez dolgo časa zopet umirila, je vzela vode pa si je izplaknila rdeče oči. Pristopila je k oknu ter ga odprla. In zrla je nekoliko časa na ulico, da so se posušili in izginili sledovi joku na njenem obrazu.

Tedaj se ji je zopet približala mati.

Toda Matilda se je sklonila ter stopila mimo nje v svojo sobo, ne da bi se ozrla nanjo . . .

Severica pa je zastonj ugibala, kaj je hčeri. Domišljevala si je najrazličnejše možnosti, toda do pravega zaključka le ni mogla priti. Vest pa se ji je navzlic temu oglasila, in miru tisto dopoldne ni našla nikjer . . .

V svoji sobi se je začela Matilda oblačiti za obed, ki so ga navadno imeli spodaj v jedilnici hotelski.

Travna ni bilo v sobi, prebiral je v kavarni časopise. Ona pa si je za danes izbrala ouo obleko, ki je vedela o njej, da ji pristaja najlepše. Poklicala je sobarico, in ta ji je pomagala dokončati okusno, modernokoketno frizuro njenih lepih las.

Ko je bilo vse izvršeno in je bila zopet sama v sobi, tedaj je pristopila k visokemu ogledalu.

Z nekakim strahom je pogledala tja noter, odkoder ji je nasproti odsevala cela njena podoba.

„Ah!“ je vzdihnila čez nekoliko časa. „To sem jaz in tudi nisem več jaz!“

Zatemnelo ji je oko, in pikro se je nasmejala.

„Zdaj mi je jasno, zakaj se je tako porogljivo in zlobno posmehnil! — Žal mu ni, da je izgubil tako ženo, tako tako okroglo in moško debeluško. Ah!“

In kmalu bi se bila zopet razjokala, a sedaj od jeze.

„Moj Bog, vsa ta moja oblačila, vsi ti praški in esence me ne morejo več predrugačiti — ne morejo več napraviti iz mene one prejšnje Matilde Severjeve!“

No, Matilda je vsekakor pretiravala. Ni bila baš še tako strašilo, kakor se je slikala sama sebi. Res je, da je bila nekoliko bolj okrogla in zajetnejša, da so bile njene črte na obrazu bolj trde in moške, ali grda vendar ni bila! Še vedno jo je delala neka gibčnost in nenavadna živahnost toliko interesantno, da je utegnila biti moškimi nevarna.

In kolikor dalje se je ogledovala v zrcalu, toliko bolj se je blažila njena nevolja. Spoznala je bila na

sebi še vedno neke potezice, ki so bile ostale neizpremenjene ali so bile celo ugodnejše -- in naposled se je celo nasmehnila.

„Hočemo videti!“ je hušknila sama pri sebi. „Morda se pa da vendar še kaj storiti!“

Tedaj pa je vstopil Traven. Niti sanjalo se mu ni, kaj se zdaj godi v duši njegove soproge.

Ko jo je videl pred zrcalom, je stopil k nji, ji položil roko okoli pasu in zrl z njo vred v zrcalo.

Bil je srednje velik, suhljat, starikavega, pergamenastega, skoro golega obraza, samo z nekoliko redkimi brčicami pod nosom in medlih, rjavkastih oči. Nehote ga je primerila onemu, ki ga je videla danes zjutraj na hodniku, in obšla jo je zopet neka groza, neka nezadovoljnost s samo seboj.

Toda on tega ni opazil. Privil se je bliže nje in naslonil glavo svojo na njeno ramo.

Moj Bog, kako ji je bilo to zoprno v tem hipu! Najraje bi se ga bila takoj otresla in mu glasno in umljivo povedala, da ne mara zanj; naj nikar ne dela takih neumnosti, saj je dovolj star!

Toda, ko ga je zopet videla v zrcalu tako neznatnega, a zraven tako srečnega, da se ji sme laskati, tako strastno zaljubljenega, tedaj jo je obšlo neko usmiljenje do njega. Čutila je, da se ji mehča nekaj v srcu, in da tega moža tudi sovražiti ne more.

Hipoma in skoro nevede mu privzdigne glavo in mu pritisne rahel poljub na čelo . . .

Kmalu nato je poklicala mater, in skupno so odšli doli v obednico.

Tam je že sedelo nekoliko vsakdanjih gostov na svojih navadnih prostorih. Tudi Travnovi so imeli že svojo stalno mizo.

Takoj, ko so vstopili, je premerila Matilda, kakor bi trenil, vse navzočne, a takoj je videla, da ni med njimi njega, ki so ga iskale njene oči.

„Menda ga tudi ne bode,“ si je dejala.

In nekako nemirno in nezadovoljno je sedela zraven soproga.

Toda ni še preteklo dolgo časa, ko stopijo v salon štirje mladi gospodje in med njimi — on.

Odloživši svoje ogrtače, so sedli kakor nalašč k mizi, ki je stala tik Travnove.

Matildi je prihajalo vroče in roka se ji je tresla, da bi lahko zapazil vsakdo njeno razburjenost.

A onemu je legel zopet na ustnice oni porogljivi nasmeh, in sedel je nalašč tako, da je lahko opazil vsako kretanje Matildino.

„Kaj ti je, Matilda?“ jo vpraša Traven. „Morda ti je slabo — bleda si!“

„Nič, nič — kmalu bode bolje,“ je hitela ona ter izpraznila naglo pol kozarca vode. In v tem hipu je bila zopet mirna in je odvrnila prostodušno pogled svojemu nasprotnemu sosеду.

Tedaj se je pa ozrla tudi Severica okoli sebe in nenadno je pogledala v lice — Maksu Lovrinu.

Takoj ji je bilo jasno, kaj je danes Matildi . . .

Pri sosednji mizi pa so se menili Lovrin in njegovi prijatelji povsem mirno, a morda nalašč nekoliko glasneje.

„Kako presenečenje, da se snidemo čez dve leti tako nenadoma v Ljubljani! Ali se še spominjaš razhodnice na Dunaju, Makso?“

„Ah, da! Kdo bi pozabil krasnega večera!“

„Kaj pa ti, Peter? V kateri bolnici si se ti vežbal?“

„Žalost božja, jaz sem bil obe leti v Ljubljani! Kmalu sta pretekli in ni ga bilo večera, da ga ne bi bil imel pod širokim svojim klobukom.“

„Kaj pa Ivan?“

„Ah, Ivanček! Tudi ta je bil tukaj, pa na gosli nam je sviral uspavanke, kadar smo se ga bili nažurili!“

„Ti Makso si pa bil ves čas na Dunaju?“

„Da! Kaj sem pa hotel? Meni je pač vse enako, kjer bivam; saj nimam tako nikjer več nobenega izmed svojcev!“

„No, zdaj se pa zopet razkropimo po svetu, in Bog ve, kdaj bomo zopet vsi skupaj! — Veste kaj, ali ne bi bilo prav, da se snidemo drevi v kakem skrivnem kotičku katerekoli gostilnice, da po stari navadi v slovo zopet zakrokamo?“

„In zraven povabimo še kake tovariše iz prejšnjih let! Peter, kje je pa Dorče?“

„Pri deželnem sodišču je praktikant; jako soliden fant!“

„Dobro, tudi ta mora biti zraven!“

„In Drejec, Starina, Mlekuž — vse zbobnamo skupaj!“

„Moj Bog, čemu smo tako „nobel“ in smo prišli kosit k „Slonu“? Ali ne bi bilo bolje, da bi si bili prihranili te novce za drevi?“

„Jej, kak kmetavzar si še vedno ti, Peter! Povsod ti gleda slama iz črevljev! Zdaj ko nastopiš imenitno zdravniško službo tam doli v Beli Krajini, bodeš menda vendar včasih pokukal v take jedilnice?“

„Ba . . . a, kaj še! Najboljša pijača se ne dobi baš v hotelih!“

„Kam pa misliš ti, Makso?“

„Jaz sem dobil službo v Kotanju!“

Makso je izgovoril te besede nalašč še nekoliko glasneje, in res so napravile nameravani učinek.

Traven se je ozrl in pogledal natančneje Maksa Lovrina, Matilda je zardela, a Severici je nehote zastala sapa.

Tedaj je pa k Travnovi mizi prisedel še nekdanji kolega, profesor Čopič, ki je zdaj služboval v Ljubljani in je bil še vedno samec. Takoj je začel imeniten razgovor o ljubljanskem blatu, kje da ga je največ, kam bi se lahko prodalo za gnoj, koliko bi vrglo in kaj bi se vse lahko napravilo iz skupljenih novcev, morda celo nova deželna bolnica.

Zdaj je bila torej prišla vrsta na mlade zdravnike, da so poslušali imenitno razpravo starega profesorja, da so si namigavali, se drezali pod mizo z nogami, in Peter je opomil:

„Saframent! Ko bi jaz požvečil vedno toliko brezpotrebnega, pa ne bi zraslo na vsem Francoskem toliko vina, da bi mi ugasilo žejo!“

VIII.

Tisto popoldne se ni hotela Matilda udeležiti izleta v Lavrico, ki so ga namerjali napraviti. Tožila je, da jo boli glava. Izleta torej niso napravili.

Gospe sta odšli v sobi, a Traven in Čopič sta šla v kavarno in odtod na izprehod na Rožnik. Ko sta se proti večeru vrnila, je bila videti Matilda čila in vesela in pri večerji je bila celo jako zgovorna.

Profesor Čopič je tedaj nasvetoval, naj ta večer gredo skupno na kapljico izvrstnega refoška, ki ga toči v kolodvorskih ulicah znani gostilničar. Tako se jim ponudi prilika, da spoznajo tudi življenje po manjših gostilnicah.

Bili so zadovoljni.

Ko stopijo okoli desete ure v prvo gostilniško sobo, že slišijo iz sosednje sobe glasno govorjenje. Videti je bilo, da je zbrana v njej večja družba.

Traven pristopi in pogleda skozi napol odprta vrata. Takoj pa se obrne k svojcem in pravi:

„Ah, tukaj so naši mladi znanci opoldanski! Toda niso sami, še cela vrsta drugih se jim je pridružila. — Pri drugi mizi so pa trije meni neznan gospodje, ki „dominajo“. Pustimo jih in ne kvarimo jim medsebojne neprisiljene zabave s svojo navzočnostjo! Sedimo sem-le k tej mizi!“

In sedli so za okroglo mizo v prvi sobi.

Ker ni bilo v tej sobi nič drugih gostov, a so oni trije „dominarji“ v sosednji sobi bili tako zamaknjeni v svojo igro, da so pozabili govoriti, se je slišala razločno vsaka beseda glasne družbe k Travnovi mizi.

„Gospoda!“ je vprav govoril debel glas. „Kar sem rekel, pri tem ostanem! Nobena ni vredna, da bi se zanjo žrtvoval! — Tako je! — Pijmo!“

„Tako je!“ se je odzvalo takoj nekaj glasov, in zažvenketale so kupice.

„Jaz pa pravim, da ni tako! Vse niso enake!“ je ugovarjal nekdo.

„Dokazov!“ zavpije družba.

Oni je umolknil za nekoliko časa, kakor da bi nekaj razmišljal, a potem je dejal nekoliko manj samosvestno:

„Kaj hočete z dokazi? Jaz jih nimam, a moja Ljudmila, vem, da ni taka!“

„Jej, jej, kako si še vedno nedolžen, Ivanček,“ odvrne takoj drugi, in vsa družba prasne v hrupen krohot.

„Toda ko nimam jaz dokazov za svojo trditev, pa podprite z njimi vi svojo,“ je ugovarjal Ivanček.

„Dobro, dcbro! Tako je!“

„Torej kdo začni?“

„Predlagam, da se pozovejo v to trije najstarejši in najizkušenejši gospodje!“ govori prvi debeli glas.

„Torej?“

„Torej — Peter, Andrej in Makso!“

„Dobro, dobro! Živeli!“

„Eks!“

In zopet so trčili.

„Kdo naj začne? — Predlagam Petra!“

„Dobro torej,“ odgovori ta. „Toda predno začnem, prosim, da se pripravite!“

Nekateri so se zasmeljali, Peter pa si je menda zopet počasi natakal kupico, kajti slišati je bilo, kako je padala kaplja za kapljo navzdol. Nato se je odkašljajal ter dejal:

„Oh ta večna žeja!“

In takoj je bila čaša zopet prazna.

„No zdaj pa začnem! — Vsi me poznate, da sem nasproti ženskam trdega, neusmiljenega srca. Toda, žalost božja, nekdam sem jo pa vendar izkupil! Na Dunaju, veste, sem stanoval nekaj časa v Ungarici na Kostanjevici; hišno številko sem že pozabil. V drugem nadstropju sem imel majhen kabinet z edinim oknom na dvorišče. A iz tega okna se je videlo na nasprotni strani prav tako okno, ki je bilo pa vedno zagrajeno s temnim, neprozornim zastorom. Toda kadar je bilo okno odprto, se je čestokrat razlegal skozi ta zastor do mene zvonek dekliški smeh. In po tem smehu sem slutil, da mora biti ona, ki tam prebiva, mlada in krasna. In pa kako se ji mora dobro goditi, da tega smeha skoro noben dan ne premanjka! — In lotila se me je prava pravcata ženska radovednost, da bi spoznal ono skrivnostno prebivavko uasprotnega ‚salona‘. Prečepal sem tedaj vse proste ure pri oknu ter čakal, da bi se kdaj dvignil oni zastor, in da bi zagledal od obličja do obličja ono krasno vilo. Toda okno je ostalo vedno zamreženo, in dolgo, dolgo sem čakal zastonj! — Toda dovolite — nepretrgano govorjenje dela žejo! —

Nekega dne pa, ko sem stal zopet s knjigo v roki pri oknu, se hipoma dvigne zastor, in prikaže

se moja vila, vijoč polne bele roke in vpijoč na pomaganje. Tam zadaj za njo pa se mi je zdelo, da je hušknila moška podoba v kot. Moj Bog, kako je zavrela kri po meni! Jaz, ki se nisem nikoli brigal za ženske, sem bil zdaj hipoma ves v ognju. Vedel sem, da je ona v nevarnosti, in malo je manjkalo, da nisem skočil s svojega okna naravnost v njeno sobo. Toda, ko sem naglo premeril z očmi globoki in široki prepad med obema oknoma, so se mi zazdele vendar moje dolge noge nekam prekratke, in zato sem samo zavpil tja črez: „Takoj! Takoj!“

In pograbil sem klobuk ter bil v nekoliko skokih doli po stopnicah in v sosednji hiši. Ko sem tako drevil tja gori v drugo nadstropje, so se nekje naglo odprla vrata, in oni zvonki glas je izpregovoril naglo in v eni sapi:

„Ah, hvala vam, gospod, da ste me rešili! — Ali ga niste srečali na stopnicah? Takoj, ko je zaslišal vaš glas, je planil k vratom, ki jih je bil prej zaklenil, in hipoma je izginil... Toda, kaj vam to pripovedujem tukaj? Prosim, vstopite!“

In stopil sem v njeno bivališče. Soba je bila taka kakor moja; v kotu je stala nizka postelja, na sredi sobe podolgovato-okrogla miza z nekaterimi stoli in za njo starinski, že oguljeni divan. — Toda, žejen sem, pijmo! — No, kaj naj vam jo opisujem! Bila je zares krasna, — stara morda nekoliko nad dvajset — in čuda ni, da sem se ujel. Pripovedovala mi je, da je privatna učiteljica, da je skoro po cele dneve z doma, in da nima nobenega svojca na svetu. Danes

da je bila slučajno sama doma, in da ni zaklenila vrat za seboj, kar je seveda še posebno neodpustno, ker je vedela, da ni gospodinje doma in je prav sama v celem obližju. Sedela da je bila pri oknu in opazovala mene skozi presledek v zastoru, kakor je sploh ves prosti čas porabljala v to, da me je dan za dnevom motrila skozi ono razo. Zastora se ni upala dvigniti, da ne bi bil jaz tega opazil. Tako da me tedaj pozna že prav dobro! No, ko je ondi sedela tako utopljena v moj pogled, so se nagloma odprla vrata, in v sobo je planil mož, ki jo je zalezoval že dalje časa, ki ga pa je ona očitno prezirala. Zaklenil je duri za seboj in se ji bližal. A tedaj je planila kvišku, odprla okno in me zaklicala.

„Vi ste torej moj rešitelj, jaz vaša večna dolžnica! Izvolite razpolagati z menoj,“ je kočala svoje pripovedovanje.

Toda, žejen sem, pijmo! — No, kaj bi vam pravil! V to žensko sem se bil zaljubil. Rad sem jo imel bolj nego zenico svojega očesa. In od zdaj sem prečepal vsak večer po nekoliko ur pri njej; navadno vselej od sedme do devete. Kadar je odbila devet, me je vselej rahlo potisnila skozi vrata — in odšel sem . . .

Med nama je že bilo sklenjeno, da se vzameva, in jaz sem z veseljem študiral, da prej dosežem svoj smoter — da vzamem svojo Lucijo. — Toča žejen sem — pijmo! —

No, nekega dne sem se izprehajal, utrujen po študijah, po glavnem drevoredu v Pratru, kamor sem sicer

jako redko zašel. Ondi je, kakor veste, navadno šetališče ali bolje vozarišče aristokraške haute-voléje. Nasproti mi pridrdra kabriolet s krasnima vrancema, in v njen je sedela poleg znanega dunajskega bogatinca in razuzdanca — no uganite! — moja varovanka — moja Lucija.

Ujela sva se z očmi. Osupnila je za trenotek, a takoj je legel navaden izraz na njeno lice. A meni se je stemnilo pred očmi, in zdelo se mi je, da se je zavrtelo vse okoli mene. Toda kmalu sem se zdramil. Zakrohotal sem se glasno . . .

„Ergo, quod erat demonstrandum! — Toda žejen sem -- pijmo!“

Trčili so in pili. Peter pa se je po svojem pripovedovanju za nekoliko časa zamislil.

Traven in njegova družba so se spogledovali.

Edem izmed „dominarjev“, debeluhast mož, rdečega, zabreklega obraza, pa je bil med pripovedovanjem pozabil domine in je vlekel na ušesa Petrove besede. Druga dva sta ga opominjala, naj pristavi; a v svoji razmišljenosti je pristavil napačno ploščico in navzlic vsemu prigovarjanju je še večkrat krivo pristavil.

Vmes pa je često siknil:

„Ah, to so ptiči!“

„Kdo pa je ta mož?“ vpraša Makso Petra.

„Eh, žalost božja, ali se mu ne bere raz obraz, da je deželni poslanec Bratovič?“

Bratovič pa je vzkliknil drugič:

„Ah, to so ptiči!“

In igrali so dalje.

V tem pa je pričel svojo povest Andrej:

„Moje pripovedovanje pač ne bode tako zanimivo kakor Petrovo,“ je dejal, „dokaže pa, kar je treba dokazati. Peter je rojen novelist, jaz pa nisem! — Kakor vam je menda znano, sem bil na gimnaziji vedno odličnjak in posebno izvrsten lingvist. No, to mi je pripomoglo, da sem dobil takoj prvo leto na Dunaju imenitno instrukcijo. Poučeval sem pri grofici R. njenega sina v predmetih šeste šole, vsak dan po tri ure. Mladi grof ni bil zabita butica, narobe, prav duševno razvit je bil, a njegovi neuspehi so tičali povse drugod. Prav je imel! Hotel je uživati in užival je tudi, a mene to ni nič brigalo. Opravil sem svoje ure, spravil vsak mesec petdesetak v žep, pa dobro! Navzlic vsemu temu sem ga pripravil tako daleč, da je imel konec leta samo ponavljati izpit iz grščine. No, grofinja me je povabila, naj grem z njo v M. na Nižjem Avstrijskem, kjer naj žrtvujem še dva počitniška meseca njenemu sinu, da vsaj prestane ta sitni izpit. Zato bodem pa imel pri njej hrano, stanovanje, pa — petdesetak! Bil sem zadovoljen.

Prvega avgusta — bil je zelo vroč dan — smo oddrdrali z zjutranjim brzovlakom zahodne železnice proti M. Bila je vesela vožnja skozi krasni, temnozeleni Dunajski gozd. Na mali zeleni postaji v M. nas je čakala dvovprežna kočija, kjer sta bila vprežena vitka, svetlo-črna ponija. Njih oprava se je svetila v žarnem solncu, da je jemalo vid. Na kozlu je sedel v zelenkasto obšiti livreji debeluhast, skrbno obrit

kočijaž, držeč se ravno, kakor bi mu bil potegnil kol od tilnika navzdol in ga privezal na hrbtenico. Na peronu pa nas je čakal sluga Robert ter se priklanjal in odkrival že od daleč. In naglo je priskočil, da je odnesel prtljago v kočijo . . . No, pa kaj vam bom pripovedoval te malenkosti? Zadosti je, ako vam rečem, da sem se čutil, ko sem stopil za grofinjo v kočijo, in ko je sluga zaloputnil durce za menoj. Šlo je naglo navzdol po drevoredu, in še ne v dveh minutah, pa se je ustavil voz pred grofičino vilo.

Kaj bi vam pravil — zame je bilo v M. dobro; živel sem kot grof, in že sem mislil, da se ne bode treba nikoli posloviti od tega življenja, da sem uknjižen na vilo grofičino. Ali zdaj se je pripetilo nekaj posebnega!

Grofica je imela mlado hčerko, ki ni štela niti dvajset let; le-ta je pa živela večinoma le pri bratu grofičinem, baronu H., na grajščini njegovi v L. Ta nje ujec ni imel nič otrok, in mlada kontesa je bila edina družčina baronovki; včasih je prišla k materi v M. za kakih štirinajst dni. O taki priliki sem jo nekoč spoznal. Bila je dolga in vitka, kakor jelka v gori, a njeno lice žametno — samo mleko pa kri. Oči njenih pa vam ne bodem popisoval; zadosti je, ako vam rečem, da jih še nisem videl enakih! Edino, kar jo je kazilo, je bil dolg, zakrivljen, pristno aristokraški nos. Pa tudi ta se je zmanjšal spričo drugih njenih vrlin. —

Tako sem opazil nekega dne pri obedu, da ne more mlada kontesa — Rafaela ji je bilo ime —

obrniti oči od mene; jasno je bilo, da sem ji ugajal. No, meni je bilo to prav; a pri vsem tem sem zardel kakor piruh in si nisem upal dvigniti oči k nji. Celo Roberta nisem videl, ki je stal že vdrugeč za menoj in mi ponujal na belo orokavičenih dolgih rokah prozorni krožnik, ki je na njem trepetala v polivki velikanska ščuka. Ko je videl, da ni nič iz mene, me je dregnil s komolcem, in šele zdaj sem planil po ščuki. Sam ne vem, kako sem se še nadalje obnašal pri tistem obedu. Iz skrivnega njenega smehljanja pa sem lahko sklepal, da sem napravil v svoji zadregi mnogo nerodnosti Pa naj bo kakor hoče — omamljen sem bil in od tistega časa sem gledal pri vsaki priliki in nepriliki skrivoma za njo.

Nekega imenitnega dne pa sva skupno sedela sama na verandi. Visoko po železnih drogih navzgor se je ovijala divja trta, pomešana semtertja z listjem, ki je bilo že od suše pordelo. Pod nama na desno se je širil po angleškem okusu prirejeni, gosto za rasli park. Na levi se je leno premikal od vednega deževja motni Dunav mimo mogočnega, na trdi skali ponosno se vzdigujočega benediktinskega samostana“ . . .

„Ad rem! Ad rem!“ so opozorili nekateri glasovi Andreja.

„Prijetelji, lahko ste spoznali že iz tega, kar sem vam dozdej povedal, da sem grozen — idealist. In kot tak že smem biti nekoliko dolgočasen in dolgozezen ter smem apelovati na vašo — potrpežljivost. — Toda bodi! — Iz vsega njenega tedanjega vedenja na verandi sem sklepal, da mora biti tudi ona

vame grozno zaljubljena. In smilila se mi je ubožica, da bi tako po nepotrebnem trpela, ko ji je lahko takoj pomagano. Ker je sedela nekoliko v ozadju, in ker je celo verando, kakor sem že povedal, prepletala divja trta, se ni bilo bati, da bi naju kdo videl s ceste. Kakor nehote tedaj primaknem stol bliže nje, pa se ji hipoma ozrem v obraz, ne da bi umaknil svoje oči od njenih. In kaj mislite? Ona je hipoma umela, kaj hočem! Iztegnila je svojo polno, belo roko po mojem tilniku in me privila k sebi, da bi bil kmalu stol izpoddrsnil izpod mene. In šepetala mi je na uho: „Moj! Moj!“ — Moj Bog, še zdaj me tako čudno ogreje okoli srca, ko se spomnim tega dogodka!“

„Žalost božja! Ti pa boljše pripoveduješ, nego jaz, tvoj dokaz bo eklatantnejši, sijajnejši od mojega! — To pa rečem, pijmo -- žejen sem!“ se oglasi Peter. Naglo dvigne kozarec, udari z njim ob mizo ter ga v dušku zvrne v široko in vedno žejno svoje grlo.

„No, zdaj pa hitro končam,“ je nadaljeval Andrej. Po strani je pogledal deželna poslanca, ki sta poslušala z odprtimi usti, sloneč ob rokah.

„Tako je bilo tedaj tisti dan! Odzdaj sva bila skupaj, kjer sva se mogla skriti pred očmi materinimi, bratovimi in neštevilnih domestnikov. In nekega dne je tudi bilo, da sva se poljubovala v — biblioteki. Hkratu sva bila vstopila vsak od svoje strani, potihoma kakor tatova, v visoko sobano. Tam so bile nakopičene po policah razne dragocene knjige, folijanti

in rokopisi, ki si jih je bil nabavil pokojni grof, velik prijatelj knjigam. Komaj sva se začutila sama za debelimi, težkimi hrastovimi vrati, ko si že padeva v naročje, in -- „Bravo! Bene! Benissime!“ – se oglasi v tem hipu ženski glas izza velike omare, in pred nama se pojavi — grofica-mati! – Brr, še zdaj me izpreleti po vsem životu, ko se spomnim tega trenutka! Toda motite se, ako mislite, da nisem vedel, kje mi stoji glava! Ne! Stopil sem ponosno prednjo in zagotovil sem staro grofico, da je moje nagnjenje – resno, in naj se nikar ne boji, da bi ji pustil hčer na cedilu!“

Grozen krohot je nastal okoli mize pri tej izjavi Andrejevi, in čuli so se posamezni glasovi:

„Ta pa zna, ta!“

Poslanec Bratovič pa je vzdihnil:

„Ah, to so ptiči!“

Andrej se ni dal motiti, ampak je nadaljeval resno:

„Vi menite sicer, da se šalim, toda to je gola, žalostna istina! No, ko sem mater tako obdelaval, se je hči izmuznila iz sobe, da nisem vedel kdaj. Toda faktum je bil, da je ni bilo več zraven! Grofica-mati pa me je pogledala kakor hudouren oblak, ki se iz njega zabliska vsak hip, in ki hrani v sebi strelo in točo. Že sem mislil, zdajpazdaj plane nadme. Toda, kakor bi se bila premislila, me je samo strupeno-zaničljivo pogledala. Stopila je k steni pa pritisnila na žico. Namah je stal pri naju sluga Robert.

„Ukaži napreči k večernemu vlaku in spravi v voz reči tega gospoda!“ je siknila.

Sluga se je poklonil in odšel. Takoj za njim pa je izginila iz sobe tudi ona in me pustila samega — kakor sv. Lavrencija na ražnju. — Kaj naj vam še povem? Predno sem odšel, sem dobil od grofice zavitek. V njem je tičal za štirinajst dni cel petdesetak. Toda zraven prvega zavitka mi je podal Robert še drugega manjšega, rekoč da je od grofične. Zraven se je tako skrivnostno namuzal, da sem menda zardel črez ušesa. S tresočo roko sem zgrabil drobní zavitek pa ga naglo vteknil v žep. Kdo je bil veselejši in srečnejši od mene? Bil sem gotov, da mi je ona poslala naslov, kam naj ji pišem. Ah, ti preljuba in zvesta moja mačica! Komaj sem čakal, da bi bil sam v kupeju, da bi videl, kaj mi piše dušica moja . . . Ko sem sedel v vozu, potegnem iz žepa zavitek, pa ga nesem najprej k nosu. Ah, kako je sladko duhtel — po vseh sladkih dišavah sladkodišeče Arabije! Takoj nato ga pritisnem k ustnicam, in zdelo se mi je, da je mehek kakor prožne njene ustnice! Tedaj pa se hipoma odločim in ga prerežem ob robu. Iz njega pade droben listič, in na njem so stale — sam nisem verjel svojim očem — te-le besede:

„Ich denke, daß sich in der Welt
Alles bald wieder in's Gleiche stellt.“

Tedaj sem se pa hipoma iztreznil in spomnil sem se, da se vozim v — tretjem razredu, dočim sem še pred štirinajstimi dnevi košato se iztezal po mehkih blazinah prvega razreda . . . Tako je — vse so enake!“

Tovariši so ploskali, ko je končal Andrej, a on je v dušku izpraznil kozarec, za kar ga je Peter pohvalil prav velikodušno, rekoč:

„Tako je, to je naš princip! Zatorej pijmo tudi tebi na zdravje, preljubi moj socius dolorum!“

In pili so, da so skoro že vsi napol mežali.

Poslanec Truden pa je dejal Bratoviču:

„Nocoj je pa prijetno -- kaj? Moj Bog, ti znajo govoriti; ti bi bili za deželni zbor -- posebno ta, zadnji!“

Bratovič mu je prikimal in vnovič zatrdil:

„Res je; ah, to so ptiči!“ --

„Torej, dva dokaza, treba še tretjega! Aló, Makso!“ vikne v tem hipu Ivanček.

Tedaj je pa soproga Travnova vidno prebledela. Slutila je, da bode Makso morda tukaj pred vsem zborom, na lastna njena ušesa, razpravljaj nekdanje razmere med njo in njim.

Traven je zapazil njeno zadrego pa dejal:

„Kaj ti je, ljuba moja? Videti si bleda!“

„Zopet me boli glava, in ako ti je ljubo, odidimo!“ odvrne ona.

„Ah, počakajmo vsaj toliko, da slišimo še zadnjo pravljico,“ izpregovori Čopič, „ako vam je všeč gospoda!“

In Traven je bil zadovoljen. Severica je molčala; no Matilda jih ni izkušala več pregovarjati. Spomnila se je, da jih je bil Makso tam notri gotovo opazil, in da bi se utegnil veseliti njene slabe vesti, ako se zdaj odstrani. S tem, da ostane, je hotela pokazati, da ji prav nič več niso mari one nekdanje budalosti.

Naslonila se je tedaj v kot in si podprla glavo. A tam notri je že začel govoriti Makso Lovrin.

„Dobro sta pripovedovala in navidezno povoljno rešila svojo nalogo, gospoda. Ali oprostita, ako si vama jaz usojam nekoliko ugovarjati. Ako natančneje razkosamo ali analizujemo vaju razmerje do dotičnih dam, tedaj moramo priti vsekakor do zaključka, da je igrala v obeh slučajih vaju pamet kaj žalostno ulogo. Ti Peter bi bil lahko marsikaj videl že prej, in ni bilo treba šele čakati, da ti je odprl oči tisti kavalir v Pratru, ako se ne bi bil sprl s pametjo. Kje naj bi se bil vzel oni zvonki smeh skozi tisto zastrto okno, ako je bila tvoja učiteljica skoro po ves dan odsotna po hišah? In s kom naj bi se bila šalila in tako zadovoljno smejala, ako ni bilo pri njej nikogar, ako je stanovala tako sama, kakor sv. Anton v puščavi? In nadalje tisti manever, ko si ji hitel na pomoč? Ti si hitel kakor brezumen, a vendar nisi srečal na stopnicah onega, ki je tudi tako hitel od nje? Ali se je bil morda izpremenil v nevidno meglico?“

Začuli so se dobro-klici in smeh.

„Dobro,“ nadaljuje Makso, „s tem je že tudi ovržen tvoj dokaz, da bi bila ona kriva tvoje nesreče. Ako torej ti ne bi bil tako nizko letal s svojimi možgani, gotovo ne bi bil nikdar dokazoval s tisto osebo, da so vse enake!“

„Kaj pa Andrej? Ali jo je ta bolje izvozil?“ vpraša nekdo.

„Hm, o tem pa celo ni, da bi govoril! Ako hočemo soditi o takih rečeh, ondi treba, da se nahajajo

osebe v enakih, ali vsaj približno enakih okoliščinah ne pa v diametralno nasprotnih. Pomislite – ubog dijak pa bogata grofična!“

„Žalost božja, ali nismo vsi ljudje?“ vzkipi Peter.

„Res je, preljubi moj Peter, vsi smo ljudje!“

„No, pa ti bolje dokaži!“ odvrne Andrej nekoliko užaljen.

„Oprostite, gospoda,“ odgovori Makso, „moja povest ne bo dolga in tudi ne zanimiva. Kar ob kratkem vam povem, kar sem doživel. Tudi opustim ves poetični nakit, vsako nepotrebno besedo. – Torej, jaz sem ljubil lepo mlado deklico, in tudi ona je ljubila mene. To mi je vsaj zatrjevala stotisočkrat, in jaz sem ji prav rad verjel. Saj so bili pa tudi za naju vsi pogoji, da bi lahko bila skupno srečna! Ona je bila ubožna, jaz reven; ona enakega stanu z menoj, in ona je prav tako hrepenela, da bi dobil čim preje službo, kakor sem hrepenel jaz sam. In njena mati je tudi vedela za naju zvezo in naju je blagoslovila! No, jaz sem se pa učil, in že sem bil dovršil vse rigoroze in se pripravljaj, da nastopim prakso, ko dobim od nje poročilo, da naj si poiščem drugo, ker se i ona poroči prav v kratkem z drugim, ki je pa nekoliko bogatejši od mene! — To je prav vsakdanje, kaj ne? Ko sem pa jaz strmel v drobne vrstice pred seboj, nisem verjel samemu sebi; čez dolgo sem se prepričal, da utegne biti vse to resnično. Ne rečem, da bi bil ta udarec prenesel kar tako, toda povem vam pa, da sem bil kuriran že v nekaterih dneh in to s preprostim receptom: „Ako nisi ti vreden nje, tudi

ona tebe ni vredna!“ — To je moja povest in, mislim, tudi skromen donesek k dokazom, da se najde malo-kje katera, ki ne bi bila enaka drugim!“

Ko je Makso končal, si je Matilda oddahnila.

„Torej, vendar ima še toliko sočutja do mene, da me ni postavil pred vsemi na sramotilni oder!“ je bila prva njena misel.

Toda drugi čut je bil takoj ves drugačen! Po-lastila se je je neka skeleča srčna žalost, in v prsih ji je bilo tako tesno, da si je jedva upala dihati.

Pred očmi pa ji je stala bridka, prepozno spoznana resnica, da je izgubila z Maksom zlato srce, da ji je odbežala z njim sreča življenja — in to po lastni krivdi. In to ji je bilo hudo, tako hudo, da bi se bila kmalu vnovič razjokala in to pred vsemi, ki so sedeli okoli nje. Čutila je, da ji je potreba svežega zraka; vstala je ter odšla na dvorišče . . .

Zunaj je bila krasna noč. Visoko na nebu se je ščeperil blede šcip, in ni ga bilo oblačka daleč na okoli. S kolodvora se je čulo prhanje lokomotiv, žvenket železnih odbijačev premikajočih se vlakov in sem-tertja kratek, rezek žvižg.

Matilda je sedla na klopico poleg zida ter globoko vzdihnila. Iz gostilniške sobe se je pa v tem hipu razlegal glasen smeh. Gotovo je bil zopet kdo razdril kako žaltovo.

A skoro nato so ji udarili na uho glasovi klavirja. Igravec je potegnil nekolikokrat po klaviaturi kot — preludij, a takoj nato se je zaslišala naslednja pesem:

„Kdo bi vedno tožen bil,
To ne more biti,
Bog je pamet nam delil,
Tožnost pozabiti.“

Matilda je spoznala glas Maksov, ki je pel solo, a vmes je udarjal zbor, in to je donelo tako tožno, tako srce pretresujoče v bajno, sanjavo-svetlo noč.

Ta preprosta pesmica je segala Matildi tako globoko v srce, da so ji stopile solze v oči. Glas Maksov pa je bil tako mehak, tako izrazit, da se je slišalo, kakor bi bil hotel dati duška neki tihi žalosti, ki skoro nečutno, kakor v lastni nezavesti, vendarle utriplje na dnu duše njegove . . .

Počasi in rahlo so se raztopili glasovi, in nastala je tišina. A v tem hipu je zaslišala korake po veži, in na dvorišču se je prikazal Makso. Bilo je videti, kakor bi iskal i on duška svojim čuvstvom v mirnem, svežem nočnem zraku.

Matilda se strese in hoče spet v sobo. Toda takoj se premisli in se stisne bolj v senco. Toda Makso jo je bil vendar zapazil in spoznal. Naglo je pristopil k njej pa dejal trdo, skoro ledeno:

„Nikar se ne bojte, gospa! Dasi bodeva odzdaj živela drug blizu drugega, vendar se nimate bati od mene niti najmanjšega kompromitovanja! To sem vam hotel povedati! Klanjam se vam!“

Obrnil se je takoj, a v hipu je viknila ona bolešno:
„Makso!“

Ustavila se mu je noga. Ozrl se je, in prsi so se mu burno dvigale. A takoj se je spet zdramil,

povzdignil ponosno glavo in se vrnil k svojim tovarišem.

Kmalu nato je stopala tudi ona k svoji družbi, uničena, potrta . . .

IX.

Bilo je dve leti pozneje.

Na mestnem trgu blizu stolnice je bila na dvo-nadstropni hiši takoj v pritličju nabita mala, črno-bleščeča deščica, ki so se na njej ščeperile velike zlate črke, tvoreče lepoglasno ime: „Makso Lovrin, doktor vsega zdravilstva.“

Neko jesensko jutro se je pred to hišo ustavila Travnova kočija, in iz nje je izstopil Traven sam. Naglo je krenil v vežo, potrkal na desnici na vrata in takoj stopil v ordinacijsko sobo Lovrinovo.

Doktor je sedel sam za hrastovo pisalno mizo ter čital neko brošurico, menda strokovnjaški časnik. Pušil je drobno cigareto.

Ko je zagledal Travna, je doktor naglo vstal, mu šel nasproti, in stisnila sta si roke prav prijateljski.

Traven je bil videti zelo dobre volje. Drobne ustnice so se mu vedno krožile na smeh, in blaženstvo in sreča sta mu odsevali celo iz sicer medlih oči. Ves je bil nekako bolj gibčen in elastičen nego sicer.

„Ah, hvala vam lepa, doktor,“ je hitel; „vi edini ste tvoritelj moje sreče! Vas samega mi je zahvaliti, da se kmalu uresničijo najsrčnejše moje želje!“

Makso se je bridko nasmehnil.

„Prosim, gospod profesor, storil sem samo svojo dolžnost, in ako se mi je posrečilo, je že to dovolj častno zame! Torej nobene hvale! Prosim, izvolite sestiti!“

In sedla sta.

„Moj Bog, kako sem bil že obupal o vsem! A tedaj mi je dobra sreča naklonila misel, da bi se obrnil do vas. In nisem se varal!“

„Jako me veseli, gospod profesor; čestitam vam,“ odgovori Makso.

„Ah, danes zjutraj je bilo, ko sem se zbudil zelo čemerem. Nič mi ni bilo prav, in glava me je bila že začela boleti. Ali tedaj mi je razodela pri zajtrku soproga veselo novico, ki se je nisem nadejal, da bi jo še kdaj slišal. Pomislite, črez dolga tri leta! — Takoj sem ozdravel, in prva moja pot je bila k vam, da vas zahvalim. — Toda zdaj več ne utegnem, hiteti moram domov! Pavel Pavlovič se najbrž že dolgočasi. — Upam, da nas na večer posetite! Ako ne bi prišli, bi bilo to jako neljubo nam vsem. Moj Bog, kako vas je treba že nekoliko časa sem vedno siliti, ako vas hočemo imeti med seboj! Pavel Pavlovič je vse časti vredna, nenavadna osebnost; menda ne izostajate spričo njega?“

„Nikakar ne, gospod profesor. Ako mi bode le možno, se odzovem cenjenemu vašemu vabilu!“ odgovori Makso.

„Torej do svidenja, gospod doktor!“

„Klanjam se, gospod profesor!“

Makso je spremil Travna do vrat.

Ko je kočija oddrdrala, je sedel spet k mizi in si podprl glavo v desnico. Neka temna senca mu je šinila preko visokega, belega čela. Bridek in pomilovalen nasmeh mu je legel na ustnice, in vzkliknil je poluglasno:

„Ah, ta dobri, a tako slepi, tako neumni mož!“

Skomizgnil je z ramami in stresel z glavo, kakor bi se hotel otresti jako neljubih in neprijetnih misli.

„Počakajmo, hočemo videti, kaj bode iz tega! Zrelo jabolko samo odpade! Da bi Travnica opomnil? Ne, on tega niti ne bi verjel; tu bi trebalo vse drugačnih dokazov! — In slednjič — kaj meni mar?“

Začel si je zavijati novo cigareto, vstal, leno legel vznak na divan in začel izpuščati sive kolobarčke proti stropu ter čakal potrpežljivo, ali se morda poljubi kakemu pacientu, da se zglesi . . .

V tem je dospel Traven domov.

Okoli vile so bila drevesa naložena s sadjem, da se je pripogibalo njih vejevje skoro do tal. Stare jablane so ponujale debela, rdečkasta jabolka. Na visokih hruševih drevesih so visele dolgopeceljne, podolgovate, rumenokožne hruške. Na vrtinčastih češpljah se je stiskalo med perjem svetlomodro ovočje. Vse je bilo videti tako sveže, tako sočno, tako živobojno, kakor bi bilo ponarejeno iz prosojnega, pobarvanega voska.

Ob južnem zidu vile same je že rumenelo široko, globoko narezljano listje vinskega trsa, spenjajočega se ob debeli cinkasti žici. Pod listjem se je sramežljivo skrivalo dolgo, svetločrno mastno grozdje, ki sta imela

okoli njega opravka rumenokljuni kos in srebrnopisani škorec. Izmed vsega tega krasa se je pa svetila bela vila, kakor nevesta, ki jo je obsul nebroj čestitajočih svatov.

Po beli, z drobnim okroglim kamenčevjem posuti vrtni poti se je izprehajala Travnova soproga. Bila je videti nekoliko bolj bleda in razmišljena, in njeno lepo oko je bilo nemirno. V levici je tiščala veliko, temnordečo rožo ter je z desnico nervozno trgala list za listom s cvetnega njenega oboda, da se je listje stlalo po tleh, in da se je za njo poznala dolga, krvavordeča črta.

Poleg nje je stopal visok, lep mož, vitkega stasa in krepkih, toda gibčnih udov. Oblečen je bil v častniško uniformo in v roki je vrtel šibko palico iz bambusa.

Tudi on je bil videti nekoliko nemiren in govoril ji je nekaj polutiho, naglo, skoro vsiljivo.

In ona se je včasi ozrla nanj, in iz njenega žarečega pogleda je odsevala – strast.

„Ne vem, Pavel, morda se še premislim. Saj veš, da žrtvujem zate vse, prav vse – mater, moža, življenje . . . Ali, kaj bi pa bilo potem, ako bi me ti zapustil! Kaj bi bilo iz mene – iz – “

Umolknila je in ozrla se vanj z nekim strahom.

On je pa položil roko na srce, povесil glavo in dejal skoro žalostno:

„Ti mi ne zaupaš?“

„Odpusti, Pavel,“ je hušknila naglo in mu stisnila roko.

Tedaj so se začule stopinje. Častnik je naglo izginil in odšel na nasprotni strani proti vili.

Od ceste sem pa je prihajal Traven.

Od daleč je postal in se zamaknil v pogled lepe žene. Iz vsakega njegovega kretanja, iz vsake najneznatnejše poteze se je poznalo, kako ljubi svojo soprogo, kako mu drhti srce v prsih, ko se ozira po njej.

Pristopil je k njej in stopal dalje po poti ob njeni levici. Tu se je hipoma ustavil.

„Ah, dušica moja, ti ne veš, si ne moreš misliti, kako sem srečen! Poželi od mene karkoli, ničesar ti ne odrečem, srčece moje!“

Matilda ga je molče poslušala.

„Glej to sadje,“ je nadaljeval Traven; „dozdaj sva je gledala in trgala sama. Toda ko pride prihodnja jesen, tedaj pa prineseva pod te hruške, pod te jablani – drobno, nežno stvarco – najinega sinčka ali hčerko, ki iztegne male svoje ročice po lepem sadju. In midva ga privzdigneva in mu utrževa najlepši plod in mu ga položiva v naročje. Ah, krasno! Kaj ne, dušica?“

Matilda se je nasmehnila.

„Beži, beži, norček!“

„Toda glej, tam prihaja tvoja mati,“ pravi Traven. Ali si povedala tudi njej že kaj o tem? Zakaj ne, dušica? Ali ne bode naju sreča toliko večja, ako zvedo vsi zanjo?“

„Kam pa misliš, dravec?“ odgovori Matilda. „Čemu bi takoj pravila vsemu svetu to novico? Ali misliš, da se zdi ta stvar vsakemu tako imenitna, kakor nama? Pojdi, pojdi!“

„Ne? Ako ti ni ljubo, pa molčiva! Saj res, prav imaš! Toda midva se bodeva vendar večkrat pogovarjala o tem, kaj ne, dušica? — Kje pa je Pavel Pavlovič?“

„Bržkone v svoji sobi,“ odgovori Matilda malomarno.

V tem je dospela Severica do njiju. Bila je videti še vedno sveža in čila, a postala je še okroglejša in bujnejša, da je bila skoro neokretna.

Izprehajali so se vsi trije po vrtu in parku, dokler jih ni poklicala kuharica k obedu.

X.

V Kotanju ni bilo nič garnizije, spričo tega je bilo tudi mestece po letu nekoliko bolj mrtvo. Toda pred dvema mesecema so bile v okolici velike jesenske vojaške vaje, ki so donesle Kotanjcem več življenja. Skoro je ni bilo hiše v mestu, da se ne bi videla v njej uniforma, da ne bi rožljale po njej dolge in težke sablje dragoncev, topničarjev in drugih častnikov. Dva-krat na teden pa je svirala na mestnem trgu vojaška godba, in kotanjska gospoda se je šetala po njenih taktih, in kotanjske gospodične so vztrajno koketovale z vitkimi oficirji. Marsikatero srce se je v tej dobi — izgubilo, in našel je je navadno kak golobrad poročnik ter je nanizal k drugim, ki so mu visela predrta in strta na nizu lepih spominov, kakor hrošči, ki jih nabode na trnje veliki srakoper. Koliko žarečih pogledov, koliko mehkih dotiklajev nežnih in krepkih rok, koliko pridušenih vzdiljajev, koliko jezic in ma-

lenkostnih spletk se je zvršilo tedaj v Kotanju, ki je bil sicer tako idilski, tako filistrski. —

Tudi v malih predmestnih hišah med prostimi vojaki in prostimi hčerami iz nižjih mestnih slojev — tudi tu je bilo nenavadno življenje. Na vsakem voglu, na vsakih vežnih vratih, na kamenitih klopeh pred hišami, povsod so postajali pod večer uniformovani fantje. Iz ozadja pa so se svetlikali beli predpasniki, žareli rdečelični drobni obrazki, se iskriale modre in črne in rjave oči. In na oknih že skoro ni bilo več cvetja. Populjeni so bili rdeči klinčki, razredčen je bil rožmarin, in rože že skoro niso imele več popja . . .

Na vrtu hotela pri „črem orlu“ je bila zbrana neki večer že pozno v noč družbica treh mladih častnikov.

Na vejah mogočnega kostanja so visele svetle sablje, in ob njih se je motno odbijala luč nekaterih že zakajenih svetilnic.

Oni trije pa so sedeli in se zvirali na stoleh okoli okrogle, z belim prtom pogrnjene mize.

„Tako je — častna beseda! — tako je! Ta Pavel Pavlovič — ta ima piramidalno srečo! — Tako je! Ali še nič ne veste? — Častna beseda!“ je nosljal mladi, sloki lajtenant Josipovič in si vihal in vlekel drobne črne brčice pod dolgim, več nego obilnim nosom.

Desno nogo je iztezal na bližnji prazni stol, a levo koleno je tiščal skoro do pod brade.

„Torej vendar resnično? Kolosalno! Ta impertinentna sreča!“ je vzklikal nadporočnik Ljubič.

„In nas eden, ali ste slišali, nas eden nima nikoli te sreče! — Prokleta!“ je viknil poročnik Resec, ki mu je bil ves podolgovati obraz razoran in posut z velikimi brazdami. Urezale so mu jih bile hude koze.

„Tako je — častna beseda — tako je! — Ta Pavel Pavlovič, ta zna, ta pa zna! — Častna beseda, a mi pa ne znamo!“ je dejal leno Josipovič.

„In zakaj zna? — Zato ker pozna življenje — častna beseda! — zato ker pozna ljudi, zato ker vidi vsakemu v dušo,“ je nadaljeval Josipovič. „Tristotisoč vragov! Mi se pulimo za te naivne, za te nedolžne goske, ki so komaj odrasle otročji srajci! Piramidalno! Prokleta neumno! In tako zabiti smo, da ne vemo, kje je boljše grozdje, da ga ne vidimo, kjer se nam ponuja samo!“

Izpuhnil je gost oblak dima iz svoje havanke in iztegnil še levo nogo na stol ter se naslonil pol na mizo, pol na deblo kostanjevo.

„Natakar, še en vrček!“ je pozval Ljubič. Hkratu je iztegnil izpod rokava manšeto ter zabeležil nanjo s svinčnikom že deseto črto — znamenje desetega vrčka.

„Torej nadaljuj, Josipovič,“ pozove Resec in napol zameži, da bi bolje slišal.

„Čemu so pa ti moderni zakoni? — Častna beseda! — Čemu so, vas vprašam? Vse prav za nas! Tako je! Tam je za nas polje, tam je tisto zrelo, sladko grozdje! Mar ni res? — Več nego resnično! — In — častna beseda! — Ta Pavel Pavlovič, ta ima imeniten nos; ta koj zavoha one pikantne zakonske razmerice pri najmanjši razpočici! Kolosalno!

— Predlansko leto v Brucku, lani v Zagrebu in letos, piramidalno, letos pa — tukaj v tem neznatnem gnezdu! In — častna beseda! — taka dama!“

„Kje sta se pa seznanila!“ vpraša Resec.

„Vrag ga vedi — častna beseda! — tega ne vem povedati! A faktum je, da tja zahaja, in faktum je, da bomo slišati še lepe reči. Tristo vragov, nič vere mu ne dam, da ne odpelje tudi te, kakor je ono v Brucku, kakor ono v Zagrebu! Piramidalno! In morda jo še kdaj srečamo ob njegovi roki tam ob sinji Adriji, in morda jo še kdaj potegnejo ribiči s svojimi mrežami iz morja, kakor so ono iz Save. Prokleti človek, ta Pavlovič! Častna beseda!“

„Torej pijmo,“ izpregovori Ljubič in izprazni kozarec. „Na zdravje vseh dam, ki so s svojimi možmi nezadovoljne, pa vse časti vredne in piramidalno požrtvovalne!“

In zopet je poklical natararja, ki je dremal v sobi, in ta je donesel na novo vsakemu vrček peneče se pijače. In na manšetu se je pridružila nova črta dolgi vrsti prejšnjih.

Tedaj pa je ob vzhodu zarožljala na drobnem kamenčevju jeklena sablja. Proti mizi je stopal ponosno vzravnani, lepega, kakor izklesanega obličja in temnih, globokih, kakor živo oglje žarečih oči — nadporočnik Pavel Pavlovič.

„Ah, že zopet znana družbica najmarkantnejših, najinteresantnejših, najlepših polkovnih častnikov,“ se je poklonil Pavlovič, odpasaval dolgo sabljo ter se ironski smehljaj.

„Hm, Pavel Pavlovič, še tebe je manjkalo! Tebe, najduhovitejšega, najdovtipnejšega, hiperpiramidalno srečnega nadporočnika, in družba je – izpopolnjena!“

Pavel Pavlovič ni odgovoril. Prisedel je k mizi, si naročil vrček piva in se zamislil.

„Prokleta sreča, nima je vsakdo!“ je siknil Ljubič.

„Grozno resnično!“ pritrди Resec.

„Ali nekdo jo ima!“ de Josipovič in pogleda Pavloviča, ki je sedel še vedno nem.

Ta privzdigne glavo in si pogladi lepe, črne brke. Ironski nasmeh mu leže zopet okoli ustnic, in malomarno izpregovori:

„Pri moji veri, čemu pa tudi vi ne poizkusite svoje sreče? Ti Resec, ti Ljubič, ti Josipovič – poizkusite svoje talente! Moj Bog, ali nimate oči? V tem Kotanju se najde semtertja imenitna družba, posebno kar se tiče ženstva. Omožene se dolgočasijo s svojimi možmi, ne-omožene koketujejo z možmi omoženih, drug se zaletava v drugega! In verujte mi, da si naberete neminljivih zaslug v ime zdrave pameti in dobrega okusa, ako posežete v to mravljišče. In ako vam pri tem obvisi kak individuum na rokah, ga takoj lahko zopet otresete, ko ste se ga naveličali! Kaj vam to mari, da so vse tako, recimo, pametne!“

Z rafinirano ironijo in popolnoma hladnokrvno je Pavel Pavlovič razkladal te svoje ciniško-epikurejske nazore.

„Torej ganite se,“ je dokončaval svoj govor. „Lahka je prilika, da pokažete svoje talente!“

„Škoda, Pavlovič, da nas nisi poučil prej! Zdaj je prepozno,“ odgovori Josipovič.

„Ah, saj res, pojutranjem odidete! Škoda, sicer bi vas bil jaz kam vlekel!“

„Ti praviš, odidete? Kaj pa ti, ali misliš ostati tukaj?“ vpraša Ljubič.

„Uganil si, brate! Mene je povabil profesor Traven, da se naselim v njegovi vili. In danes imam že dopust v žepu — za cel mesec,“ odgovori smeje se Pavlovič.

„Ti vražji človek!“ sikne Josipovič.

„Ah, kaj smo rekli!?“ pristavi Resec.

„Za nocoj bodi dovolj, truden sem nekoliko,“ de črez nekaj časa Pavlovič. „Plačajmo — natakari!“

In plačali so, si pripasali sablje, ki so kmalu potem rožljale po razdrapanem in slabem mestnem tlaku ter zbudile semtertja psa-čuvaja, da je s hripavim lajanjem začel motiti nočno tihoto.

* * *

Prav tisti večer se je vračal dr. Makso Lovrin iz bližnje vasi že pozno v noč proti domu. Poklicali so ga bili k nevarno obolelemu človeku že v mraku. Pot ga je vodila mimo Travnove vile.

Doktor je po bližnjih vaseh hodil vedno le peš in le, ako je bila skrajnja sila, se je vozil.

Tudi danes je hodil počasi po prašni cesti. Ko je stopal mimo vile, ni bilo čuti tam nič več živega, niti luči ni bilo videti nikjer.

Vse je bilo tiho, mrtvo, osamelo. Samo listje na drevju je šuštel v lahnem nočnem vetriču, in iz po-

toka za vilo je bilo slišati enakomerno pljuskanje valčkov, ki so se odbijali ob nakopičenem kamenju. Iz bližnje luže na polju so se čuli otožni glasovi žab, a na visokem topolu je živahno ragljala rega.

Tam daleč nad gorami so se kopičili sivi, fantastične nestvore oblikujoči veliki oblaki, a na jugozahodu se je semtertja zablislilo, da so za hipec pobledele redke zvezde na obzorju.

Makso je postal pred vilo. Nehote je pristopil k železni ograji in naslonil glavo ob njo. Zrl je nekoliko časa gori v temna okna, a kmalu nato se je odmaknil ter stopil dalje.

Ali v tem hipu se mu je zazdelo, da so zaškripala v ozadju okna. In takoj nato so se zašlišale rahle, škripajoče stopinje po drobnem kamenčevju. Pod drevesi pa se je prikazala visoka, temna moška postava.

Makso je osupnil. Instinktivno se je pomaknil bliže ograje in se sklonil nekoliko k tlom.

Oni pa je stopil skozi vrata v ograji na cesto in šel mimo Maksa, ne da bi ga bil opazil.

Makso je spoznal takoj prihajajoča kot častnika ter videl, kako je tiščal k sebi sabljo, da ne bi rožljala po tleh. Šele, ko je bil izginil za bližnjim ovinkom, se je začulo tudi enakomerno pritrkavanje sablje ob cesto in kamenje.

Tedaj je nadaljeval svojo pot tudi Makso.

„Ah, že tako daleč! Tega vendar ne bi bil verjel,“ je sikal Makso sam pri sebi. „Ubogi Traven!“

Polastil se ga je grozen dušni nemir, kakor še nikoli v življenju. Mrzlično se je tresel od razburje-

nosti. Od obcestnega grmovja si je utrgal mladiko, vtaknil nje konec v usta in jo nervozno grizel in zvečil med zobmi. Nevede je pospešil korake.

Temna častnikova postava je bila vedno pred njim.

In v Maksu je vzkipelo, ko je videl onega, kako stopa mirno, hladnokrvno in enakomerno pred njim, kakor da bi imel najlažjo vest na vsem svetu.

Makso je stisnil nehote pesti, zavrtelo se mu je v glavi, in desnica mu je nevede segla za pas, kjer je v rjavem usnju tičal majhen, nabit samokres. In stisnil je samokres v roko in odstranil varnostni zaklep. V vedno rastočem deliriju je pospešil še bolj korake, in kolikor bolj je hitel, toliko bolj je vrelo in kipelo v njem.

Pavel Pavlovič pa je mirno in z največjo slastjo vlekkel dim iz svoje smodke, in njen vonj je že dosegal za njim hitečega Maksa.

Ko je Pavlovič začul korake za seboj, se je ozrl, a takoj je nadaljeval svojo pot.

Že je stal pred vhodom k „Črnemu orlu“. Makso pa je hitel dalje. Samo še petnajst korakov je bil oddaljen od onega.

In tedaj si ni bil več v svesti svojega dejanja in nedejanja; lotilo se ga je neko blazno veselje. Postal je, vzdignil samokres in — meril.

Ali v tem hipu je izginil Pavlovič v „Črnem orlu“.

Makso je zaječal, ali kakor bi trenil, se je zdramil iz one omotice. Ta globoki zdihljaj mu je olajšal

notranjost, in kakor težka mora se mu je odvalilo od prsi. Grozno in jasno mu je sedaj stalo pred duševnimi očmi, kaj bi bil skoro učinil.

Potegnil je z levico preko čela in si obrisal bele znojne kaplje, ki so stale na njem.

In vtaknil je samokres zopet za pas . . .

Ko je prižigal čez nekoliko minut luč v samotni svoji sobi, je bil že skoraj popolnoma miren. Samo na obrazu se mu je čitala nenavadna izmučenost.

Legel je na divan. Roke so se mu še tresle od prestane grozne razburjenosti, a ustnice so mu šepetale:

„Moj Bog, moj Bog! Ali je res nikdar ne pozabim?“

XI.

Dr. Makso Lovrin je imel v mestecu in okolici zelo razširjeno zdravniško prakso. Takoj, ko se je bil nastanil v Kotanju, so se mu bile posrečile nekatere nevarne operacije, in kmalu je zaslovel kot najboljši zdravnik.

C. kr. okrajnega zdravnika že tako nihče ni klical, ker je imel pri glavarstvu vezane roke, a dr. Bric se je bil popolnoma vdal pijančevanju. Ni ga bilo dneva, da ne bi bil vinjen, in spričo tega so se mu začele tresti roke, in obraz mu je zabrekel. Ni čuda, da je ljudstvo izgubilo zaupanje vanj. Posebno pa je k temu še pripomogla neka sitna preiskava, ki bi bila spravila dr. Brica skoro pod ključ. Stvar se je bila tikala neke delikatne zadevice. No, na srečo njegovo se je bila stvar potlačila takoj v začetku.

Takoj, ko se je naselil dr. Lovrin v Kotanju, sta se bila seznanila s Travnom. Ta je bil prinesel simpatije do doktorja s seboj že z onega večera v Ljubljani. Povabil je takoj Maksa, naj ga obišče večkrat v vili.

Toda ta je imel pomisleke proti rednemu obiskavanju Travnove obitelji. Prejšnje razmere njegove s sedanjo Travnovo soprogo so stale med njim in njo kakor visok, neviden zid in niso dopuščale neprisiljene zabave s Travnovko in njeno materjo. Makso še ni mogel pozabiti nekdanje svoje izvoljenke, bal se je utripov svojega srca, bal se, da ne bi mogel zakrivati čutov svojih napram njej, bal se vseh možnih nedoglednih posledic.

Ko je bil prvič obiskal Travnna, je čutil žareče poglede Matildine, da si ni upal dvigniti svojih oči. Pri odhodu je čutil tako mehak pritisk žametaste njene roke, da ga je izpreletela po vsem životu sladka groza, kakor v nekdanjih blaženih časih prve ljubezni. In instinktivno je spoznal, da Matilda ni srečna s Travnom, da ji je srce prazno in pusto in mrtvo do zakonskega moža. Tu je bilo treba torej pozornosti!

Makso je bil trden značaj, kakršnih je najti malo. Napram takim odnošajem je takoj sklenil, da ne bode posečal Travnovih brez potrebe. Čemu bi odpiral še nezaceljene rane sam sebi, čemu delal morda še hujši nemir v srcu Matildinem? Traven mu je ponudil svoje prijateljstvo, svoje zaupanje, in on se kot poštenjak ni drznil zlorabiti niti oskruniti tega zaupanja, ampak se ga je hotel izkazati vrednega.

Toda kadar Maksa ni bilo dolgo k njim, ga je kmalu Traven posetil in odvedel v vilo. Tam se je okoli Travnovke zbirala redno vesela in izbrana družba, in ko je bil Makso uveden v to družbo, se ji ni smel več odtegovati, sicer bi ga bili smatrali za neokretnega filistra. Zahajal je torej v vilo nekako primoran. A vsakikrat, kadar je došel tja, se je bolj prepričal, da je zakonska sreča Travnova — na razpotju.

In Traven? Ta je bil srečen, da je imela žena njegova toliko častivcev, srečen, da ji je mogel biti na uslugo z vsem, kar je poželega. Niti v sanjah si ni mislil, da nima ona zanj prav nič simpatije. Saj je bila vedno pozorna proti njemu, dasi morda res nekoliko hladna. Ali kdo bi vedno govoril samo o ljubezni? V dejanju se kaže ona najbolje!

Travna je skelelo samo nekaj. Z živimi bojami in z idealno domišljivostjo si je bil naslikal očetovsko veselje in hrepenel od dne do dne po trenutku, ko mu napove soproga to srečo. Toda tega le ni hotelo biti, a tretje leto, odkar sta bila poročena, se je že bližalo koncu.

In o tem je potožil nekega dne Maksu in ga prosil zdravniškega sveta in pomoči . . .

Nekega poletnega dne takoj po obedu je dobil Makso drobno, duhtečo posetnico. Na eni strani je bilo na njej ime Matildino, a na drugi nekoliko besed z dobro znanimi, drobnimi črkami njene roke.

„Blagovolite me obiskati takoj popoldne — bolna sem!“

Te kratke, navidezno hladne besede so takoj spravile Maksa iz ravnotežja. V tem hipu še normalno razpoložen, je postal na mah nervozen in nemiren. S trdimi koraki je premeril nekolikokrat sobo, sedel na divan, vstal, zopet sedel . . .

„Ne pojdem in ne pojdem!“ je siknil naposled odločno.

„Česa naj iščem tam? Traven mi je snoči pripovedoval, da odide danes nekam, in da ga ne bode doma ves dan. Ona je tedaj sama doma! — Sama! — Ali je res bolna? — Komedija! — Počaka naj, da bode doma tudi on! — Jutri pojdem!“

In zopet je hodil in razburjeno korakal po sobi.

Danes se mu je nudilo, da bi bil lahko sam z njo, in jasno in očitno je bilo, da je ona to tudi želela. Kaka lepa prilika! Kako bi jo izkoristil kdo drugi! Ako ne radi drugega, pa saj radi maščevanja! Pokazal bi, kako jo črti, kako jo prezira, kako jo . . .

Toda dalje ni mogel misliti.

„Ne pojdem in ne pojdem!“ je siknil zopet.

„Čemu se delaš tako poštenega? Ali ni celi svet gola komedija? Ali ne slepimo drug drugega? Ali niso oni, ki se delajo poštene, največji lopovi? Ni-li vse licemerstvo, hinavščina, gola fraza, laž!? Čemu hočeš biti ti boljši od drugih? Ali si ti zamešen iz boljših snovi, nego so drugi? Ali ne polje tudi po tvojih žilah kri? — kri! — Bah, ne bodi neumen! Uživaj trenotek, ki se ti nudi; uživaj ga ti — ako ne, ga bode užival mesto tebe drugi, in smejal se ti

bode, da si osel, tepec, ki ne poznaš sveta — da si nezrel fantast, ki bi rad preobrnil svet! Uživaj!“

Neki glas mu je govoril to, in Makso se je prijel za glavo, kjer mu je vse vrelo in bučalo, kakor v apneni peči.

„Ne pojdem in ne pojdem!“ si je ponovil v tretje.

Stenska ura v podolgovatem, svetlem orehovem zapiralu je udarila dve.

Makso se je ozrl nanjo in obenem potegnil svojo žepnico ter primerjal obe.

„Res je, dve je — še je čas!“ si je dejal.

Ali v tem hipu je sedel za mizo, vzel svojo posetnico in zapisal na zadnjo stran:

„Milostiva! Oprostite, danes ne morem — dolžnost me kliče k bolniku, ki potrebuje nujno moje pomoči. Torej jutri!“

Vteknil je posetnico v zavitek, in že je hotel poklicati deklo, da jo ponese na določeni naslov. Tedaj nekdo glasno potrka.

„Noter!“

Med vrati se pojavi dražestna oseba gospoda Štipka Leščnika.

„Uh, gospod doktor, kakšne stopnice! Torej nogo bi si bil kmalu izvil na njih! Torej dajte jih popraviti; zanikarni gospodarji to! Torej gospod doktor, kam pojdeva? Pri „Belouški“ so prav zdaj nastavili nov sodček! Brr — kako to kri potolaži! Torej pojdeva?“

Pri vsaki drugi priliki bi bil doktor odklonil tako vabilo, a danes mu je prišlo prav. Želel si je nekoliko razvedrila. Gospod Štipko pa je nadaljeval:

„Uh, kakšna vročina tam zunaj! Blagor jim, ki so dobro rejeni, ki imajo torej mastne trebuhe! Vi veste, gospod doktor, kaj ne da, taka-le mast hladi? Torej takim-le debeluhom ni po letu kar nič vroče? Torej pomagajmo si! Torej pijmo pivo; pivo debeli človeka, in prihodnje poletje že laže prestanemo to proketo vročino! Torej . . .“

Makso je bil v tem vzel klobuk in palico in si je natikal obligatne rumene rokavice.

„Kaj? Tristo Japoncev! Še rokavice, gospod doktor? Torej . . . torej — ali ne veste najnovejših vesti? Danes sem poizvedel, da bomo imeli v okolici velike jesenske vojaške vaje! Torej, zopet nova zabava, kaj ne, gospod doktor?“ je še vedno besedičil gostobesedni gospod Štipko.

„Torej pojdiva, gospod kontrolor!“

Gospod Štipko ga je pogledal nekoliko od strani, natikal ozkokrajni svoj klobuk na debelo glavo z obema rokama in pogledal v zrcalo, kako mu stoji.

Potem se je obrnil na eni nogi, in stopala sta z doktorjem počasi po stopnicah.

„Torej“ — nadaljevati ni utegnil, beseda je zastala gospodu Štipku v grlu. Pred vrati je bil namreč zagledal — Travnovo kočijo, ki se je bila vprav ustavila.

Makso je prebledel.

Kočijaž pa je na kratko sporočil, da želi gospa Travnova takoj gospoda doktorja, ker je nekaj obolela.

Zdaj ni bilo moči odreči. Makso je že segnil v žep, da bi oddal pripravljeno pisemce; toda takoj je pomislil, kaj bi utegnil sklepati navzočni kontrolor, ako odreče.

Opraviči se torej gospodu Štipku in sede v kočijo.

„Prokleta! Da bi me bil vsaj vzel s seboj!“ je zamrmral gospod Štipko in koračil počasi dalje v prahu, ki ga je povzročila nagla vožnja Travnove ekvipaže. In ta pogoltnjeni prah je podvojil žejo v gospoda Štipka grlu. Ko je sedel že za mizo pri „Belouški“ ter si otiral pot izpod namazanih svedričastih las, je še vedno prhal in kašljal in vlival vase nečuvvene množine na novo nastavljene motnorumene tekočine. —

* * *

Na nizkem, z rumeno svilo prevlečenem naslanjaču v svoji sobi je napol sedela, napol ležala gospa Travnova.

Težki, črešnjevo-rdeči, s pomarančnimi povprečnimi črtami in orientalskimi okraski pretkani zastori so branili v sobo še tistim redkim solnčnim žarkom, ki so se hoteli vkrasti vanjo skozi priprte lopatice zeleno pobarvanih žaluzij, ter so tvorili hladeč polumrak. Po sobi se je širil mamljiv, opojen vonj raznih esenc, ki tvorijo imenitni in skrivnostni del ženske toalete in — čarobnosti.

Gospa Matilda je bila oblečena v ohlapno domačo obleko iz svetlega, temno-kariranega mervilleuxja, ki je delala njeno polt še nežnejšo. Na prsih je bila globoko izrezana, da se je že od daleč svetil kakor alabaster beli vrat. Okoli in okoli izrezka so bile pošite široke bele čipke, ki so se vile tudi navzdol po prsih in obrobljale kratke, komaj do laktov sezajoče široke rokave. Izmed njih so zrle polne, bele,

okrogle roke. Izpod dolgega krila pa so koketno gledali konci koničastih, svetlo-rumenih, atlasnih cipelic, opirajočih se na nizko, poblazinjeno podnožnico.

Gospa Matilda je bila še vedno lepa, dražestna žena. Glavo svojo z naivno-koketno frizuro je naslanjala v desnico. V njej je stiskala med dolgimi, belimi prsti svilen robec rožnate boje.

Na nizko belo čelo ji je legla komaj vidna senca, kakor bi jo mučila sitna skrb. A ko je semtertja uprla pogled na steno, kjer je viselo skoro do tal dolgo, z zlatim, širokim okvirom obrobjeno ogledalo, se je vselej skoro zadovoljno nasmehnila in pošepnila kakor nekdanj:

„Bomo videli!“

Toda minute so ji postajale dolge. Nestrpno je stresla včasih z glavo in vlekla na ušesa, da li ne prihaja kdo. Ko le ni hotelo biti nikogar, je ukazala napreči, in voz je zdrdral po doktorja . . .

Vendar!

Pred vilo se je bila ustavila kočija. Matilda si je naglo pogladila obleko, se naslonila v naslanjaču ter zaklopila oči. Delala se je mirno, a pri vsem tem ni mogla ubraniti, da se ji ne bi bile prsi nekolikokrat dvignile skoro krčevito.

Tedaj je oglasila hišna dr. Lovrina, ki ji je stopil v sobo za petami.

Blizu vrat je postal in se nemo poklonil.

Ta polumrak, ta tišina, ta z opojno vonjavo nasičeni vzduh, a tam na mehkih blazinah na naslanjaču nebrižno, skoro leno sloneča krasna gospa, ki

je povzdignila v tem trenutku proti njemu svoje velike, vlažno se svetleče, skoro proseče oči, a jih je takoj povesila kakor v naivni zmedenosti – vse to je vplivalo čudno na živce Maksove.

V neki nezavestni omotici, kakor v polusnu je stopil nekoliko korakov dalje in se ji je približal.

In tu so mu zableščali prav pred očmi njeni bujni, k uživanju vabeči, fino modelovani udje. In zavrtelo se mu je v glavi, in šepetal mu je neki glas:

„Glej, do tega imaš ti prvo pravico! Vse to je bilo nekdanj tvoje in je še lahko tvoje!“

Matilda je slutila, kaj se vrši v Maksu. Privzdignila je zopet oči, in v njih je bilo izraženo jasno:

„Zopet si moj, ne pobegneš mi več!“

Kakor slučajno, nehote in nevede se je sklonila napol pokoncu in razprostrla roke. Ustnice so se ji napol odprle v blažen nasmeh, in prikazali sta se vrsti drobnih, belih, krasnih zob.

In Maksu so se zašibila kolena. Neka nepoznana, nepremagljiva moč ga je silila v njeno naročje -- ni se ji mogel protiviti.

V tem hipu so se zaslišale stopinje na hodniku, rahle, zadušene stopinje. Nekdo je šel mimo vrat.

Ta sam na sebi tako ničevni slučaj je zdramil Maksa. Hipoma se je zavedel. Siloma se je otresel razkošnih misli, in samo eno mu je stalo pred očmi – dolžnost!

Skoro hripavo in trdo je izpregovoril:

„Milostiva, zahtevate?“

Prestrašeno ga je pogledala. To ni bil več tisti človek, kakor še pred kratkim hipcem. To je bil zopet navadni, svoj posel izvršujoči, hladnokrvni – zdravnik.

Ponudila mu je prostor zraven sebe.

„Tega mi vendar ne odrečete, da ne bi vsaj trenotek sedli,“ je izpregovorila skoro šepetaje in s prisiljenim nasmehom.

In sedel je.

Nastal je neznosen molk.

„Gospod Lovrin“, je izpregovorila ona čez nekoliko časa. „Vi me sovražite, ali verujte mi, bolj sem vredna vašega – kako bi se izrazila? – vašega usmiljenja! Vi se smejete? – Glejte, prikovana na moža, ki ga ne ljubim, ki ga nisem nikdar ljubila in ga ne bodem nikdar ljubila – sem dolgo želela trenotka, da se pogovorim z vami iz oči v oči. Razjasniti vam moram iz prošlega življenja nekatere razmere, ki so storile iz mene to, kar sem. Ali odmikali ste se mi vedno – prosim potrpite, da izpregovorim! Ko boste slišali iz mojih ust golo resnico, tedaj sem prepričana, da me ne obsodite tako ostro, kakor me očitno obsojate zdaj! Danes je za to prilika!“

Makso je molčal, a ona je nadaljevala. Kolikor več pa je govorila, toliko bolj je bila razburjena in skrajnje nervozna.

„Oh, kolikokrat se spominjam še onega lepega časa, ko sem mlada, skokonoga, komaj šestnajstletna deklica nekega lepega dne srečala prvokrat v kotanjski čitalnici vas . . . Spominjate se še, da ste bili takrat v Kotanju na počitnicah pri svojem stricu, tedanjem

sodniku, ki je kmalu potem umrl? . . . Bili ste takrat v prvem letu na vseučilišču . . . In pri prvem srečanju sem vas že ljubila, ljubila s prvo, neizkušeno, a pravo ljubeznijo! In ko ste mi čez dva dni potem pisali ono drobno pisemce, ki sem je našla v knjigi, ki ste mi jo bili posodili -- kako sem vztrepetala veselja in blaženosti -- kako sem je poljubovala in skakala in plesala po svoji sobi! In prišla je moja mati in našla je ono pisemce na mizi in -- se veselila z mano . . . Tako ste začeli zahajati k nam -- in bili so zame to najlepši časi! . . . In za vas?"

Vprašala ga je to tako mehko!

Toda Makso ni odgovoril ničesar. Tudi njemu so se pri tem lahkem, nežnem pripovedovanju zbujali lepi spomini. A slutil je, da je vse to pripovedovanje naperjeno na efekt, in da mu utegne biti nevarno.

„Vi molčite? Dobro! Tudi jaz hočem hitro preskočiti to dobo . . . Ljubila sva se oba, in komaj sem čakala dneva, da se vzameva. Videla se nisva potem več, a najina oddaljenost je netila toliko bolj najino ljubezen, in pisma sva si pisala teden za tednom . . . Ne bom vam torej zatrjevala, da je bila tedanja moja ljubezen prava in globoka!“

Zamislila se je nekoliko, a takoj nadaljevala:

„In tedaj je prišel v Kotanj Traven. Moj Bog, kako mi je bil zopern ta človek! Toda začel je vztrajno hoditi za mano, in -- podpirala in priporočala ga je moja mati. In to, kar vam povem zdaj, me gotovo oprostí v vaših očeh. -- Moja mati je bila tako zadovolžena, da se ni mogla nikamor geniti. Slednji dan

so bili upniki nad njo, in včasih nismo imeli niti najpotrebnejšega v hiši. Saj veste — pokojnina je bila majhna, a mati moja je hotela med svetom nekaj veljati! In tako je bilo treba trošiti! Ko se je oglasil Traven, je bila ona vsa pokoncu. Nisem ga imela več miru pred njo, in dan za dnevom mi je slikala ugodnosti zakona s Travnom. Jaz sem mater ljubila in slednjič sem se ji vdala in — vzela sem Travnica brez ljubezni . . . In zdaj, moj Bog, zdaj sem nesrečna, popolnoma nesrečna!“

Skrila je obraz v robec in zaihtela.

Toda Makso je ostal še vedno miren.

„Dotlej sem živela že še mirno. Toda srečala sem vas v Ljubljani, in od tedaj ga ni več miru v mojem srcu! Preveč čutim, kaj sem izgubila z vami! — In nesreča je hotela, da ste prišli v Kotanj — usoda mi vas je poslala pred oči, da dan za dnevom bolj občutim vso svojo — svojo nesrečo! — In vi, vi ste — tako hladni!“

Pogledala ga je s solznimi očmi, proseče, očitajoče.

A Makso ni povetil svojih oči. Dasi se ga je lotila pri teh besedah zopet ona razburjenost, vendar je zbral vso svojo energijo ter dejal počasi in resno:

„Čemu bi pogrevali te spomine, milostiva? Ako menite, da sem vam imel kdaj kaj odpustiti, tedaj sem storil to že davno! Toda zdaj, zdaj imava vsak — druge dolžnosti! Prepozno je zvoniti po toči! Najini poti sta se ločili, hodiva torej vsak zase — pot poštenosti! Vi imate dolžnosti do moža — in te

niso majhne – niso otročarija! Jaz imam dolžnosti do vsega človeštva! -- Ne igrayva torej z ognjem! -- Še nekaj! – Vi menite, da me še vedno ljubite. To ni resnično. Vi se samo mučite in mamite z iluzijami. Lotite se kakega resnega dela, potrudite se ustrezati v vsem svojemu soprogu in – vse vas mine! Poglejte ga, kako zlato dušo ima! Kako naiven, kako pošten je v vseh svojih nazorih in vzorih! Niti od daleč se mu ne sanja, da bi utegnili biti svet tako popačen, kakor je v resnici. Njegove knjige in vi ste mu edino veselje, edino življenje. Družbo sprejemlje in vanjo zahaja samo spričo vas – samo, da vam nudi priliko, da se veselite in zabavate! – Ali vas ne bi pekla vest, ako bi temu možu uničili njegove ideale, ako bi ga spravili na rob zdvojenosti in obupa? Pomislite vendar!“

„Ah nič mu ne bode, prav nič,“ si je mislila Matilda. „Preneumen je za to!“

Ali rekla ni ničesar.

Makso pa je še pristavil:

„Toda oprostite, milostiva, da sem se drznil in vam to povedal. Nekdanji moji odnošaji napram vam me morda opravičujejo v to! -- Klanjam se vam, milostiva!“

Poklonil se je hladno, vzel klobuk in odhajal.

A tedaj je planila k njemu ona, mu ovila žametasto-mehke roke naglo in krepko okoli vratu in naslonila glavo na njegovo ramo.

„Ali me moreš tako pustiti, ti trdi, trdi mož? Ali te res nič več ne veže na nekdanjo svojo Ma-

tildo? Govori! Ah, govori – samo besedico upanja mi vlij v prazno srce moje, in srečna bodem! In nikdar več ne bode razgovora med nama o tem! Samo reci, da me še ljubiš! Makso!“

In stiskala ga je k sebi in položila svoje mrzlično-vroče ustnice na njegove.

In spet je gorelo v njem, in kmalu bi bil obnemogel. A tedaj je hipoma stala pred njim in železno svojo roko iztezala mu v svarilo – dolžnost.

„Ne morem!“ je zajéčal skoro obupno.

Tedaj se je pa njej izvil iz grla bolesten vzklik, ki ga rodi samo skrajnja zdvojenost. Pahnila ga je od sebe in se vrgla zopet v naslanjač.

„Hinavec!“ je sikala za njim . . .

Makso pa je stopal navzdol po stopnicah, in nič lahko mu ni bilo pri srcu. Storil je svojo dolžnost, a pri vsem tem ni bil zadovoljen sam s seboj.

Izmučen do skrajnosti, niti razmišljati ni utegnil več. Mehanično je korakal po prašni cesti, naglo, ne meneč se za neznosno vroče solnčne žarke, ki so pripekali, da je človeku hotelo biti slabo.

Dospevši v mesto, je zavil takoj k „Belouški“, da bi se nekoliko razvedril. Tam se je že z dvanajstim vrčkom piva „debelil“ gospod Štipko, ki si je pri tem samoljubnem delu pa dal tudi opraviti z rdečelično, debelo hebo.

* * *

Severica je poslušala pri vratih ves nastop med Maksom in hčerjo. Kakor senca je stala nepremično ob ključavnici in vlekla na ušesa. In tedaj ji je legel

večkrat zadovoljen smehljaj na ustnice. Toda pri zadnji sceni, ko je Makso obvaroval tako trdno svoj značaj, je nakremžila obraz, in porogljiv izraz ji je šinil na ustnice.

„Oh, ta tepec!“ je siknila in se naglo umaknila od vrat, ko se ji je bližal Makso. „Moj Bog, ali je res tako neumen, ali je tako grozen hinavec!“ —

X.

Makso se ni bil po tej sceni že nekoliko dni nič oglasil pri Travnovih. Ko ga le ni hotelo biti več na izpregled, ga je obiskal nekega dne Traven sam.

„Moj Bog, kaj smo vam storili, da nas ne obiščete kar nič več?“ je vprašal Traven. „Moja soproga je vidno bolna, kar po cele dneve tiči v svojih sobah. Družbo, ki nas poseča, pa mora zabavati moja tašča in jaz sam. Vprašal sem jo, naj-li pošljem po vas, a odklonila je, rekoč, da ji ni nič, da se ji samo nič ne ljubi. Jaz pa smatram to za začetek kake hude bolezni. Obiščite nas vendar!“

In res se je bila Travnovke lotila po onem razgovoru z Maksom neka melanholija. Vdala se je bila popolnoma sanjavosti. Po cele dneve je presedela zamišljena in nebrižna za vse, kar se je godilo okoli nje. Nihče ni smel biti pri njej, celo mater je navadno skoro surovo odpodila, kadarkoli se je prikazala.

Pri tem je trpela tudi Severica. Dobro je vedela, kaj je hčeri — dobro vedela, da je skrajnje žaljeno njeno samoljubje. Vedela je tudi, da utegne imeti to slabe posledice, ako ne nastopijo kake druge, nenadne

razmere. In pri tem jo je pekla vest, da je ona kriva vsega. Ko ji je namreč hči očitala po onih dogodkih v Ljubljani, da je ona kriva, da je izgubila Maksa, tedaj ji je sama mati — dasi prikrito in zavito — nasvetovala, da ima lahko tako na skrivnem še ljubavno razmerje z nekdanjim ljubimcem. Saj Traven tega tako nikdar ne bode zapazil, ker je preveč — preprost. In tako je netila Severica sama v hčeri ogenj, ki bi bil drugače morda pogasnil. A to je storila samo zato, da je imela mir pred hčerjo, da ni poslušala vedno istega očitjanja.

Toda Severica ni pomislila možnih posledic, ni pomislila, kako vedno večja strast razjeda Matildi srce. Kolikor bolj pa jo je preganjala Maksova podoba črez dan in po noči, toliko bolj je opuščala vse ozire na Travna. Ta ji je postal sčasoma prava ničla. A na njegov pogled se je tako navadila, kakor na pogled kočijaža, ki jo je prevažal po izprehodih. In tako mu je iz gole navade, skoro nehote privoščila semtertja lepo besedo, se mu je celo smehljala. In Traven — je bil srečen! In dovolila mu je celo, da vpraša pri „doktrju“ za zdravniški svet glede toliko zaželjenega smotra. —

Tako je bilo, ko je prišla Matilda do bridkega spoznanja, da se odbijajo ob Maksovem značaju vse njene umetalnosti. Tako nenaden, tako grozovit je bil učinek onega sokoba med njo in Maksom, da bi bila skoro zblaznela.

Traven je bil obupan nad soprogino izpremembo in pričakoval je od Maksa dobrega sveta. Zato je stopil ponj.

Makso ga je poslušal in takoj odšel z njim. Težka mu je bila ta pot, kakor morda še nobena v življenju. Vedel je, da je on kriv te nagle izpremembe, a ni smel, ni mogel ravnati drugače. Toda ljubil jo je še vedno z vso nekdanjo ljubeznijo, ki jo je izkušal zaman zatreti že tolikrat.

Zlovoljen in potrft je šel s Travnom.

Ko sta dospela v vilo, jima je stopila sama Severica nasproti. Traven je odšel soprogo prosit, da sprejme doktorja.

Toda Matilda ni hotela slišati ničesar. Odločno je izjavila, da ne sprejme nobenega doktorja. In Traven je šel potrft od nje ter poslal k njej svojo taščo. Tudi ta se je vrnila, ne da bi bila kaj opravila, a poznalo se ji je, da ni bil baš prijeten nje nastop pri hčeri.

Makso se je ustavil še nekoliko časa in sedel s Travnom v vrtno lopo. Priporočal mu je, naj pripravi soprogo vsaj do tega, da zapusti svojo sobo, da se vsaj izprehaja po vrtu med zelenjem in cvetjem. Včasih naj se pelje na izprehod, ker drugače se utegne izcimiti iz takega njenega stanja prava pravcata melanholija, ona grozna, tihotapna bolezen, gotova predhodnica smrtonosne sušice. Priporočal je nazadnje tudi Severici, naj pazi, da ne bode hči vedno sama. Ako ni možno drugače, naj se ji včasih vsili in naj jo izkuša razvedriti . . .

Ti nasveti so pomagali le malo. Travnovka ni pustila do sebe. Navadna družba, ki se je zbirala v vili, je morala biti zadovoljna s tem, da se je vselej

Matilda opravičila, da je bolna. In to je potrdil tudi doktor Lovrin, ki je prihajal na Travnovo prošnjo večkrat v vilo, da bi se cela stvar ne videla, kakor bi se bila Matilda samo naveličala te nekdanj nad vse priljubljene družbe . . .

XII.

Take so bile razmere, ko so zbudili neko jutro prebivavce v Travnovi vili bučni glasovi vojaške koračnice. Vmes se je slišalo enakomerno teptanje na stotine nog, prhanje častniških konj in peketanje njih kopit. Zadaj so ropotali vozovi.

V vili je vse hitelo k oknom in na vrata.

Spodaj pa se je vrstila mimo vrsta za vrsto trudnih, zaprašenih vojakov, svetile so se v jutranjem solncu sablje častnikov, rdeli potni obrazi vojakov, razgreti od pušk in napolnjenih telečnjakov.

In te pisane, velike družčine nikakor ni hotelo biti konec.

Traven je stal na vrtnih vratih ob cesti in zrl z zanimanjem ta slikoviti prizor.

Ko je bil že skoro ves polk mimo njega, je Traven namah videl pred seboj mladega častnika, ki je jezdil mimo njega. Hipoma je ustavil konja in ga pazljivo motril.

„Tristo – menda se vendar ne motim?“ je vzkliknil nadporočnik Pavel Pavlovič. „Gospod profesor Traven?“

Traven ga je takoj spoznal.

Veselo je stopil k njemu in mu podal roko.

„Dobro došli v našem mestecu, gospod nadporočnik! Toda, kako to, da prihajate s tem polkom?“

„Oh, usoda, usoda!“ je viknil Pavlovič. „Že dve leti je, kar sem premeščen semkaj. In tako romam po svetu — kakor Ahasver, prav kakor Ahasver! Toda, na svidenje, profesor!“

„Posetite me, tukaj stanujem!“ je pristavil Traven.

„Izborno, izvrstno! Kdo bi si bil mislil, da najdem tukaj starega znanca! Hvala za vabilo — bržčas je izkoristim že nocoj!“

In razšla sta se . . .

Od zgoraj v vili pa se je tačas odmaknila od okna Travnova soproga Matilda. Videla je, da se soproog pogovarja s tujim častnikom, in to je zbudilo v njej radovednost.

Takoj nato je stopil v njeno sobo Traven. Ali ona je čakala, da ji pove sam novico.

Zato se je naslonila malomarno v naslanjač, in oni trudni izraz ji je zopet legel na lice, ki je bilo že nekoliko časa vedno blede.

„Pomisli, dušica,“ je dejal Traven, „starega znanca sem našel zdajle med častniki!“

„Kdo pa je?“ izpregovori poluglasno in leno ona.

„Nadporočnik Pavel Pavlovič. Najino znanje je že precej staro. Še kot kadet je bil pri polku v P., kjer sem služboval jaz, in slednji večer smo se shajali skupaj v kavarni. Mladi mož se mi je bil takrat zelo priljubil, in prav vesel sem, da sem ga zdaj naletel. Povabil sem ga na večer k nam! Torej, dušica, kaj ne, da se tudi ti udeležiš nocoj te družbe? Nočem

te siliti, ali dobro bi ti delo!“ je dejal rahlo Traven in se ji približal.

Matildi pa je bila tedaj šinila nova misel v glavo.

Oko ji je za hip zažarelo, in skoro vesel izraz ji je šinil po obrazu.

„Ali pride tudi doktor Lovrin?“ je vprašala naglo.

„Skoro gotovo,“ je menil Traven.

„Dobro — morda pridem doli!“

Kdo je bil zdaj srečnejši od Travnna!?

Pristopil je k ženi, ji pogladil lice in ji sedel nasproti v mehki naslanjač.

* * *

Mrak je legal po dolini, in hladnejša sapica je zibala dozdej razbeljeni vzduh.

V vrtni lopi Travnove vile pa so sedeli: Traven, dr. Lovrin, nadporočnik Pavel Pavlovič, Severica in Matilda. Črez dolgo je bila prišla zopet v družbo.

Matilda je bila videti nocoj izredno dobre volje. Sedela je prav zraven nadporočnika, da se ga je skoro dotikala.

Pavel Pavlovič pa je pripovedoval zgodbe svoje odkar se nista bila videla s Travnom. Znal je pripovedovati izborno in šegavo, in Matilda ni obrnila oči od njegovih ust.

In vsak hipec se je veselo zasmejala.

Za Maksa se niti ni zmenila, kakor da ga ne bi bilo v družbi. Severica je premišljevala, kaj pomeni nocojšnje vedenje Matildino. Razbijala si je glavo in res je prišla do pravega zaključka.

„Ljubosumnega hoče storiti Maksa in mu s tem vrniti razžalitev!“ je mislila sama pri sebi ter -- privoščila Maksu to sladko čutilo.

„Tu je pretesno v lopi,“ je menila Matilda, ko je nehal pripovedovati Pavlovič. „Pojdimo raje po vrtu do večerje!“

Vstali so.

Tedaj je ponudil Pavlovič Matildi roko, in ta se je takoj brez obotavljanja naslonila ob njo.

In stopala sta naprej, a ostala družba je postajala, si ogledovala različne nasade in se pogovarjala.

„V taki tihoti, v takem idilskem miru, milostna, v takem bi hotel živeti! Ah, kako vam zavidam! -- Ali naše nestalno življenje je podobno ciganskemu; oprostite, milostiva, da se drznem izpregovoriti pred vami to plebejsko besedo!“ je govoril poltiho nadporočnik Pavlovič in ji pri tem večkrat pogledal v velike, sanjavo zroče oči.

„Ah, kako srečen mora biti človek, ki sme zraven takega posestva imenovati svojo tako ljubeznivo, tako dražestno, tako krasno gospo,“ je nadaljeval in ji stisnil krepkeje žametasto roko.

In ona mu je ni odtegnila.

Za velikim jasminovim grmom se mu je vstavila noga, kakor nehote.

In postala sta.

„Moj Bog, kaj vam je, gospa? Ali so vas morda celo besede moje razžalile, da imate solzne oči?“

Res je bila stopila Matildi solza v oko, sama ni vedela, spričo česa.

„Ah, nikakor ne, gospod Pavlovič,“ je dejala naglo in segnila po robec, da se obriše. „Ali spomnila sem se . . .“

Toda on ji ni pustil govoriti, niti si otreli solze. Naglo se je sklonil ter ji s poljubom posrkal kapljo, ki ji je že bila pripolzela na lice.

Zardela je pod tem žarkim poljubom, se zopet oprijela njegove roke, in stopala sta dalje. Bližali so se glasovi izmed zaostale družbe.

„Gospod nadporočnik, tukaj semle pojte, tukaj je krasno!“ je zaklical Traven.

Matilda in Pavlovič sta se obrnila in stopala proti onemu kraju.

„Ali vas smem večkrat obiskati?“ je hušknil Pavlovič.

Njegovo oko je viselo žareče in koprneče na njej.

Ozrla se je k njemu, in pretreslo jo je, kakor bi bila zavela ledena sapa raz gorske robove.

Takoj je povabila oko in odgovorila tiho, a naglo, da je jedva razumel:

„Kadar vam drago in vam dopušča čas . . .“

Pridružil se jima je Traven.

A zadaj sta stopala Severica in Makso.

„Kaj ne, gospod doktor, lep in zanimiv mož, ta Pavlovič?“ je vprašala zlobno Severica in se ozrla v Maksa.

Makso je čutil, kem merijo te besede. Nasmehnil se je porogljivo in dejal popolnoma mirno, skoro cinično:

„Prav pravite, gospa, izredno interesanten mož!“

Odzdaj je bil Pavlovič vsakdanji gost pri Travnovih.

Matilda ni več počepala v svoji sobi; njena otožnost je bila izginila, rdečica se je zopet pojavila na njenih licih, in postala je zopet prejšnja, lepa in dražestna gospa. In proti Travnu je začela biti še bolj pozorna, celo laskala se mu je včasih in zadovoljno in z nasmehom se je lotila zdravljenja, kakor ji je bil ukazal dr. Lovrin. — Celó taka skrb za soproga se je je lotila, da mu je svetovala, naj se večkrat razvedri, naj začne zahajati tudi v mesto med znance, naj gre včasih celo v Ljubljano, da obiše stare prijatelje. In Traven je v vsem lepo slúšal lepo in ljubljeno svojo soprogo. Kakor v vsem, ji je ustregel tudi v tem, in tako se je dogajalo, da je ostal včasih res v mestu še pozno v noč, in da je prišel domov, kadar je poslala soproga kočijo ponj.

V tem času se je seveda zabavala Matilda kaj izbornó s Pavlovičem, ki je stavil ves prosti čas nje na razpolaganje.

Sprva je hotela Matilda s tem dražiti Maksa; hotela mu je pokazati, da so na svetu vendar še moški, ki je ne prezirajo kakor on. In ako se ji je zazdelo, da je šinila včasih Maksu temna senca preko čela, da je bil videti nekako ljubosumen, tedaj je bilo njeno veselje popolno.

Ali igrala se je z ognjem!

Pavlovič je bil lep in strasten mož. Kaj čuda tedaj, da je ginila v občevanju z njim Maksova po-

doba vedno bolj iz njenega srca, da je nazadnje gospodoval v njem edini Pavlovič. Samo kakor v snu, od daleč, ji je še včasih zasvetil spomin na Maksa.

In zlobnih jezikov ni bilo treba iskati, da so si začeli sikati v ušesa najnovejše dogodke v vili.

Take vesti so seveda prišle naposled na ušesa tudi Maksu. Ta jih s početka ni verjel. Imel jih je za golo obrekovanje. Sam ni bil opazil ničesar, kvečjemu kak žareč pogled med Matildo in nadporočnikom kak slučajen dotikljaj njiju rok in take malenkosti. Ali vse to je pripisoval le temu, da se hoče Matilda njemu osvetiti . . .

Toda oni večer, ko je videl, ob kaki uri je zapuščal Pavlovič vilo, in je tudi vedel, da je bil tisti večer Traven v Ljubljani, tedaj so mu padle luskinе raz oči. In to ga je tako razburilo, tako pretreslo, da bi bil kmalu provzročil največji škandal in si uničil celo svojo eksistenco.

Edini Traven ni videl nič, ni slišal nič. Živel je v takem zadovoljstvu, kakor še nikoli. Maksu in svojim ožjim prijateljem pa je pripovedoval včasih o svoji sreči.

XIII.

Dva dni potem so zapuščali zgodaj v jutro vojaki Kotanj. Na predvečer je še šumelo in vrvelo po mestecu, kakor v panju, kadar rojijo čebele. Vse kotanjske gostilnice so bile polne, a poln je bil tudi vsak drugi kot v mestu.

Po samotnih izprehajališčih je bilo videti mnogo zaljubljenih parčkov, a skoro povsod le uniforme in

beli predpasniki. Pojavila in potrdila se je tedaj tudi v Kotanju privlačna sila med Arom in Afrodito, ki jo opeva že Homer.

No, drugo jutro se je zgodaj oglasila tromba na raznih krajih mesta, in vojaki so hiteli skupaj na mestni trg. Tam se je bila zbrala tudi neštivilna množica ljudstva.

Kmalu so se vojaki razvrstili, godba je zaigrala cesarsko pesem, ki je donela počasi in slovesno po jutranjem hladnem vzduhu. A takoj nato je zadonela vesela koračnica. Zaslišali so se zvonki poveljni klici, četa za četo se je začela pomikati, sprva s kratkimi koraki in počasi, a skoro zatem s polnimi in hitrejšimi.

Kmalu je izginila za ovinkom vrsta za vrsto. A kotanjska dekleta so se vračala s težkimi srci na dnevno delo, ki je bilo pač ta in še marsikateri poznejši dan prav malo vredno . . .

Vse je odšlo.

Ne — eden je bil ostal in ta je bil — Pavel Pavlovič.

Traven je bil sklenil z njim pravo pravcato prijateljstvo. Niti najmanjši sum ni bil vstal v srcu njegovem proti nadporočniku. Matilda je bila celo soprogu potožila, kako dolgočasno bode zdaj, ko odidejo vojaki. In tedaj je čutil Traven dolžnost, da pridrži Pavloviča vsaj še nekoliko časa. Ponudil mu je tedaj stanovanje v vili, in Pavlovič je ponudbo sprejel. Prosil je mesec dni dopusta in ga tudi dobil, ker velike vaje so bile za letoš končane. —

V vili je tedaj ostalo življenje neizpremenjeno. Oglašala se je skoro slednji dan navadna družba:

sodnik Perko, njegova soproga in hčere, davkar, kontrolor Štipko, veletržcev sin Raven in sestri njegovi: dve vdovi, ena po finančnem nadkomisarju, druga po advokatu dr. Lemutu, in še nekoliko drugih. Celo dr. Bric se je včasih prikazal, a postaral se je bil v tem času za celo desetletje. Samo dr. Lovrina ni bilo nič več od onega večera, ko je bil doživel tisti neprijetni dogodek. Kadar ga je hotel imeti Traven pri sebi, je moral vselej stopiti sam ponj, in še takrat je imel navadno vse polno izgovorov. Kadar ga je Traven vabil, je navadno odgovarjal:

„Ako mi bode možno, se odzovem!“

Toda po navadi ni bilo možno.

Najbolje se je godilo Severici. Hči ji ni nikdar več očitala ničesar, saj je živela vedno v neki omotici in je pustila mater na miru, da je le-ta delala, kar se ji je ljubilo . . .

Tako je potekal dan za dnevom, in bližal se je tudi konec dopusta nadporočniku Pavloviču.

* * *

„Ah, to so pikantne novice, kaj ne, gospoda? Kdo bi si bil mislil! Hm, ali kaj se hoče, ljudje smo vsi, ljudje, in vsi imamo svoje slabosti in vsi imamo svoje konjiče, ki jih zajahamo ob vsaki priliki! Kaj ne, gospod Traven?“

Tako je govoril tisti večer pred odhodom Pavlovičevim sodnik Perko, mirno pušoč smodko in ozirajoč se smehljaje po Travnu, ki se je premikal nemirno na svojem sedežu.

„To ni verjetno, to ni nikakor verjetno,“ je odgovoril Traven. „O tem sem popolnoma prepričan. Pri nas se ne dogaja kaj takega — to bi bil samcat, redkejši slučaj, prava bela vrana — ako bi bil resničen!“

„Hm, še vedno oni stari, nepopoljšljivi idealist! Tebe ne spreobrne niti — življenje!“ meni sodnik. „Toda to, kar sem povedal, je resnica. Danes govori o tem že vse mesto. In koliko časa se je prikrivalo in zakrivalo!“

„Torej kako se je to dogodilo?“ je vprašal gospod Štipko.

„Hm — to je bilo prav lahko. Moža ni bilo nikdar doma. Vozaril se je po svojih kupčijah, in kadar se je vračal domov, pa je bil še tistikrat poln sladkega vinca. Ona pa ni bila samo lepa, majhna in vitka plavolaska s sanjavimi, velikimi, vedno mokro se bleščečimi očmi, ampak tudi strastna, koketna in čez mero živa. Saj je lazil za njo še gospod Štipko, predno je vzela sedanjega moža, trgovca Roglja.“

Gospod Štipko je naredil kisel obraz in se zagledal v tla.

„No, ta Rogelj ni samo pijanec, ampak je tudi že ves trhel in medel, da se ga komaj še drži duša. Kako naj bi ona zadovoljno živela s takim možem? In Rogljev prvi komi — no, ta pa ni bil tako neumen, da ne bi bil zapazil onih malih, zakonskih razmeric med svojima gospodarjema. Bil je pretkan in čeden človek! Ko ni bilo Roglja doma, ga je nadomeščal — on. Toda — saj veste, kaj pravi nemški pregovor o črvu — neki večer ju je mož zasačil.“

Vrnil se je bil z nekega pota nenadoma — menda je že dobil odkod kak migljaj -- in — “

„Ah, ah!“

„No, mislite si lahko nadaljni nastop. On je divjal, zamahnil s palico in udrihal po obeh. Toda tedaj se je spomnil nečesa boljšega. V sosednji sobi je imel namreč samokres. Kakor besen je dirjal ponj toda — mislite si — vrnil se ni z njim.“

„Kaj pa se je bilo zgodilo?“ vprašajo vsi naenkrat.

„Ona ni bila izgubila glave. Kakor hitro je videla, da je prešel mož v drugo sobo, je hitela za njim in — čujte — naglo zaklenila duri za njim.“

„Ha, ha, ha! Ha, ha, ha!“

Vse se je smejalo, samo Traven je zrl resno predse in mrmral:

„Neverjetno, neverjetno!“

„Hm,“ nadaljuje sodnik mirno, „med tem ko je jetnik rogovilil in razsajal po sobi, je ona spravila povsem ravnodušno svoje reči skupaj, se preoblekla, vzela čedno in okroglo vsotico iz blagajnice. Med tem se je bil odpravil tudi ljubček komi. In pristopila sta k vratom in se ganljivo poslovila od ljubeznivega moža, ki se je zaman penil in si grizel ustnice. — Ko se je bila zbudila hišna spričo neznosnega ropota in je prišla odpirat Roglju, tedaj že ni bilo ljubeznivega parčka nikjer več. — No, pozneje je pripovedoval Rogelj, da mu je odšla gospa „na zrak“ k nekim sorodnikom, in da je odpustil iz službe komija. Vsi so mu verjeli. Toda pred nekaj

dnevi se je bil sprl s hišno, in ta je takoj raznesla čudno dogodnico.“

„Ah, ah!“

Traven je mrmral še vedno svoj: „Neverjetno, neverjetno!“

Pavel Pavljovič pa je dejal:

„Naravno, prav naravno!“

Traven ga je strmeč pogledal ter umolknil.

„Moj Bog, gospoda, na žene je treba paziti in nobeni preveč ne zaupati,“ je dejal sodnik ter hudomušno pogledal Travena.

Krasen večer je bil, in sedeli so zunaj vile v vrtni lopi.

„Ah, torej vendar, vendar!“ je vzkliknil Traven in hitel naproti Maksu Lovrinu, ki se je bil pojavil v tem hipu na vrtni stezi.

In prisedel je k družbi še Makso.

Kmalu potem so dospеле v lopo še gospe: Travnovka, sodnica, vdovi nadkomisarka in Lemutovka in pa Severica.

Travnovki je šinila po obrazu neka senca, ko je zagledala v družbi Maksa. Hladno in le, kolikor zahteva etiketa, ga je pozdravila.

„Ah, novice, same novice – milostive! Torej – “ je omenil takoj gospod Štipko.

„Res je, res je, ta popačeni današnji svet!“ je skipela vdova Lemutovka. „Moj Bog, kaj smo že vse čuli dan za dnevom, samo odkar so nas zapustili vojaki! Ah, ti moj Bog!“

Vsi so postali pozorni. Zopet nekaj novega!

„Kaj pa je zopet?“ vpraša gospod Štipko.

„Moj Bog, ali ne veste? — Štiri dekleta — v predmestju —. In soproga peka Bolca, soproga mestnega tajnika, soproga lekarnarja — moj Bog — pri vseh teh so dobili možje pisma“ — pogledala je Pavloviča — „pisma častnikov!“

Pavlovič si je pogladil brado in se glasno nasmejajal.

„Ah, ah!“ je vzkliknila vsa družba.

„To pač ni verjetno,“ je dejal zopet Traven. „To so gotovo same izmišljotine ljudi, ki nimajo drugega dela. Kako hudobni so jeziki!“

Makso je pogledal Pavloviča in videl, da se je ta kakor slučajno dotaknil s komolcem roke gospe Travnove.

Neki tesni čut se ga je polastil.

„Kako se norčujeta iz ubogega Travnna!“ si je mislil in skoro jezno pogledal Travnovko, ki je bila v istem hipu obrnila oči k njemu.

Takoj je zapazila, kaj se godi v Maksovi duši. Nekam hlastno je dejala:

„Gospoda, lep večer je, izprehodimo se nekoliko!“

„Saj res!“ so pritrdili nekateri in vstali.

Tudi Travnu je bilo ljubo, da se prekinejo taki pogovori.

Razšli so se tedaj po vrtu. V ozadju so bila tudi vrata, vodeča na pot, ki se je vila navzgor po vinogradih.

„Kam krenemo?“ je vprašal Pavlovič, vodeč gospo Travnovko.

„Proti vrhu; ključe imam slučajno s seboj,“ je dejal Traven.

Na vrhu vinogradov je stala sredi male planjavice zidanica, nizka, skoro okrogla hišica z nekaterimi majhnimi, gosto zamreženimi in skoro vedno zaprtimi okni. Tu v zidanici so bile nakopičene vinske posode, in tam so spravljali ob trgatvi grozdje in ga mastili in stiskali v vino, ga pretakali in pili. Globoko pod zemljo pa so se širile hladne kleti, kjer so hranili leta in leta rujno vinsko kapljico. Okoli zidanice je bila mehka, zelena trata, in na njej so rasli v dolgih vrstah košati kostanji, pomešani z rogovilastimi orehi, da po letu od daleč niti zapaziti ni bilo nekoliko začrnelega zidovja. Videla se je samo skupina bujnega in sočnega zelenja.

Tjakaj je tedaj krenila družba.

„Torej gospod profesor ima ključe s seboj,“ je opomnil gospod Štipko gospe sodnici in Severici, ki se jima je bil pridružil. „Torej vse kaže, da nam ti ključi nocoj še odpro na iztežaj predale!“

„Kako duhovito!“ je menila ironično sodnica.

„Gospod kontrolor je lahko vedno duhovit, toda vselej noče biti,“ je pritrdila Severica.

Pavlovič in Travnovka sta stopala naprej po nekoliko strmi poti. Za njima sta hodili obe vdovi z gospodom sodnikom, za temi gospe sodnica in Severica z gospodom Štipkom, a nazadnje Traven in Makso.

Makso je bil nocoj kaj redkobeseden. Nekam zamišljeno je stopal poleg Travnja, ki je postajal skoro

vsak trenutek, pristopal k posameznim vinskim trsom, jim privzdigoval široko listje in kazal Maksu debelobjagodno belo, rdečkasto in črno grozdje, ki se je kupoma svetlikalo v dolgih grozdih in viselo skoro do tal.

Tako sta nekoliko zaostala za drugo družbo.

„Gospod doktor, obiščite nas vendar večkrat,“ je dejal hipoma Traven. „Ob vsaki priliki vam to ponavljam in vas prosim, a vi nočete slišati ničesar. Posebno zdaj, ko odide Pavlovič, bode pri nas zopet dolgočasneje. Pridite, prosim vas, večkrat — posebno sedaj, ko se bliža moja žena veselemu dogodku. Potreboval bodem često vašega izkušenega sveta.“

„Kdaj pa odide?“ vpraša Makso skoro nehote in razmišljen.

„Pojutranjem!“

„Hvala Bogu!“ je šepnil Makso sam pri sebi in komaj slišno.

A Traven ga je vendar čul in razumel. Strmeč se je ozrl vanj in se ustavil.

„Torej je moja sumnja vendar resnična?“ je dejal resno. „Vi nas ne posečate zaradi Pavloviča? Žal mi je, gospod doktor, zelo žal. Toda ali ne smem vedeti, od kod izhaja med vama ta mržnja? Pavlovič je, kakor sem že rekel, poštena duša, kakršnih ne najdete baš mnogo!“

„Oprostite, gospod profesor, da vam ne odgovorim na to vprašanje. Toda — želim vam, da se ne bi nikdar pokesali spričo zaupanja, ki ga stavite v onega Pavloviča!“ je odgovoril Makso in stopal dalje.

Travna je nekaj pretreslo. Osupnil je in ni vedel kaj bi odgovoril.

„Toda, pustimo to,“ je dejal Makso, „družba je že daleč pred nami - glejva, da jo dohitiva!“

In res, že od daleč so navzdol odmevali nekateri glasovi. Gospoda Štipka „torej“ jima je zadonel vsak hip na uho in zraven smeh sodničin in Severičin.

„Ta-le pot je krajši,“ je dejal Traven nekam razmišljen. „Kreniva po njem in prej bodeva na vrhu nego oni.“

In zavila sta v stran ter stopala po ozki stezi navzgor. Nobenemu se ni ljubilo govoriti. Traven je stopal naprej in razmišljal o zadnjih besedah Maksovih. Oba, Pavloviča in Maksa je imel za -- trdna, moška značaja, za skoro nadvsakdanja človeka, vzvišena nad navadne malenkostne spletke. In vendar je moralo biti med njima nekaj, kar ju je razdvajalo. Vsaj Makso je moral imeti neke predsodke proti Pavloviču. Bog ve, kakšni so ti predsodki? Ali je morda Makso bolj malenkosten, nego si ga slika o Traven? Ali je pa morda Pavlovič kaj zagrešil proti Maksu? -- Tu se je Travnu ustavila nit razmišljanja. Na nobeno vprašanje si ni mogel odgovoriti in, sam s seboj nezadovoljen, je stopal dalje.

Po mehki travi, kakor po razkošnih preprogah, se je šlo navzgor. Niti stopinje njiju ni bilo čuti. Ker sta oba molčala, je bilo, kakor bi se premikali proti vrhu dve senci.

Ko sta dospela na vrh, si je otrl Traven pot raz čelo. Nagla hoja in neka nezavestna razburjenost sta ga bili segreli in nekoliko utrudili.

„Odpočijva se nekoliko,“ je dejal Maksu in pokazal na leseno klop, ki se je stiskala ob sprednjem zidu. „V tem dojdejo tudi drugi, saj jih je nekaj že slišati za ovinkom!“

Sedla sta.

S klopice je bil krasen razgled po dolini, kjer so bile raztresene vasi in sela, posamezne kmetije in hiše. Iz nizkih koč se je vil gost dim, ki ga je raznašala rahla sapa po vzduhu, a na uho so pluli od vseh strani glasovi večernega zvonjenja.

Kostanji nad njima so šumeli, semtertja je cepnil kak dozorel plod v travo, a nekaj nočnih hroščev je že brnelo po zraku.

Tedaj se je ozrl Traven tja doli po poti, ki se je vila proti kletem. Videti je je bil precejšen kos tja do ovinka.

V tem hipu sta se prikazala na ovinku Travnovka in Pavlovič.

Traven se je zganil, napel oči in strmel tja doli.

Onadva pa sta stopala počasi drug zraven drugega, vodeč se za roke. V tem hipu se je Pavlovič celo sklonil proti njej, in — se dotaknil njenih ustnic.

Makso, ki se je bil tačas zagledal nekam drugam, je začutil namah krepek, skoro krčevit pritisk Travnove roke na svojih prstih.

„Pojdiva v klet,“ je dejal hripavo Traven. „Tukaj naju ne sme najti nihče!“

Makso se je ozrl tja doli in molče izginil za Travnom v klet.

Traven pa je prižgal svečo s tresočo roko. V kleti je imel vso pripravo, steklenice, kozarce, stole in kar je treba.

Pristopil je tedaj k sodu, natočil kozarec in ga ponudil Maksu. Nato je natočil drugo čašo sebi in jo naglo zvrnil v grlo . . .

Kmalu nato je dospela k poslopju ostala družba. Ko so videli vrata odprta, so vstopili in se čudili, da so že tu našli Travna in doktorja.

Traven je postavil na prosto malo mizo in donesl liter najboljšega. Družba je posedla.

Gospod Štipko, sodnik in Pavlovič so skrbeli za zabavo družbi. Toda Traven in doktor sta vedno molčala ali prav na kratko odgovarjala, zato je bilo videti vse nekam prisiljeno. In še tedaj, ko so izpraznili nekoliko kozarcev, ni hotelo postati živahneje . . .

Predno je družba zopet odšla navzdol, je prijel sodnik čašo in napil na zdravje gospoda nadporočnika, ki pojutranjem odide.

In trčili so s Pavlovičem vsi, ne izimši zamišljenega Travna . . .

Bila je že noč, ko so se vračali k vili. Pot jim je rasvetljeval okrogli, bledolični mesec, ki je mirno plul med belkastimi, semtertja se trgajočimi oblaki. Iz vinogradov so se pa oglašali črički z otožnimi svojimi glasovi.

Traven je hodil s soprogo in taščo, Pavlovič se je bil pridružil sodnici, gospod Štipko in sodnik pa sta imela posla z vdovama.

Pri vili so se razšli.

„Na svidenje še jutri večer!“ je klical za odhajajočimi Pavlovič in pomenljivo pogledal Travnovko. Ta je pri tem pogledu prebledela in povabila oko . . .

* * *

Traven nocoj ni mogel spati. Premetal se je semtertja po postelji, in današnji dogodki so mu vrveli po glavi. Spomnil se je besed Maksovih, ko ga je svaril pred Pavlovičem. In danes mu je bilo usojeno, da se je prepričal na lastne oči, da je imel Makso prav s svojim svarilom. In kako je bil že nocoj dejal sodnik? „Na žene je treba paziti in nobeni preveč ne zaupati!“ Ali je bil celo on kaj zapazil? . . . In stopilo mu je pred oči vse dosedanje dejanje in nedejanje njegove soproge. Res je bila morda semtertja malo lahkomišelná, toda slabote na njej ni bil zapazil. Ali je morda taka hinavka? . . . Konec njegovega razmišljanja je bil, da ni hotel verjeti žalostne resnice. On, priletan mož, ki je bil svoje življenje posvetil študijam, ki se nikdar ni vtikal v tuje razmere — on je imel o svetu in življenju svoje prepričanje, prepričanje, ki se nikakor ni ujemalo z resnico. Ljudje, ki so vrveli okoli njega, so mu bili vsi poštenjaki, vsi pravi angeljci. O njih si ni drznil misliti najmanjše hinavščine. Bil je v tem pogledu še vedno dvajsetleten dečko. Ni čuda torej, da je slepo zaupal v zvestobo svoje žene, da ni videl in slišal, kar so že davno ugibali in vedeli mnogi drugi. Niti na misel mu ni bilo prišlo, da bi ga utegnila ona varati. Izkušal si je torej dokazati, da so ga morda prevarile oči, da v somraku ni bil prav videl, da se je Pav-

lovič morda slučajno sklonil proti njegovi soprogi. Da se vodita za roke, to pa tako ni nič hudega, to je samo nedolžno veselje — samo prijateljstvo!

In kolikor bolj je razmišljal, toliko trdneje je bil prepričan, da jima dela krivico, da so ga bili prevarili njegovi čuti. In obljubil si je, da popravi jutri svoje nocojšnje nekoliko čudno obnašanje proti njima . . .

Ko je zatisnil utrujene oči že proti jutru, so ga začele mučiti težke sanje. Stal je zopet zgoraj vrh vinogradov ter zamaknjen gledal po okolici. Toda v tem hipu je začul za seboj pridušen smeh, poluglasno šepetanje in glasno, vedno in vedno ponavljajoče se poljubovanje. Ozrl se je. V mehki travi sta sedela njegova soproga in Pavlovič in se objemala in poljubovala in uživala vse razkošje razkošne ljubezni. In bilo mu je, kakor bi se bila hipoma doteknila mrzla, ledena roka njegovega srca. In krčilo in vilo se mu je v neznosnih bolečinah. Opotekel se je in omahnil na klopico, ki sta na njej sedela snoči z Maksom. In tedaj se je privila navzgor iz doline lahka meglica in zagrnila ljubkujočo dvojico. A še iz te rahle, neprozorne tančice je bilo slišati neprestano grljenje . . . Traven je privzdignil glavo, in v tem trenutku se je razpršila megla. A zraven njega je stal Makso in z zaničljivim posmehom je kazal na onadva. In kakor bi bil zrastel iz tal, se je pojavil nedaleč od njiju sodnik, za njim sodnica, a nato vsa vrsta znancev in neznancev. In vsi so kazali ostentativno in porogljivo tja na trato. Zagnali so strašanski krohot, da mu je pretreslo mozg in kosti.

Zaječal je grozno, a v tem hipu se je zbudil in gledal prestrašeno okoli sebe. Na čelu mu je stal obilen pot, tresel se je po vsem životu. Šele polagoma se je pomiril . . .

V kotu je še slabo brlela nočna svetilka, a skozi napol zastarta okna so že silili v spalnico prvi prameni vzhajajočega solnca.

XIV.

Traven je naglo skočil iz postelje, se oblekel in hitel na vrt, da se naužije čistega zraka.

Po drevju in po grmovju so se že preletavale jate ptičev, in lahek veter se je poigraval z lesketajočim, nekoliko že orumenelim listjem. Kako dobro je del ta hlad, ta sveži vzduh njegovim tesnim prsim, njegovi težki glavi! Siloma se je hotel otresti snočnega prizora in nocojšnjih sanj, ki mu še zdaj niso popolnoma odbežale. A vse zaman! Za vsakim grmom, za vsakim drevesom, za vsakim ovinkom mu je domišljivost pričarala pred oči obraz soprogin in Pavlovičev, in vselej ju je videl skupaj in vselej združena v sladkem poljubu . . . Gladil si je z desnico čelo, stresal je z glavo in se izkušal vtopiti v prirodne krasote. A vsak list, vsak živobojni cvet vrtnih rož — vsaka stvarca se je hipoma izpremenila v podobo preganjajočih ga obrazov.

Traven ni mogel več strpeti. V glavi mu je razbijalo kakor v kovačnici, žile so se mu bile napolnile s krvjo, in ves obraz mu je bil zabrekel. Tresel se je od bolesti in notranje razburjenosti.

Tedaj je pa pristopil k potoku in zajemal s periščem vode ter si močil in močil vroče sence.

To mu je nekoliko pomoglo. Počasi mu je odleglo, in začel je preudarjati nekoliko mirneje. Po dolgem razmišljanju je res prišel zopet do zaključka, da so ga bile snoči prevarile oči.

Šel je v svojo sobo in vzel knjigo v roko. Vglobil se je v branje, a pri tem ga je premagala nenavadna utrujenost in zaspanost. Oči so mu lezle skupaj. Skoro je zadremal na naslanjaču. Knjiga mu je zdrknila na tla, desnica mu je omahnila navzdol ob naslanjaču, a levica je podpirala glavo . . .

Med tem so se bila dvakrat odprla vrata. Soproga je bila pogledala v sobo, a ko je videla, da Traven spi, ji je legel zadovoljen smehljaj na rdeče ustnice.

A tam v njeni sobi se je vršilo neko hlastno, skrivnostno spravljanje, premetavanje in zopet spravljanje . . .

Pavlovič pa je nemirno hodil po svoji sobi semtertja . . .

Šele proti poldnevu se je zbudil Traven. Spanec ga je bil nekoliko okrepcal, in pri obedu je bil celo nekako dobre volje.

„Jaz pojdem za nekoliko časa v mesto. Tam obiščem dr. Lovrina, a zatem se zglašim v čitalnici. Ali greste z mano?“ je vprašal Traven nekoliko bledega Pavloviča.

Ta se je izgovarjal, da mora še nekaj pisati in za jutri spraviti svoje reči. Potem pa je pristavil:

„Toda za vami pridem — morda čez kaki dve uri, ko odpravim vse. Tudi jaz bi si rad še enkrat ogledal vaše imenitno mestece — kje se dobiva?“

„V čitalnici.“

Ako bi bil Traven natančneje opazoval svojo soprogo, tedaj bi bil zapazil na njej neki nemir, ki se je pojavljal po celem njenem telesu. Vsaka žilica njenega obraza je utripala v čudni razburjenosti. Roka se ji je tresla, ko je držala žlizo ali vilice, a potem je s prsti krčevito stiskala beli mizni prt, kakor bi ga hotela predreti. Njeni odgovori so bili kratki in glas tesen, skoro hripav.

Toda Traven je bil preveč sam zamišljen v svoje skrbi. Šinila mu je sicer mimogrede misel v glavo, da ostane Pavlovič doma samo spričo njegove soproge, toda hipoma se je je otresel. Mehkobna njegova čudni strpela dolgotrajne razburjenosti, saj mu je enaka sitna misel provzročila že dovolj bolesti in nemira nocojšnjo noč in danes, in vse to — po nepotrebnem. „Ako kateri med zakonskima ne zaupa drugemu, sam ni vreden zaupanja“, je tolažil sam sebe. Poslovil se je, vzel klobuk in palico in počasi odhajal po stopnicah.

V tem je bila vstala tudi Severica in odšla naprej v svojo sobo, kjer se je prepustila obligatnemu poobednemu spancu.

Pavel Pavlovič je zapustil jedilnico takoj za Travnovko.

„Kakor nalašč,“ ji je pošepnil, ne da bi bila slišala Severica.

Travnovka je prebledela, da je bila v lice kakor novopobeljen zid . . .

* * *

Popoldne je sedelo v kotanjski čitalnici nekaj gospodov okoli podolgaste, skoro iz kota v kot segajoče mize. Na njej so ležali v neredu razni novo došli časopisi, a nekatere so držali prisotni gospodje široko razprostrte. Ta jih je primikal prav blizu svojim kratkovidnim očem, da se jih je skoro dotikal z nosom, oni zopet jih je tiščal tako daleč od sebe, da se je videlo, kakor bi se bal, da se mu ne zapraši kak odstavek v oči. Temu so se pri branju napol odpirale ustnice, kakor bi požiral besedo za besedo, oni pa jih je imel trdo stisnjene ter žvečil med njimi konce svojih brk. A oči so mu bile izbuljene, strmeč v črni tisk, kakor bi ga bil kdo tiščal za vrat. Nekateri je pri vsaki vrstici majal z glavo ter bil videti vedno osupel, drugi je pogledoval z napol glasnim vzklikom črez list in svoje naočnike soseda. Onemu je pa krožil velepomemben nasmeh okolo ustnic pri čitanju vsake novice, naj je bila še tako resna, češ, saj smo že naprej vedeli, da bo tako.

V bralni sobi je bilo vse tiho. Slišalo se je samo šumenje preobračanih listov, semtertja suho odkašljevanje in pa drsanje, prekladanje nog s kolena na koleno. Ob šipe nekepa okna se je zaletavala čebela, ki je bila po nesreči zašla v to čudno učeno družbo in je zdaj silila na prosto z neutrudno trmoglavostjo. Ko je uvidela, da ne opravi ničesar, se je odločila naposled ter resolutno odbrenčala pod strop. Tam se

je vrtela venomer semtertja, dokler ni po svoji nepredvidnosti ali kratkovidnosti padla v stekleni cilindri ob stropu viseče, široke svetilke. Tu se je nazadnje umirila in vdano pričakovala nadaljnje usode. Po mizi pa se je izprehajalo nekoliko muh.

Raz stene so nemo zrle zlatookvirjene, z belim, čez in čez že črnopikastim tulom zamrežene podobe Vodnika, Prešerna in Bleiweisa. Izpopolnjevale so skupno z „imenikom čitalniških udov“ okrasje bralne sobe . . .

Kotanjski kaplan, gospod Juri, ki je bil obenem glasovit kritik, je prvi odložil iz roke nemško „Reichspost“. Prijel je s palcem in kazavcem za konec debelega svojega nosu, napihnil nosnice, prhnil skozi nje in jih zopet stisnil, da so na lahko vibrirale kakor strune, ki se po njih potegne z lokom. Takoj nato je šinil z razprostrtimi debelimi prsti med redke, dolge, valovito mu po tilniku se vijoče lase, ki je bil nanje posebno ponosen. Kmalu zatem pa je potegnil s plosko desnico po licih, da bi se prepričal, ali se bode treba morda še nocoj obriti.

Gospod Štipko, ki je bil v tem tudi odložil svoj list in je to zapazil, je dejal hudomušno:

„Torej škoda vaše brade, gospod kaplan, da si je ne smete pustiti rasti. Kako gosta in lepa bi bila! Zakaj niste šli rajši za kapucinca?“

Gospod Juri je šegavo vzdihnil:

„Ah, prav imate, gospod kontrolor! Toda, kar je, pa je. Ker je pa sedaj sam ne potrebujem, ali hočete, da vam jo posodim?“

Gospod Štipko se je kisko nasmejal.

Tedaj je pa Traven vzel v roke „Ljubljanski Zvon“, ki je ležal pred njim na mizi v zelenih platnicah.

Takoj se je obrnil gospod Juri k Travnu.

„Ali čitate uvodni roman, gospod profesor?“

„Da, dozdam sem prebral vse!“

„Kako vam ugaja?“

Gospod Juri je iztegnil tja črez mizo svoj dolgi vrat in nestrpno čakal, kaj poreče Traven.

„Gospoda profesorja sodbo vemo že naprej,“ je odgovoril gospod sodnik. „Ali niste slišali pred par leti njegovega predavanja o „francoskem naturalistiškem romanu“? — Ah da, saj res, takrat vas še ni bilo v Kotanju!“

„In istega mnenja sem še dandanes,“ je dejal Traven resno. „Kar sem prorokoval tistikrat, to se je zgodilo do pičice. To nam priča glasno ta-le roman!“

„Torej kako sodite?“ vpraša nestrpno kaplan.

„Povest se sodi sama. V vsaki vrstici veje pretirana nenravnost, skrajna pohujšljivost. Napisana je samo zato, da budi v bravcih strast, da neti ogenj poželjivosti v njih in jih odvaja od — poti poštenosti. To je prava pravcata strupena goba! Žal, da so se te strupene rastline zasejale tako hitro med naše leposlovje ter ga prete popolnoma prepreči, kar nam bode seveda grozno škodovalo na dosedanjem našem ugledu med drugim slovanskim svetom!“

„Res je, prav res je. Vidite, tako mislim tudi jaz, gospod profesor! In srčno me veseli, da najdem

tudi med posvetnjaki moža, ki se strinja z mojimi nazori!“ pravi gospod Juri samosvestno in zavije parkrat oči, da je bila videti od njih sama belina. „Ah, moj Bog, ti moj ljubi Bog, kam smo že zašli tudi mi Slovenci?! Take pojave je treba zatreti v kali. Kaj takega se ne sme dopustiti, da bi se razširilo med našim nepokvarjenim ljudstvom. Vsa dovoljena sredstva je treba porabiti, da se prepreči še večje zlo!“

Sodnik in še nekateri drugi so se porogljivo nasmehnili.

Gospod Štipko pa je vprašal:

„Kako pa hočete to začeti? Torej?“

Gospod Juri zopet preobrne oči in sklene roke na prsih. Potem pa izpregovori počasi in z najslajšim svojim glasom:

„Ali ne veste, kako pravi sveto pismo? — Ako te pohujšuje tvoje oko, je izderi in je vrzi od sebe! Ako nas torej pohujšuje katerikoli časnik, ali ravnajmo z njim drugače? Ergo — proč z njim!“

„Menda vendar ne iz čitalnice?“ vpraša dr. Lovrin, ki je dozdej molče poslušal ves razgovor.

„Ne samo iz čitalnice — odpovsod! Agitacijo je treba začeti proti takim strupenkam — živahno agitacijo. Dovolj imamo Slovenci drugih, poštenih in nepopačenost Slovencev varujočih listov!“

Gospod Juri se je oddahnil in pogledal po strani brhko natakario, ki je bila ravno stopila v sobo. Takoj ji je pomigal k sebi, in kakor slučajno se je dotaknil njene bele roke in podržal svojo zraven nje, ko ji je naročal, s čim naj ga postreže.

Sodnik je sunil pod mizo z nogo dr. Lovrina in Štipka, in vsi so se namuzali.

„Ah, gospoda, nadaljujte svoje kritike. Človek bi vas kar poslušal, ne da bi kaj jedel,“ je dejal ironski sodnik, ko je odšla natararica. „Kaj pa pripovedna tehnika naših mladih realistov – kako vam ta ugaja?“

„Oh, moj Bog, ta je pač izborna! Kaj takega še nismo čitali Slovenci! Vredna bi bila pač drugih snovi! Koliko bi naši realisti lahko koristili, ako bi hoteli prav porabiti svoje talente, ako bi nas hoteli povzdigovati s svojimi deli nad vsakdanji prah, da bi nam kazali človeka, kakršen bi moral biti, da bi nas blažili in poučevali!“ je odvrnil gospod Juri patetično.

„Toda nekateri trdijo, da so najboljše povesti tiste, ki so vzete iz življenja, ki nam slikajo ljudi, kakršni so v resnici, češ, da le take povesti imajo stalno vrednost,“ je menil sodnik.

„Res je, življenje, resnično življenje nam slikaj pisatelj,“ pravi Traven. „In prav spričo tega, ker nam naše najnovejše povesti ne slikajo resničnega življenja, prav spričo tega ne bi smele v slovstvo!“

„Ne slikajo istinitega življenja? Kako to?“ jih je vprašalo več hkratu.

„Gospoda moja, naši realisti bi morali opisovati naše življenje. A takega življenja, kakršno nam slikajo oni, ni še med nami Slovenci, mi ga ne poznamo! Ti ljudje, ki se nam slikajo tukaj, niso Slovenci, niti niso istiniti ljudje. To so žalostni junaki, ki so zrasli samo v prebujni domišljivosti pisateljevi.

Med nami je znano prešestvo samo po imenu, samo po oni zapovedi, ki pravi: ne prešestvuj! Naše žene so vzorne, naše gospodične takisto, in možje naši — so značajniki. Kdor hoče torej, da nam spiše dobre povesti, mora pisati samo v tem smislu. To mislim, da je zdaj dokazana stvar!“

„Res je, istina! Gospod profesor ima prav!“ je živahno pritrjeval gospod Juri.

„Moj Bog, kaka zaslepljenost,“ sikne sodnik svojemu sosedu na uho. „Doma ga žena vara, da že vrabci o tem čivkajo — a njemu je vsaka ženska posebljena nedolžnost, zvestoba in skupina vseh čednosti . . .“

V istem trenutku so se odprla vrata, in med njimi se je pojavila — Traynova hišna. V obraz je bila silno bleda, a rdeče pege na tej bledici so jasno pričale, da je skrajnje razburjena in usopljena spričo nagle hoje.

Traven se ustraši in plane kvišku. Bilo je nenavadno, da bi ga prišla klicat hišna.

„Za božjo voljo, kaj pa je?“

Tudi Makso je prebledel. Preletela ga je neka grozna sumnja.

Ona pa je izpregovorila naglo in vsa zasopla:

„Stara gospa doma umira — sama. Mlade gospe pa že nekaj časa ni doma, odpeljala se je na izprehod. Moj Bog, to je strašno!“

Traven naglo pograbi klobuk in palico, prime krčevito Maksa za roko, in šla sta v največji naglici proti vili.

Oni v čitalnici so zrlí za njíma, dokler jíma nísta izginíla ízpřed očí.

„Izvrsten gospod, ta Traven,“ je dejal kaplan. „Škoda, da stanuje tako daleč, večkrat bi ga posetil.“

Ostala družba je molčala, a sodnik je pristopil k oknu, bobnal s prsti po šipah in mrmral:

„Res izboren človek, samo škoda, da je tako tako -- neumen!“

* * *

Traven in Makso sta hitela v vilo, vsa zasopla in vroča. Pot jíma je tekél curkoma po obrazih. Hišna pa je spotoma pripovedovala, kako se je bilo to pripetilo.

„Stara gospa je spala -- kakor po navadi -- v svoji sobi, a med tem je ukazala mlada gospa napreči, da se popelje na izprehod. Zraven naj se odpeljejo na kolodvor tudi reči gospoda Pavloviča, češ, da ne bode imel jutri sitnosti z njimi. Pomagala sva s hlapcem vse naložiti na voz. V tem je mlada gospa nekaj pisala in nesla v sobo gospe mama. Napisala je bila menda, kam je odšla, in kdaj da se vrne. Skoro nato sta se odpeljala gospa in gospod nadporočnik. Ko sem dobro četrť ure potem v veži nekaj pospravljala, slišim iz sobe stare gospe grozen vzklik. Naglo hitim tja -- a gospa je ležala na divanu v nezavesti. Groza me je obšla, in naglo sem tekla po vas, gospod!“

Travna je obšla grozna sumnja.

Hlastno je vlekel Maksa za seboj. Ko sta dospela v vilo, sta preskakovala po tri, po štiri stopnice, dokler nista dospela v sobo Severičino.

Ta je ležala na nizkem divanu in se ni genila. Med prsti je tiščala zmečkan bel list papirja.

Makso je pristopil k njej. Takoj je videl, da je tukaj zaman vsa človeška pomoč -- Severico je bila zadela srčna kap . . .

Dočim si je Makso dajal opraviti okoli Severice, je izginil Traven iz sobe in taval po hodniku kakor brez glave dalje v Pavlovičevo sobo. Srce se mu je treslo in silno tolklo, da je čutil njega udarce celo v vratu. Oddehniti se je moral, predno je prijel za kljuko. Zdaj ni več dvomil, da je snoči prav videl, ko je Pavlovič poljubil njegovo soprogo. Hipoma mu je bilo jasno vse. Spomnil se je naenkrat nekaterih malenkosti, ki jih je bil zapazil včasih slučajno, a se mu ni zdelo vredno, da bi jih bil razmotroval. Kar namah se je zavedel, kako neumno je bilo vse njegovo zaupanje. Vse človeštvo, ki je imel do njega tako trdno vero, se mu je hipoma zazdelo gnusno. V tem trenutku so se mu porušili vsi ideali, in namesto njih se mu je prikazala sama gola, ostudna istinitost.

Stresel se je. Za hipec se je zdramil kakor iz omotice. In tedaj se je ukradel slab žarek upanja v njegovo srce, kakor se ukrade solnčni žarek v sobo skoz droben presledek temnega zastora. In oddehnil se je.

Odprl je vrata v Pavlovičevo sobo. Tedaj pa je izginil oni žarek, in obdala ga je še hujša, še gostejša tema!

Odstopil je za korak, se prijel za glavo in poluglasno vzkliknil — v sobi je bilo vse razmetano, vse v največjem neredu.

In ni mu dalo miru, dokler se ni prepričal o vsem.

Planil je naglo v sobo svoje soproge, a tudi tam je bilo vse razmetano, vse v največjem neredu!

Grozna bolest mu je prešinila telo. Oči so se mu izbulile, senci so mu neprestano utripali in roke so se mu tresle.

In oprijemati se je moral za zid, ko je lezel tako potrto dalje v svojo sobo. Ko je odprl vrata, mu je zazevala najprej nasproti — odprta blagajnica. Hripavo se je nasmejal ter pristopil. Manjkalo je v njej večje svote denarja in mnogo vrednostnih papirjev.

Soba se je zavrtela okoli njega, stopil je proti mizi, a kolena so se mu šibila.

Tedaj pa je zagledal na mizi droben, popisani listič. Vzel ga je v roke. Strmečemu vanj, so mu plesale črke pred očmi kakor rogajoči se škrti. Iz vsakega kota so mu štleli nasproti isti odurni, porogljivo se krohotajoči obrazi, ki jih je bil zrl preteklo noč v sanjah.

Stresel je z glavo, iz prsi se mu je izvil krčevit zdihljaj. Noge ga niso hotele več držati in — telebnil je z vso močjo na tla. Pri padcu pa se je zadel z glavo ob ostri rob mizne noge, in curek rdeče krvi je brizgnil po pisani, s cvetjem pretkani preprogi . . .

Ko je kmalu nato došel Makso do njega, ga je vzdignil in nesel kakor otroka na bližnji divan ter ga je izkušal obuditi k zavesti.

Vzel mu je iz roke listič in bral poluglasno:

„Pri Tebi nisem uživala sreče, ki sem po njej hrepenela! Oprosti tedaj, da je iščem drugod! Ne kolni me, pač pa mi odpusti — usoda je hotela tako!

Matilda.

Makso se je bridko nasmehnil.

Ko je videl pred seboj ležečega, bolešno zvitega Travna — njega, ki si ni upal razžaliti najmanjšega otroka — tedaj ga je obšla nepopisna žalost. Tema se mu je delala pred očmi, obšlo ga je največje usmiljenje. In solza za solzo mu je kapala iz oči, ko si je dajal opraviti s Travnom.

„Prehuda, prestrašna kazen za tako zaupanje!“ je mrmral venomer sam s seboj . . .

* * *

Tisti večer sta se izprehajala v Tstu po peronu na postaji južne železnice lajtnant Josipovič in nadporočnik Ljubič ter pričakovala brzovlaka. Sablji sta jima rožljali po tlaku in se jima zapletali med noge, ki sta jih spričo tega vsak hip visoko privzdignila in hitila na stran, zdaj na levo, zdaj na desno. Pri tem pa sta se koketno vila in obračala na vse strani ter predrzno zrla v vsako gospodično, ki jima je prišla blizu . . .

Ko je pridrčal vlak in so se usuli potniki proti izhodu, sta se postavila tik vrat in motrila vsakega

prišleca. In tedaj sta tudi zagledala že od daleč Pavloviča, ki je prihajal skoz izhod — z visoko — elegantno damo.

Josipovič se je zdrznil in dregnil s komolcem Ljubiča.

„Vrag — častna beseda — piramidalno! Ali ga ne vidiš? — Kaj sem bil prorokoval? Častna beseda!“

Ljubič, ki je bil v istem trenutku zagledal Pavloviča, pa je siknil:

„Impertinentno!“

Mimo njiju gredoč, jima je Pavlovič v naglici stisnil roko, in oblasten nasmeh mu je krožil okoli ustnic.

Takoj nato je pomogel gospe v eleganten, pokrit voz. Imenoval je ulico in hišno številko, in izginil je voz, a njega ropotanje po trdem mestnem tlaku se je čulo še dolgo.

„Častna beseda! — Še čudne reči boš videl! — Ona je tudi tukaj, z otrokom — že dvakrat je vpraševala po njem! Častna beseda — oči si bodeta izpraskali!“ je govoril Josipovič Ljubiču, ko sta stopala v mesto . . .

XV.

Drugo popoldne je razkazoval Pavlovič Travnovski imenitnosti tržaške. Ko sta si bila že ogledala najvažnejše reči, sta se še odpravila na izprehod proti ljudskemu vrtu.

Travnovka je stopala molče zraven nadporočnika. Nehote so ji silile vedno misli tja daleč v vilo —

tja v senčni gaj pod zelena drevesa -- tja med solnčnate, grozdja polne vinograde . . . In po široki, z drobnim, belim prodcem posuti vrtni poti je videla v duhu z ozkimi koraki korakajočega suhljatega, neznatnega moža, ustavljajočega se pri vsakem drugem koraku in brišočega si solze iz medlih, že skoro izjokanih oči . . . Tam je sanjala o sreči in si je slikala zivljenje zraven moža, ki je mislila o njem, da ga ljubi nad vse. A ko je zapustila s tem možem domovino, zapustila soproga in mater, ko je zavrelo okoli nje šumno, tuje življenje -- tedaj so hipoma izginile vse iluzije, in začutila se je samo, tako samo!

Moj Bog, kakšna je bila prva njena noč v tujini! Pavlovič je bil poizkusil, da bi jo razvedril, a vse zaman! Kakor mora ji je leglo na prsi in ji ni pustilo niti sopsti. Neki glas ji je pravil, da je storila korak, ki bode zanjo usoden. In začela je natančneje razmišljovati o svoji lahkomiselnosti. Spanec ji ni hotel na oči celo noč. In konec njenega razmišljanja je bil, da se je namah zavedela, da njena ljubezen do Pavloviča ni istinita, da je gola fikcija, izvirajoča iz žaljenega samoljubja. Prikazal se ji je Makso, in strahoma se je zavedela, da ljubi samo njega -- samo njega na vsem širokem svetu.

Stresla se je in prisiliti se je hotela, da bi pozabila vse te vsiljujoče se ji spomine, da bi mislila samo na onega, ki se je zaradi njega izpozabila tako daleč. In res se je črez dolgo zopet prisilila, da je pogovorila za trenotek sama sebe, da ljubi Pavloviča, a da je ljubezen do Maksa sama fikcija. Tako ji je

minila prva noč v vednih dvomih in duševnih bojih, in šele proti dnevu je bila zatisnila oči. A ko se je zbudila, si ni upala več premišljevati. Ždela je v neki omotici in se vdala v svojo usodo.

Pavlovič je videl, da je treba v tem slučaju razvedrila, dasi se ni prav upal v mesto z njo. Posvaril ga je bil neki prijatelj že danes zjutraj, rekoč: „Ti, varuj se — tista je tukaj! Bodi previden!“ — Vendar se je bil popoldne odločil, da jo pelje v mesto nekoliko v razvedritev.

Zdaj sta torej stopala proti ljudskemu vrtu.

Ona je bila še vedno redkobesedna, vedno zamišljena in je odgovarjala prav na kratko, tako da se je Pavlovič že začel jeziti . . .

Toda prav ko sta bila zavila proti vratom ljudskega vrta iz neke stranske ulice, je stala pred njima tuja ženska, kakor bi bila zrasla iz tal. — Zastavila jima je pot.

Pavlovič je prebledel.

Hotel se je ženske ogniti in je stopil na stran. Toda v tem hipu je krenila na isto stran tudi tujka.

Še predno se je Travnovka do dobrega zavedela, se je usula nanjo in na Pavloviča ploha ne baš izbranih priimkov.

Pavlovič se je strahoma oziral, ali jih kdo ne opazuje, toda ulica je bila slučajno prazna. Stopil je tedaj naglo naprej in potegnil Travnovko za seboj.

Toda tujka se ju je držala kakor klop kože in je stopala vedno ob njiju strani.

Moj Bog, kaj je morala Travnovka vse slišati! Srce se ji je krčilo v prsih, in tema se ji je delala

pred očmi. Zdaj je zvedela, da je Pavlovič popolnoma moralno propala oseba . . . In takemu ničvrednežu se je vdala ona!

A tujka ni samo oštela Pavloviča, ampak se je obrnila tudi proti Travnovki. Kakšni so bili priimki, ki jih je morala le-ta preslišati! Rdečica se ji je menjavaia na obrazu z mrtvaško bledoto, in vendar si ni upala tujki odgovoriti niti besedice. Najrajša bi se bila pač vdrla v tla!

Pavlovič se je razjezil in je hotel odpraviti žensko zgrda. Toda tu je bil slabo naletel! Začela se je peniti, in dočim je prej govorila rahlo in skoro tiho, je zdaj uprla roke ob bok in začela vpiti glasno in nepretregano.

Toda tudi to ni bilo dovolj! Od besed je prestopila k dejanju, in — Pavloviču je zazvenela okoli ušes krepka zaušnica.

Pavlovič je bil v strašni zadregi. Nedaleč od njih je prihajalo nekaj ljudi, in tedaj je že mislil Pavlovič, da je po njem.

Toda v hipu je pridrdral mimo njih prevožček. Pavlovič se hipoma odloči in migne prevozniku, naj ustavi. Ko se je to zgodilo, je skočil v voz in izkušal noter spraviti še Travnovko!

Toda ta se ni ganila z mesta. Bleda in prepadla je stala na mestu kakor pribita in si ni želela v tem hipu drugega nego smrti.

Pavlovič ni dolgo premišljal. Velel je kočijažu, naj vozi ter hotel hitro zaloputniti duri za seboj. Toda v tem trenutku je skočila k njemu tujka in sedla zraven njega.

Konja sta potegnili, in šlo je dalje.

Travnovka je še slišala tujko, ki se je glasno in sirovo zasmejala, da je tako prevarila Pavloviča. Ta pa je izgubil glavo in je obsedel mirno kakor otrok.

Travnovki se je zazdelo, da se je zbudila iz težkega sna, ko se je zavedela in je videla, da je sama na mestnem tlaku. Toda tukaj ji ni bilo stati. Počasi in s tresočimi se koleni je stopala dalje v mestni vrt, in tu je takoj utrujena omahnila na prvo bližnjo klop.

Prva njena misel je bila: „Ne — nazaj k njemu ne — nikdar več! Rajša umrem na ulici!“

Naslonila se je na klopi in srpo zrla predse. Mimo nje so vrveli veseli ljudje, skakali otroci, nad njo je šumelo drevje, a od daleč se je slišala iz neke gostilnice vesela godba . . . vse veselo, vse praznično, samo v njeni duši črn obup! . . .

Ura je potekala za uro, a ona je še vedno sedela na istem prostoru, bleda in nepremična kakor sadrov kip . . .

Pozno je že bilo, ko se je oprijela s tresočo roko naslonila in vstala. In lezla je nazaj v mesto, izmučena in strta. In tam je blodila po ulicah naprej — vedno naprej. V glavi pa ji je razbijalo, in vest jo je pekla, da se je vsak hip krčevito stresla.

Ne — tega življenja ne more več prenašati! Koliko gorja je navalila na svoje ljudi, koliko sramote usula na svoj dom! In pri vsem tem je še mislila, da bode mogla biti srečna. Oj kolika kratkovidnost! Predno se je bila nadejala, jo je zadela maščevalna roka, a zdaj je strta in uničena za veke!

Toda živeti noče več! Prevelik je greh, da bi se kdaj odpustil! Nehote so jo zanesle noge na morski breg. Črez morje sem je vela rahla sapa, in na malih, pluskajočih valovih so se zibali parniki, ladje in čolni, lahko kakor labodi. In valčki so šumeli, in to šumenje ji je sililo na uho z nekim tihim, tajnim in sladkim šepetanjem. Vabilo in po sili jo je vleklo tja v hladno, skrivnostno globočino.

Zavila je na dolgi Sv. Karla ključ. Tam na koncu sta stali kameniti klopi. Utrujena je sedla na prvo in se zamislila. Celo njeno življenje se je naglo podilo preko njenih duševnih oči — kratko življenje, a polno zmot, polno duševne nezavesti! In posebno zadnji akt tega življenja! Kako nedostatna je pač bila njena moralna moč, da je padla tako globoko! . . .

Nad mesto je legel mrak, in le še malokaterne utve so krožile nad sinjo, temno-zeleno morsko planjavo. Iz nekaterih parnikov, ki so zdajpazdaj hripavo zažvižgali, je silil kvišku temno-sivi dim. Semtertja so že vzplamtevale luči po luki, in tudi Sv. Andreja svetilnik se je že obračal, temnel, zažareval . . .

Kolikor bolj je legel mrak na naravo, toliko temneje je postajalo v njeni duši.

Sklonila je glavo, grozna bolečina ji je bila prešinila ude. Zobje so šklopotali, in pretresal jo je mraz, da je vzdrhtevala, kakor šiba na vodi. A v srcu ji je nastalo tako prazno, tako mrtvaško tiho; kakor v neznani, neizmerni in temni puščavi.

Ne — tega ni moči več prenašati!

Stopila je prav ob rob; život se ji je nagnil naprej -- še trenotek in --

V tem hipu je za njo zamolklo zažvižgal neki parnik.

Nehote se je ozrla. A tedaj ji je vzplulo oko dalje tja čez mestne hiše, in iz rahle meglene tenčice se je zableščal zvonik cerkve sv. Antona. In zazdelo se ji je, kakor bi jo vabil k sebi, rekoč:

„Sem pojdi! -- Tu je mir -- tu tolažba -- tu odpuščanje!“

In kakor raztopi solnce jutranjo meglo, ji je raztopil ta pogled obup in ga izpremenil v tiho srčno žalost.

Obrnila se je in stopala s težkimi koraki proti cerkvi, ki je bila odprta.

Vstopila je, in tu jo je objel vlažen hlad.

Po cerkvi je bilo vse prazno, samo cerkovnika je bilo slišati, ki je nekaj pospravljal po zakristiji.

Pred velikim oltarjem je otožno brlela zelenkasto-rdeča večna luč.

Matilda je sedla v klop. Ustnice so se ji začele gibati, in iz srca ji je puhtela vroča molitev proti nebeškemu prestolu. In sedela je dolgo, dolgo. Nalsonila je težko glavo v sklenjene roke. Skozi prste so silile grenke solze -- izprva počasi, a vedno nevzdržneje . . .

Ko je zapustila čez dolgo časa cerkev in je stopila na razsvetljeno ulico, je bila nekoliko potolažena, a tudi tako izmučena in trudna, da se je jedva držala pokoncu.

Poiskati si je hotela prenočišča. Iz obljudene ulice je zavila v samotnejšo. Njene stopinje so otlo odmevale od visokih hišnih zidov.

Kar se je nekdo rahlo dotakne, ji roko položivši na rame.

Prestrašena se zdrami iz svojih misli, prebledi še huje in glasno vzklikne:

„Makso!“ . . .

Res je bil doktor Lovrin. Takoj, ko je bil Traven toliko okreval, da ga je mogel pustiti samega, in ko je domačim ljudem naročil vse potrebno, se je odpravil v Trst, kamor je došel takoj zjutraj. Ko je bil poizvedel Pavlovičevo stanovanje, se je takoj napotil tja in je hotel Pavloviča pozvati na odgovor. Toda doma ni bil našel nikogar. Zato je blodil po mestu semtertja ves popoldan do zvečer, dokler ni slučajno zapazil Travnovke, ko je stopila iz cerkve. Tedaj je stopal za njo, dokler se mu ni zdel čas ugoden, da jo ustavi . . . Odpravil se je bil v Trst brez vednosti Travnove, hoteč prepričati ves škandal. Ljudje še niso o njenem begu vedeli ničesar, zato jo je hotel na vsak način dovesti zopet Travnu. Poznal je Travna in vedel, da ji odpusti takoj vse, ako se vrne skesana. In ako bi se tudi ne dale med njima ustanoviti več prejšnje razmere, vendar bi se bila dala morda vsaj vsa stvar prikriti.

In Makso si sam ni mislil, da mu bode tako lahka ta naloga.

Molče sta stopala Matilda in on do bližnjega hotela.

Makso jo je spremil v njeno sobo. Tam ji je začel prigovarjati, da se vrne jutri z njim domov, ker še nihče ne misli, kaj se je zgodilo, in ker ji soprog gotovo vse odpusti.

Matildi so se med Maksovim pripovedovanjem udrle solze po bledih licih. Razodela mu je vse, kar se je bilo danes z njo dogodilo, in njeno kesanje je bilo istinito. In posegla je v svoji povesti celo nazaj in je pripoznala svoje zmote.

Iz te dolge in mučne samoizpovedi, ki jo je olajševala samo velika naklonjenost do Maksa, je le-ta šele spoznal, kako je bil indirektno baš on vzrok, da se je bila spustila na opolzlo pot. A privadila bi se bila vkljub temu Travnu, zlasti odkar se je čutila mati, da ji ni baš on pripeljal Pavloviča. Tudi potem še je spočetka hotela s Pavlovičem le dražiti Maksa.

Po Travnovkini odkriti izpovedi se je Maksu odvalil težak kamen od srca.

„Še ni vse izgubljeno,“ je vzkliknil; „toda pojdite z menoj – takoj jutri!“

„Kaj pa pravi k temu moja mati?“

Makso se zdrzne. Bil je pripravljen na to vprašanje, vendar ga je presenetilo. Molčal je.

Ona je zapazila njegovo zadrego in takoj je sumila nekaj hudega. Makso se ni mogel več izogniti, razodeti ji je moral resnico.

„Mrtva!? In jaz sem kriva njene smrti!“

Grozno je zaječala in si začela puliti lase. In vrgla se je na divan in se premetavala semtertja v divji bolesti in se vila in krčila.

Makso je slonel bled in z resnim licem pri mizi. Izkušal je takoj, da bi jo umiril. Bal se je posledic.

Toda ona je ječala, da bi se bila morala smiliti zidu.

Hipoma je planila zopet kvišku. Lasje so se ji bili razvozljali in se ji neredno usipali po ramenih. Opotekala se je po sobi in jokala in z glavo je tolkla ob steno.

Makso še ni videl takega obupa. Tu ni pomagala tolažba.

Ko je minil prvi grozni napad, je bila mirnejša. A tedaj je hipoma hotela oditi v Kotanj, da bi videla še svojo mater, predno jo zagrebejo.

Toda Makso ji je povedal, da ne pride nocoj noben vlak več, in tako se je morala vdati do jutri.

Ko se je nocoj poslovil Makso od nje, ji je še rekel:

„Moja soba je takoj zraven vaše. — Zdaj se pa umirite in počivajte!“

* * *

Bilo je že proti jutru, ko zasliši Makso neko trkanje ob steno. Takoj skoči s postelje. Naglo se odpravi in prihiti v sobo Matildino.

Kmalu se prepriča o vzroku. Včerajšnja njena razburjenost, njena telesna in dušna izmučenost sta uničevalno uplivali na njeno sedanje stanje. Ni še preteklo pol ure, ko je — povila — mrtvo dete.

Telesne in duševne bolesi so jo zdaj popolnoma uničile. Vse prigovarjanje Maksovo je bilo zastonj, zastonj vsi zdravniški njegovi sveti. Ni se dala uto-

lažiti. Edino upanje, ki jo je še vezalo na to življenje, ji je bilo splavalo po vodi.

A k postelji se je tihotapsko priplazila porodna mrzlica.

Makso je takoj spoznal, da bode tukaj rešitev težka, skorogotovo nemožna . . .

Takoj je hitel brzojaviti Travnu, naj pride nemudoma v Trst.

Sam pa si je dal ves dan opraviti okoli bolnice. Poklical je še drugega zdravnika in izkušal na vsak način, da bi jo rešil.

* * *

Bilo je proti večeru. V temni sobi, kjer je ležala gospa Travnova, je bilo vse tiho. Makso si je bil pristavil stol k postelji in opazoval bolnico.

Bolezen je napredovala neznansko hitro. Zdaj je že bil prepričan, da tu ni več pomoči, in da bolnica niti ne dočaka drugega dne. Neznana bridkost mu je prešinjala srce, ko je videl pred seboj strto, po lastni krivdi strto življenje, ki bi še lahko osrečevalo samo sebe in druge. In nehote so se mu vsiljevali v spomin nekdanji dnevi in vsa njegova ljubezen do tega bitja, ki leži zdaj pred njim slabotno in uničeno. Ni jima bilo usojeno, da bi se bili združili njiju poti. Bog ve, kakšno bi bilo njeno življenje, ako bi se bilo združilo z njegovim! Makso si ni upal dalje razmišljati. Zbral je vse sile, da bi ji olajšal vsaj zadnje trenutke! . . .

Matilda je ležala nepremično na blazinah svojega ležišča. Oči so ji bile večinoma zaprte. Mrtvaška ble-

dica je pokrivala njeno lice, ki je bilo strašno prepadlo in uvelo.

Vedno teže je dihala. Bolezen se je bližala svojemu koncu s strašno, neizprosno hitrostjo . . .

Tema pa se je vedno niže, vedno globlje spuščala po sobi, da so se že jedva razločevali posamezni deli pohištva.

Kar se zaslišijo koraki pred sobo. Vrata se natihoma odpro, in Traven se je bližal po prstih ležišču. Zvedel je bil že vse spodaj od hišne.

Matilda je uprla svoj že skoro obstekleli pogled vanj. In v tem pogledu je bila izražena iskrena prošnja za odpuščanje.

Z zadnjo močjo se je sklonila proti njemu, in se ga za hip ovila okoli vratu.

„Odpusti, odpusti!“ je ihtela.

In Traven je položil ustnice svoje na njeno čelo, in solze so se mu ulile po licih in kapale na njene lase.

In začele so ji polzeti roke z njegovega tilnika, in ustnice so se ji šepetale:

„Odpustita oba!“ —

* * *

Štiri dni pozneje je bil zopet pokoncu ves Kotanj. Pripeljali so bili iz Trsta Travnovko in jo položili v družinsko rakev. To je bil v nekoliko letih že četrti pogreb, ki se je vil izpred Travnove vile.

Po mestecu so krožile različne in čudno pokvarjene govorice o tej smrti in o smrti Severice. Toda

gotovega ni vedel nihče. Makso in Traven sta trdo molčala.

Dr. Bric, ki je bil ta dan posebno vinjen, je dejal po pogrebu v čitalnici z največjim cinizmom:

„Kaj sem mu bil povedal oni večer pri pojedini, nekaj dni pred poroko? — Ako mu ta ni otresla idealov, tedaj mu jih ne bode nobena več! — Natakarica, še pol litra!“ —

Popravek.

*Na strani 195. ne sme stati poglavje X., pač pa znamenje * * *.*

NARODNA IN UNIVERZITETNA
KNJIŽNICA

00000509138

